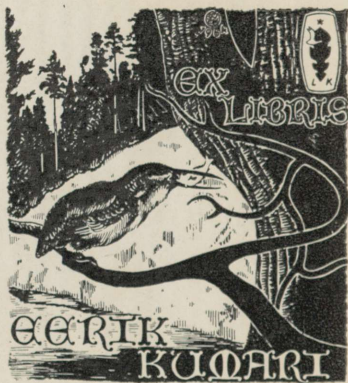
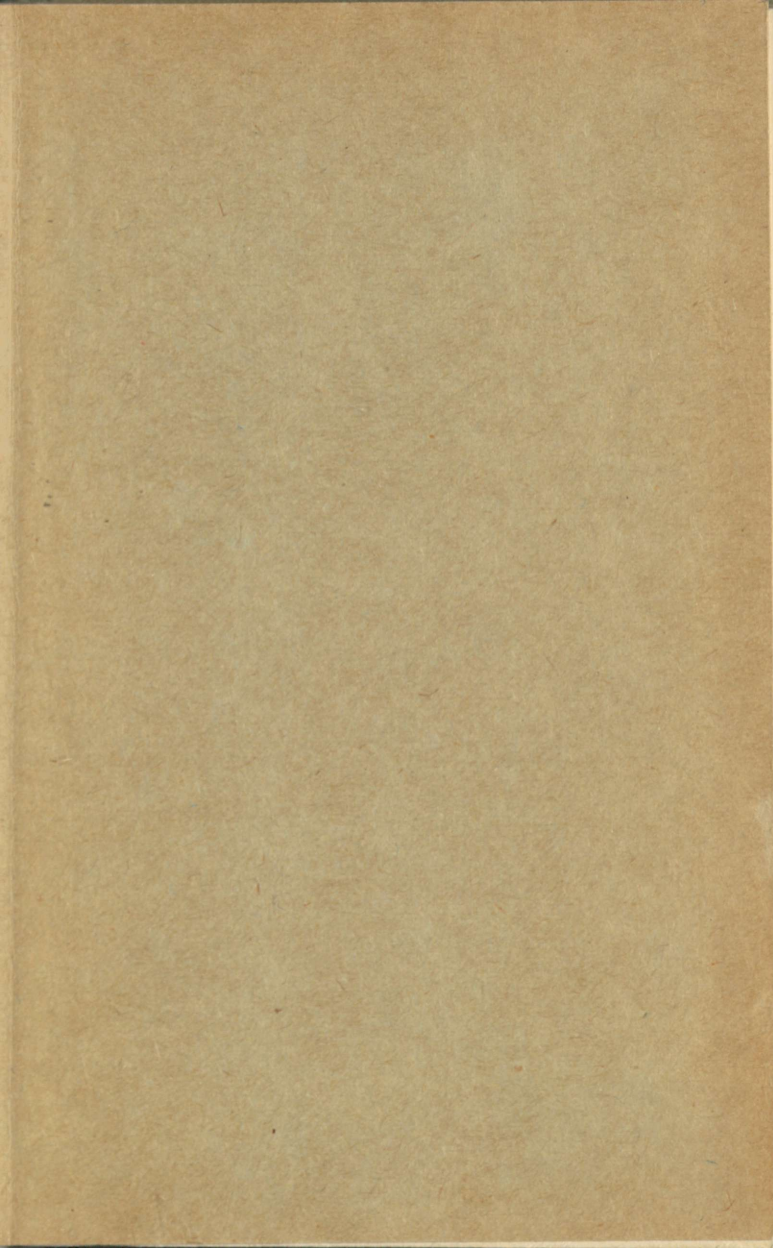
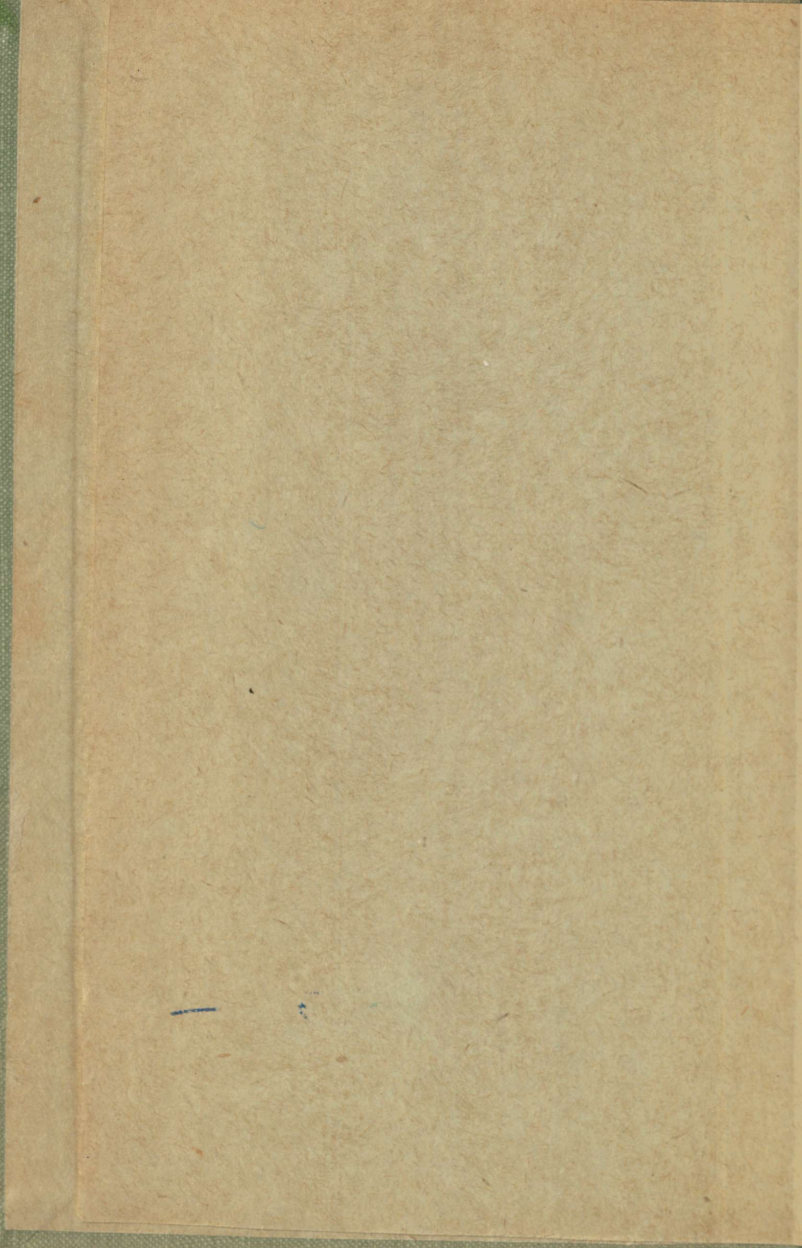

JAHIMEHE
MEELES -
PEA

Ü. PARIK

Jahimehe meelespea

ü. a.

prof.

Erik Krumaile

*Tartus,
14. 04. 63. a.*

[Signature]

TARTU 1962

Koostatud ja trükitud Eesti NSV Põllumajanduse Minis-
teeriumi Jahimajanduse Inspeksiooni tellimusel.

Kmr

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

675

EESSÕNA

Teadlik, sotsialistliku ühiskonna jahimees pole ainuüksi huvitatud ulukite laskmisest, vaid tunneb huvi ka ulukite eest hoolitsemise vastu. Ta teab, et kasulike ulukite elutingimusi parandavate abinõude rakendamisetä pole mõeldav enamiku kasulike ulukite arvukuse suurendamine ning nende jahinduslik kasutamine.

Ulukite eest hoolitsemine annab häid tulemusi ainult siis, kui seda tehakse asjatundlikult. Hoolitsemist suudab otstarbekalt organiseerida või läbi viia ainult see, kes tunneb hästi ulukite elu, s. o. nende nõudeid nii toidu kui ka peatuspaikade suhtes, nende harjumusi, vaenlasi jne.

«Jahimehe meelespea» püüabki pakkuda jahindusorganisatsioonide töötajatele, sektsioonide esimeestele, metsavalve töötajaile ja kõigile jahimeestele ning loodusesõpradele mõningaid vajalikke näpunäiteid kasulike ulukite eest hoolitsemisel ja jahimajanduslike tööde läbiviimisel. Raamatu teises osas on toodud tõdesid, millede vastu jahimehed tavaliselt kõige rohkem eksivad, olgugi et sellekohast kirjandust on juba korduvalt ilmunud. Jahimajanduslike tööde õigeks planeerimiseks ja «Jahimehe meelespea» mugavamaks kasutamiseks on toodud raamatu kolmandas osas jahimajandus-

like tööde kalender, mis haarab peamiselt suuremaid ja tähtsamaid jahimajandeis ettetulevaid töid. Lisana on toodud Eesti NSV PM Jahimajanduse Inspeksiooni poolt kinnitatud «Algteadmiste kontrollküsimused jahipileti saamiseks».

Raamatus on peamine tähelepanu pööratud lisasöödapõldude rajamisele, lisasööda varumisele, lisasöötmisele ja partlaste pesitsustingimuste parandamisele ning kahjulike ulukite eristamisele kasulikest ulukeist. Täiesti teadlikult on välja jäetud ulukite bioloogiat ja jahipidamise viise (välja arvatud ajujaht hagijateta, kahjulike kulliliste püüdmise kullikorviga ja jaht kassikakuga) käsitlevad osad, sest nende küsimuste kohta on koostaja arvates eestikeelset kirjandust piisavalt.

Käesoleva väljaande koostamisel on kasutatud kõiki eesti keeles ilmunud jahindusalaseid küsimusi käsitlevaid perioodilisi («Sotsialistlik Põllumajandus», «Eesti Kütt», «Eesti Mets») ning aperioodilisi («Abiks jahisportlasele» ja «Abiks jahimehele») ajakirju ning spetsiaalseid jahindusalaseid ja ulukite bioloogiat käsitlevaid teoseid ja brošüüre nagu F. Reidolfi «Jahinduse käsiraamat», E. Kumari «Eesti NSV linnud», J. Aul, H. Ling, K. Paaver «Eesti NSV imetajad» jt. Peale eestikeelse kirjanduse on kasutatud venekeelset ajakirja «Охота и охотничье хозяйство» ja käsiraamatuid «Настольная книга охотника спортсмена», «Справочник егеря» jt.

Ühtlasi on «Jahimehe meelepeas» edasi antud VSÜ «Kalev» Tartu Jahindusklubi ja mõningate teiste meie vabariigi jahindusorganisatsioonide kogemusi ning katsete tulemusi jahimajanduse edasiarendamiseks tehtud tööde alal.

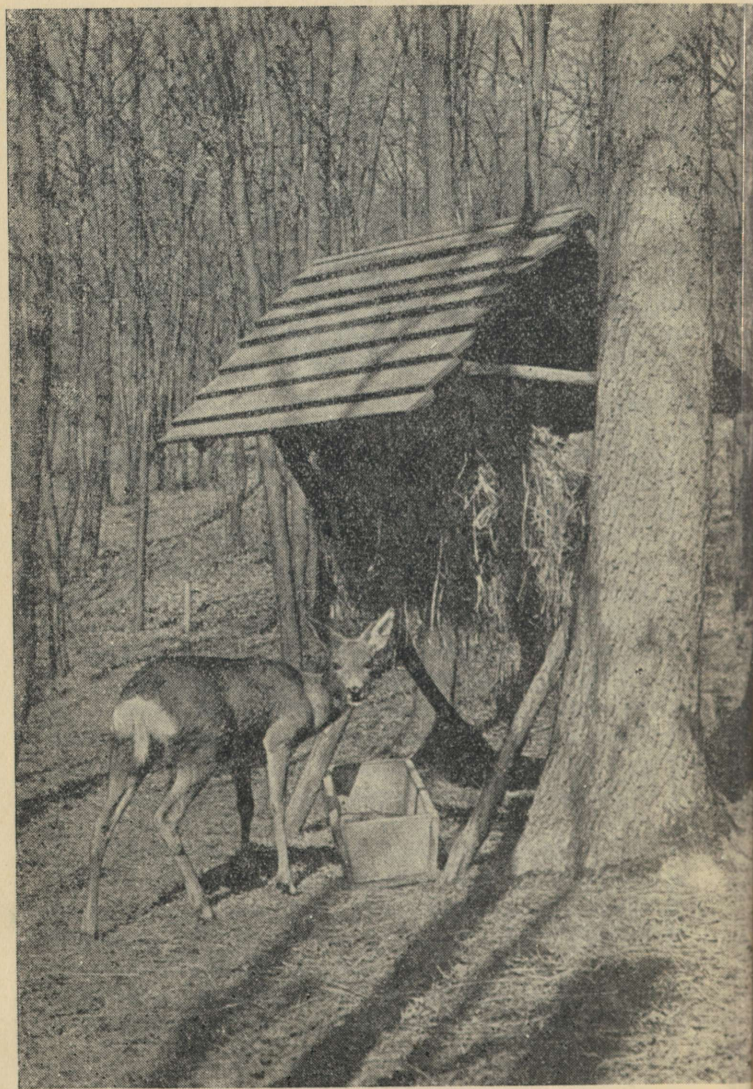
Koostaja on tänulik seltsimeestele L. Mätingule, L. Pollile, A. Oltille ja Ü. Järveküljele, kes vaatasid

läbi kogu käsikirja ja seda kasulike märkuste ja ettepanekutega täiendasid ning kõigile siin nime-
tamata isikutele, kes «Jahimehe meelespea» valmi-
misele ja kujundamisele kaasa aitasid. Eriti tänan
bioloogiakandidaat Harry Lingi tema poolt osu-
tatud igakülgse abi eest teose koostamisel ja
väljaandmisel.

Koostaja on tänulik kõigi lugejaskonna mär-
kuste, paranduste ja täienduste eest, millised
palun saata aadressil: Tartu, Oktoobri väljak 7,
VSÜ «Kalev» Tartu Jahindusklubi.

Tartus,
august 1961

Ü. Parik

KASULIKE ULUKITE EEST HOOLITSEMINE

Jahimaa-alade intensiivse kasutamise korral on kasulike ulukite arvukust võimalik hoida kõrgel ainult pideva hooldamisega. Erilist tähelepanu tuleb pöörata kasulike ulukite lisa söötmisele ja kahjulike ulukite hävitamisele.

Kasulikele ulukeile on vaja rajada nende esinemiskohtadesse lisa söödapõlde, varuda vastavalt ulukite vajadustele sööta ja viia läbi korrapärane lisa söötmine söödakohtade ja -sõimede kaudu. Õigest seisukohast lähtuvad need jahindusorganisatsioonid, kes on võtnud omaks põhimõtte: «Kes ei kaitse ulukeid ega aita kaasa jahifauna suurendamisele, sellel ei ole ka õigust jahti pidada.»

Et kõik jahimehed oleksid teadlikud, kuidas kasulike ulukite eest hoolitseda, esitatakse alljärgnevalt kasulike ulukite lisa söötmiseks kasutatavad tähtsaimad kultuurid ja söötmise meetodid, märkmeid kahjulike ulukite eraldamiseks kasulikest ning kahjulike ulukite hävitamisest.

KASULIKE ULUKITE LISASÖÖTMINE

Meie oludes vajavad igal talvel lisasööta metskitsed, metssead, jäneseid, põldpüüd ja talvituma jäänud pardid. Et nimetatud ulukite lisasööt oleks võimalikult mitmekesine, tuleb sellele hakata mõtlemata juba kevadel, et saaks rajada õigeaegselt söödapõlde.

SÖÖDAPÕLDUDE RAJAMINE

Metskitsedele ja jänestele tuleb söödapõldudel kasvatada söödakapsast, jaanirukist, kaera või segavilja ning juurvilju (söödapeet, porgand), metssigadele maapirni, kaera, söödapeeti ja kartulit, veelindudele aga vesiriisi.

Kasulikele ulukeile rajatavad söödapõllud ei tarvitse olla üle 0,1—0,3 ha ja need tuleb rajada võimalikult nende ulukite elupaikade lähedusse, kelle jaoks nad on mõeldud. Sellega väldime üleliigset transporti ning vähendame töökulu.

Jahimeeste poolt rajatavad söödapõllud on vaja rajada hajutatult kogu jahimajandi territooriumile, et ära hoida kasulike ulukite suurt kogunemist (välja arvatud jahikeelu-alad) ühte kohta. Ulukite söödapõlde on soovitatav rajada kohtadesse, kus ulukite looduslik toidubaas on kehv, varje- ja kaitsetingimused aga soodsad.

Parimaks kohaks söödapõldudele on metsavahelised põlluribad, tuleasemed raiesmikel või selleks sobivad kraavikaldad metsas. Kui aga võimalused söödapõldude rajamiseks metsas puuduvad, tuleb selleks kasutada ka avamaastiku põlde, kust siis hiljem lisasöödad viia söötmiskohtadesse.

Joon. 2. Söödakapsas
(autori foto).

SÖÖDAKAPSAS

Söödakapsas (joon. 2) on üks vanimaid Eesti jahimajanduses kasutatavaid söödakultuure. Söödakapsas on saagirohke ning vitamiini- ja valgurikas haljassööt, mis talvel väljas säilitamisel ei rikne. Ta on meelepäraseks toiduks hall- ja valgejänesele, metskitsedele ning ka põtradele. Kitsed eelistavad pehmeid lehti ja leherootse, kuna jäneseid söövad nii lehti kui ka tüükaid.

Avamaastikul kasvatatavate kapsalehtede all leiavad suurepärast varju põldpüüd. Peale selle on söödakapsas hea tooraine metsasilo valmistamisel.

Söödakapsas kasvab kuni kahe meetri kõrguseks ja tema saak ulatub keskmiselt 300—500 tsentnerini, headel muldadel aga saadakse hallet 1000 ts haljasmassi.

Mullapinna suhtes on taim nõudlik. Paremini kasvab ta sügavapõhjalistel huumuserikastel muldadel, eriti liivsavimuldadel, kuid kasvab hästi ka madalsoo-, luha- ja lammimuldadel. Kõige rohkem kardab söödakapsas happelisi ja kõrge põhjavee seisuga muldasid.

Parim koht söödakapsa põldude jaoks on metsavahelised põlluribad või tuleasemed raiesmikel, eriti siis, kui viimased asuvad lehtpuu enamusega niisketel segametsade aladel, näit. angervaksa ja lodu kasvukohatüübis, seal, kus põhjavee seis ei ole kõrge. Kapsaste istutamisel tuleasemeile on hooldustööd minimaalsed, sest umbrohi seal ei kasva ja osaliselt on taimed varustatud ka kunstväetisega, kuna puutuhk sisaldab mitmesuguseid mineraalsoolasid, eriti kaaliumi ja fosforit.

Söödakapsast võib kasvatada ka avamaastikul, kust nad sügisel tuleb juurtega üles kaevata, metsa viia ja seal uuesti maha istutada (joon. 3). Sellega suureneb söödakapsa vastupidavus külmadele. Kapsast võib pidada põllul (või juurtega maasse istutatuna) kuni —12°-ste kestvate külmade saabumiseni. Kui temperatuur langeb madalamale, külmub söödakapsas tavaliselt niivõrd, et ilmade soojenemisel lehed vajuvad longu, roheline värvus kaob ja taimed riknevad ning muutuvad soojade ilmade püsidest mõne päevaga ulukeile toiduks kõlbmatuks.

Külmast rikutud söödakapsas tuleb 2—3 päeva jooksul koristada ja hoida külmunult jahedas kohas või lume alla maetuna. Kui aga pidevad

Joon. 3. Söödakapsas sügisel lüügi-istutamisel metsa.

külmad püsivad, võib söödakapsas jääda põllule seni, kuni ulukid ta ära tarvitavad.

Söödakapsa säilitamiseks lumes on soovitatav valida kõrgem, tuulte ja päikese eest puude või hoonetega varjatud koht. Antud kohas tuleb lumi kinni tallata ja kapsad asetada üksteise kõrvale 1,5—2 m pikkuste ridadena, read katta 10 cm paksuse lumekihiga, millele jälle laduda kapsakiht. Selliselt võib ehitada kuni meetri kõrguse virna, mille peab katma pealt ja külgedelt umbes 1 m paksuse lumekihiga ning sellele omakorda asetama 20—30 cm paksuselt sae- või turbapuru. Sel viisil saab söödakapsast tarvitamiskõlblikuna säilitada kuni kevadtalveni.

Taimede saamiseks avamaapõldude jaoks tuleb seeme külvata lavadesse aprillikuu teisel, metsa istutamiseks aga maikuu esimesel dekaadil. Söödakapsa külvinorm taimede istutamisel on 0,4—0,5 kg seemet hektarile (4—5 g 100 m² kohta). Taimede tärkamisel lavades on tarvis neid koheselt tolmutada DDT, heksakloraani või naatriumbifluoriidiga maakirpude ja naerimardikate kahjustuste vältimiseks.

Taimed istutatakse avamaapõldudele ruutpesiti (60×60 cm või ka 70×40 cm) juunikuu esimesel dekaadil. Metsa istutamisel on algul soovitatavaks vahekauguseks 20×20 cm, et üksikute taimede väljalangemisel ei jääks liiga suuri vahesid. Hiljem, harvendamisel, jätta aga taimede vahekauguseks 40×40 cm. Istutamisel tuleksid taime juured kasta veisesõnniku, savi ja mineraalväetise segusse ning pärast istutamist taimi tingimata kasta. Ühtlasi peab taimi veel kord tolmutama maakirpude ja naerimardikate vastu. 2—3 korda suve jooksul tuleb teha umbrohutõrjet ja kobestada mulda.

Suurte saakide saamiseks on tarvis söödakapsale anda nii orgaanilisi (laudasõnnikut, komposte, fekaale jne.) kui ka mineraalväetisi (lämmastik-, kaali- ja fosforväetisi).

Söödakapsa istutamisel okaspuuraiesmikele, mis asuvad kõrgematel liivastel aladel, on vaja anda 100 m² kohta 3—4 kg superfosfaati, 2—3 kg kaalisoola ja 1,5—2,5 kg lämmastikku.

Söödakapsast kui toitvat ja mahlakat sööta peaksid senisest rohkem hakkama kasvatama kõik jahindusorganisatsioonid. Seniste tähelepanekute põhjal on söödakapsa ja teiste toorsöödadega toidetud ulukid palju tugevamad kui ainult heintega toidetud.

JAANIRUKIS

Meie oludes on halljänesele parimaks toiduks talvel rukkioras. Rukkiorast tarvitavad toiduks ka veel metskitsed ja põldpüüd. Selleks et jänele, metskitsele ja põldpüüdele jätkuks talvel rukkiorast, on vaja jahimeestel rajada väikesi, 0,1—0,3 ha suurusi jaanirukki põlde.

Jaanirukis on harilik talirukis, mida külvatakse suvel pärast jaanipäeva (juuli teisel või isegi augusti esimesel poolel). Varajase külvi korral kasvab rukkioras sügiseks suureks ja annab rohkem haljasmassi kui tavalisel ajal külvatud talirukis.

Rukis on kasvutingimuste suhtes üks vähenõudlikumaid kultuure. Tugeva juurestiku tõttu on ta võrdlemisi põuakindel. Rukkile sobivad kõige paremini liivsavi- ja saviliivmullad, kuid ta kasvab hästi ka liivmullal. Samuti on rukis üheks paremaks kultuuriks kuivendatud soomuldadel, sest ta talub happelist mulda hästi.

Rukki külvinorm on 180—220 kg hektarile (1,8—2,2 kg 100 m² kohta). Õige agrotehnika korral võib haljasrukki saak ulatuda kuni 200 tsentnerini hektarilt.

Sügava lume puhul tuleb söödapõld pealtäestamise või vedrutamise teel lumekoorikust järkjärgult vabastada nii, et jäneseid ja põldpüüd orase kätte saaksid.

KAER

Vajalikuks toiduks metskitsedele ja metssigadele on metsaviidud kaeravihud või kaeraterad, ja seda eriti kevadtalvel. Ulukid vajavad kaera eriti karvavahetuse, sokud sarvede kasvamise ja emasloomad loodete arenemise ajal.

Lahtiselt rõukudesse pandud ja talveks jahimaa-aladele jäetud kaer on heaks lisa söödaks veel halljänestele, tetrele ja põldpüüdele. Metskitsele ja halljänestele asetatakse kaer söötmis-kohtadesse vihkudena koos heinte ja söödakapsaga, metssigadele aga koos kartulite ja juurviljaga.

Kaer kasvab igasugustel muldadel, eelistab aga raskemaid, rohkem niiskust kinnipidavaid muldi. Kaera külvinormiks on 180—250 kg hektarile (1,8—2,5 kg 100 m² kohta); külvinorm oleneb seemnete idanevusest ja mulla viljakusest.

Kaer koristatakse vahaküpselt vihkudena, et vältida terade pudenemist. Vihkude soovitatavaks läbimõõduks on umbes 15—20 cm.

Kaera keskmiseks hektarisaagiks on 10—12 tsentnerit teri ja 15—18 ts põhku.

Kaera- ja segavilja vihud tuleb asetada pärast mõnepäevast hakkides kuivamist rõukudesse, kusjuures vihud peavad asetsema maapinnalt umbes 0,75—1,0 m kõrgusel (joon. 4). Rõugu jalgade

ümber on otstarbekas kinnitada tõrvapapist või plekist trehtrikujulised takistused. See on vajalik hiirte kahjustuste vähendamiseks. Rõugu hari on soovitatav sademete eest (talveks) katta tõrvapapiga.

SEGAVILI

Segavili on parema (valgurikkama) koresööda saamiseks kasvatatav tera- ja kaunvilja segakultuur. Teraviljadest võetakse segavilja seemnesegusse kaer või oder (esimene on jahimajanduses soovitatavam), kaunviljadest aga söödahernes või vikk (võivad ka mõlemad koos olla).

Segavili tuleb külvata võimalikult vara ja koristada kaera terade vahaküpsusel. Külvinorm sõltub kasutatavatest kultuuridest. Hektari kohta võetakse kaera näiteks 130—180 kg, hernest või vikki aga 70—85 kg (100 m² kohta vastavalt 1,3—1,8 ja 0,7—0,85 kg).

Segavilja vihkudega rahuldame nii kasulike ulukite jõusööda kui ka koresööda vajaduse.

JUURVILJAD (söödapeet ja porgand)

Heaks lisasöödaks jänestele ja metskitsedele on veel söödapeet ja porgand. Metskitsedele antavad juurviljad tuleb peenestada, sest metskitsedel puuduvad ülalõuas lõikehambad.

Juurvilja väärtus seisneb veel ka selles, et ta aitab ulukitel paremini koresöötasid (hein ja vihad) omastada.

Mulla suhtes on juurviljad väga nõudlikud. Nad vajavad kasvamiseks viljakaid ja hea struktuuriga muldi. Porgand kasvab paremini sügavatel ja kobedatel saviliivmuldadel, kuid ei kannata raskeid savimuldi. Peet kasvab hästi keskmise sidusega struktuursetel muldadel, ei talu aga liiga raskeid ega ka liiga kergeid muldi.

Väetistest on juurviljadele kõige vajalikum sõnnik, mida tuleks anda sügiskünni alla 100 m² kohta 300—400 kilogrammi. Mineraalväetistest antakse 100 m² kohta 2—3,5 kg superfosfaati ja 1,5—2 kg kaaliumkloriidi (60%-list), millest vähemalt $\frac{2}{3}$ tuleb anda sügiskünni eel. Soovitav on sõnnikut mineraalväetistega rikastada. Leetunud ja happelistel muldadel tuleb juurviljapõldudele talvel vedada lubiväetist. Eriti lubjalembene on söödapeet.

Juurvilja seeme külvatakse kevadel põllule võimalikult vara. Enamasti langeb sobivam juurvilja külvamise aeg aprilli viimastele päevadele. Varajane külv jätab juurvilja harimiseks pikema aja, vähendab tööde kuhjumist kevad- ja suveperioodile ning võimaldab paremini kasutada mullas olevat niiskust.

Joon. 4. Vihkudesse seotud kaer rõuku asetatuna
(autori foto).

Porgandit peamiselt külvatakse, peeti võib ka istutada.

Külvinormiks sajale ruutmeetrile on söödapeedil 160—200 g, ja porgandil 50—70 g. Peetide istutamisel on soovitatav taimeridade vahekaugus 50—60 cm ja taimede vahekaugus reas 20—25 cm. Istutada tuleb 3—4 pärislehega taimi. Külvatud söödapeedi harvendamisel on tarvis taimede lõplikuks vahekauguseks jätta samuti 20—25 cm.

Nii porgandid kui ka söödapeedid tuleb pärast põllult koristamist säilitada kuhilates või keldrites. Olenevalt sordist ulatub peedi- ja porgandisaak meie oludes kuni 300 tsentnerini hektarilt.

KARTUL

Kartul kuulub nende esmajärgulise tähtsusega kultuuride hulka, mida meie rahvamajanduses kasvatatakse suurtel pindaladel. Ka jahimajanduses on hakatud teda üha laialdasemalt kasutama, peamiselt metssigade lisasöödana maapirni ja juurvilja kõrval. Et kartuli agrotehnika on meil hästi tuntud, siis seda alljärgnevalt ei käsitleta.

Meie oludes tuleks arvestada normaalseks kartuliseemne vajaduseks 30—35 ts ha-le (30—35 kg 100 m²-le) ja kartulisaagiks 100—200 ts hektarilt.

MAAPIRN

Maapirn ehk topinambur (*Helianthus tuberosus* L.) on jahimajanduses väga suure tähtsusega silo- ja söödakultuur (joon. 5). Teda võib ühel ja samal kohal kasvatada mitu aastat. Mugulad on külmakindlad ja neid võib hoida ületalve mullas. Lisaks kõrgeväärtuslikule haljassöödale, mida

Joon. 5. Maapirn ehk topinambur
(autori foto).

maapirn annab keskmiselt 300—400 ts hektarilt, saadakse veel igalt hektarilt 100—200 ts mugulaid,¹ mis on väärtuslikuks lisasöödaks metssigadele. Haljasmass on väga toitainerikas ja sileerub hästi, mille tõttu võib teda edukalt kasutada metsasilo koosseisus.

Maapirn kasvab peaaegu igasugustel muldadel, välja arvatud liiga kõrge põhjavee seisuga alad. Soovitav on valida umbrohu-

puhas viljakam liivsavi- või saviliivmullaga maaala. Maapirni kasvatamiseks saab edukalt kasutada metssigade peatuskohtade lähedal olevaid lageraie lankide tuleasemeid ja kraavikaldaid. Tuleasemetel kasvatamise korral pole enam vaja väetisi anda.

Maapirni paljundatakse mugulatega nagu kartuleidki. Mugulaid võib maha panna nii sügisel kui ka kevadel. Mugulate sügisese mahapaneku ajaks on oktoobrikuu teine dekaad, kusjuures ühte pessa pannakse 1—3 mugulat. Kevadel võib aga maha panna isegi poolitatud mugulaid.

¹ A. Klopets, Maapirn on väärtuslik söödakultuur. Tallinn, 1955.

Mulla harimine ja väetamine sarnaneb kartuli- põllu hooldamisega. Ridade vahekaugus tuleb jätta 60 cm ja taimede vahe ridades 10—40 cm, ruutpesiti paneku korral on pesade vahekaugus 70×70 cm. Sügisesel mahapanekul kulub hektarile 12—15 ts mugulaid, kevadel aga ainult 3—6 ts (100 m²-le vastavalt 12—15 või 3—6 kg). Maapirni võib paljundada ka pistikutega, mida kasvatatakse nii vagudes kui ka ruutpesiti. Maapirni harimine toimub peamiselt esimesel aastal. Järgmisel kevadel vara tuleb anda ainult väetist ja äestada. Selles seisnebki kogu aastane hooldamistöö.

Et metssead leiaksid kerge vaevaga üles maapirni põllud, soovitatakse põldudele külvata esimesel või teisel vaheltharimisel kas vikki või herne- nest.

Alates oktoobri keskpaigast kuni püsivate kül- madeni või jälle aprillist kuni mai esimese poo- leni, tuleb osa mugulaid üles võtta, kui metssead pole seda ise teinud, sest liiga tiheda kasvu juures saak langeb. Kevadisel koristamisel on mugulate saak harilikult 10—15% kõrgem, sest maapirni mugulad kasvavad ka veel hilissügisel ja isegi talvel. Haljasmass on tarvis koristada enne sügi- seste öökülmade saabumist, s. o. septembri teisel poolel, kuid sellega võib alustada juba augusti algul. Et võimaldada mugulate edasist kasvu, on soovitatav maapirni haljasmass koristada 20—40 cm kõrguselt. Haljasmass tuleb sileerida peenestatult.

Nagu kogemused on näidanud, annab maapirni head saaki kahel aastal. Kolmandal kasvuaastal langeb saak järsult. Seepärast ei ole soovitatav maapirni ühel kohal kasvatada rohkem kui kaks aastat.

Mineraalväetistest on soovitatav anda maapirnile 100 m² kohta 2 kg superfosfaati, 2 kg kaalitsoola ja 1,5 kg lämmastikku. Võib anda ka 300—400 kg komposti või kõdunenud sõnnikut.

Kui tahame maa vabastada maapirni mugulatest, siis on vaja haljasmass niita momendil, mil vanad mugulad on kõdunenud, uued aga pole veel jõudnud kasvada, s. o. juuli teisel poolel. Pärast haljasmassi koristamist tuleb põld üles künda ja hoida puhaskesana kuni hilissügiseni.

VESIRIIS

Vesiriis (*Zizania aquatica* L.) ehk tuskaroora vesiriis (joon. 6) on üheaastane ning suhteliselt suure söödaväärtusega taim. Söödavad on nii seemned kui ka taim tervikuna. Vesiriis on armastatuimaks toiduks paljudele veelindudele (pardid, vesikanad) ja kaladele. Vesiriisi «põldudel» käi-

vad pardid söömas isegi naaberveekogudest. Peale toidu leiavad pardipesakonnad 1,5—2 m kõrgustes vesiriisi tihnikutes kaitset nii kulliliste kui ka halva ilma eest.

Vesiriisi seemned idanevad mai lõpul. Kuni juuni alguseni

Joon. 6 Tuskaroora vesiriis (autori foto).

areneb taim vee all, mille järel sirguvad veest õisikut kandvad varred koos lehtedega. Tolmlemine algab augusti teisel dekaadil ja kestab septembri keskpaigani. Selle perioodi ilmastikust oleneb suurel määral taime viljumine ja levimine. Sademeterohkete ja jahedate ilmade puhul jäävad paljud õied tolmutamata. Viljade valmimine nagu õitseminegi toimub järk-järgult. Massilisem viljade valmimine on meie tingimustes septembri teisel poolel, siis on ka paras aeg seemneid koguda. Varisemata seemneid võib leida veel isegi oktoobri algul. Heade kasvutingimuste puhul on terasaak 15—16 ts hektarilt harvematel juhtudel aga 1,5—4,5 ts.

Vesiriisile sobivamaks pinnaseks on muda, turvas või pehme savi, sest kõvemasse substraati ei suuda kinnitada seeme ega tungida õrnad juured. Sobivaks osutub ka 3—4 cm paksuse mudakihi kaetud peeneteraline liivapõhi. Peale põhja iseloomu on olulise tähtsusega vee sügavus, mis võib kõikuda 5—90 cm piirides. Taimede tärkamise ajal peab vee sügavus olema vähemalt 5 cm. Sobivamad kasvutingimused on vooluvees, sest vesiriis vajab rikkalikult hapnikku. Tugev vool ja suur lainetus pole sobivad. Vesiriis kasvab nii magedas kui ka nõrgalt soolases vees. Peale mageveeliste järvede, tiikide ja aeglase vooluga jõgede võib vesiriisi kasvatada veel vanades turbakarjäärides, kui neis on olemas kas või väikenegi läbi-voolavus.

Vesiriisi kui veelindude ja kalade väärtuslikku lisatoitu tuleks meil kasvatada senisest palju rohkem. Külvata tuleb teda võrdlemisi tihedalt ja kaunis suurte kogumikkudena. Sel juhul langeb osal õitel tolmlemine soodsale ilmastikule, millega kindlustaksime liigi püsimise õitsemisperioo-

dil ilmastikuoludele vaatamata. Esialgu peaks hoiduma külvidest kohtadesse, mida linnud, eriti vesikanad, külastavad massiliselt.

Külvinormiks on 0,1—1 kg 100 m² kohta. Kui külvipinnal kasvab juba teisi veetaimi, on soovitatav need eemaldada. Kasvamise ajal vesiriiis mingisugust hooldamist ei vaja.

Saagi koristamisega tuleb alustada siis, kui esimesed terad on küpsed. Koristamist on soovitatav teostada paadist, et vettelangenud seemneid mitte väga sügavale mudasse ei tallataks. Terasaagi kogumise hõlbustamiseks on soovitatav paat varustada kallakate «tiibadega» (joon. 7), mida mööda terad langevad paadi põhja. Taimi võib koguda ka tervikuna, tõmmates nad koos juurtega välja. Viimane viis võimaldab taime kasutada kõige produktiivsemalt, kuid on seejuures võrdlemisi tülikas ning aeganõudev toiming.

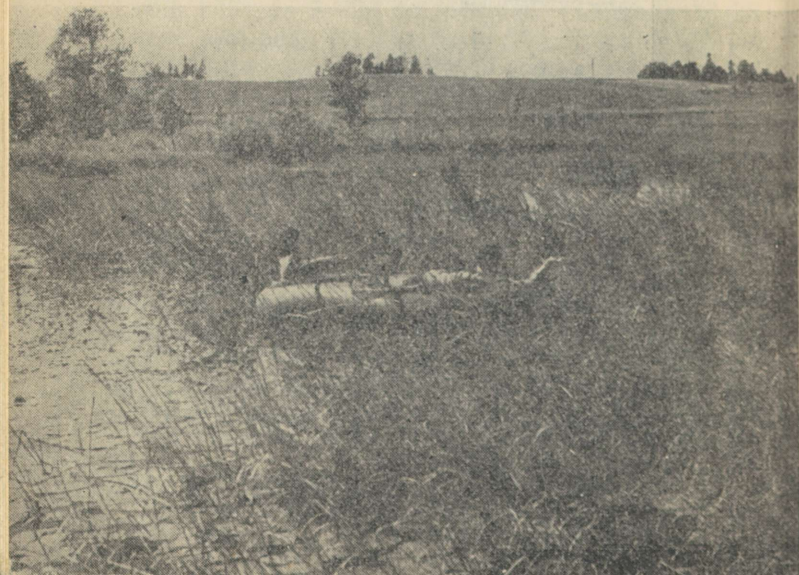
Joon. 7. Vesiriiisi seemne kogumine «tiibadega» varustatud paadilt.

Erilist tähelepanu nõuab külviks mineva seemne säilitamine. Kuivana hoidmisel langeb idanevus kahe kuu jooksul ligi 50%. Parimaks säilitamisviisiks on seemnete hoidmine 0° kuni +4°-se temperatuuriga vees. Seejuures tuleb esimese kümne päeva jooksul seemned pidada vajutise all, et

täiesti valmimata terad ei tõuseks pinnale. Pärast seda eemaldatakse raskus ja jälgitakse, et seemned oleksid vähemalt 5 cm sügavuses vee all. Nii võib neid säilitada kevadeni. Veel parem on aga külvata sügisel kohe pärast seemnete koristamist. Veekogude läbikülmumine seemneid oluliselt ei kahjusta. Seemneid tuleb transportida niiskelt, veega küllastatud turbasamblasse, laastudesse, saepurusse või takkudesse pakitult.

Vesiriisi leidub meie vabariigis Elva rajoonis Kalme järves (joon. 8) ning katsekülvidena mitmetes teistes veekogudes. Kalme järves on vesiriis kasvanud ilma inimese vahelesegamiseta juba aastakümneid umbes 3—4 ha suuruse vööna pilliroo rõngast seespool. Meie naaberaladel kasvab vesiriis Leningradi oblastis ja Läti NSV-s.

Peale eespool nimetatud vesiriisi tuleks tulevikus meie vabariigis külvata ja katsetada ka Kaug-Ida mitmeaastast vesiriisi (*Zizania latifolia* Turcz.).

KORESÖÖDAD JA NENDE VARUMINE

Kasulikele ulukeile söödapõldude rajamisega saame neid varustada mahlaka söödaga. Kuid peale selle on vaja varuda ka koresööta: metskitsedele ja jänestele heina ja vihtu; põldpüüdele viljapeksu- ja viljapuhastusjäätmel ning jahvatatud vitamiinheina.

Senisest rohkem tuleb hakata rõhku panema mitte ainult söödakoguste suurusele, vaid ka kvaliteedile. Peab meeles pidama, et ulukeile halva kvaliteedilise lisasööda andmisega võib tekitada rohkem kahju kui kasu. Täisväärtuslikku koresööta on tarvis varuda õigeaegselt ja õigel viisil. Varutud sööt aga kuivatada ja säilitada sobivates tingimustes. Eriti tuleb hoiduda heinte ja vihtade panekust laudalakka, kus neile võib kergesti juurde jääda sõnnikulõhn, mille tõttu ulukid neid enam ei söö.

HEIN

Metsloomadele (metskits ja halljänes) lisasöödaks varutav hein tuleb koguda võimalikult noorena, enne kõrreliste heintaimede õitsemise algust või hiljemalt õitsemisperioodi algul. Soovitav on ulukite söödaks nii ristikheina kui ka muid põldudel ja aasadel kasvavaid rohhtaimi niita suve jooksul vähemalt kaks korda. Varakult koristatud heinas on ligi kolmandiku võrra rohkem seeduvat proteiini ning selle toiteväärtus on umbes 20% suurem kui õitsemise ajal koristatud heinas.

Joon. 8. Vesiriisi seemne kogumine Kalme järvel kummpaadiga (U. Pihlamäe foto).

Peale ristiku ja aasaheina armastavad metskitsed veel sellist heina, kus leidub rohkesti mitmesuguseid lehti ja noorte puude ning põõsaste võsusid. Selline leherikas hein kasvab harilikult metsaniitudel, väikestel metsalagendikkudel või hõreda lehtmetsa all.

Hein tuleb hästi kuivatada ja paigutada kuhja (soovitatav söödakoha lähedusse) või küüni, kusjuures peab lisama ka veidi soola.

VITAMIINHEIN

Vitamiinhein sisaldab võrreldes tavalisel viisil kuivatatud heinaga tunduvalt rohkem seeduvat proteiini, karotiini ja mineraalaineid. Kõige paremini sobib vitamiinheinaks rohkesti aasnurmikati ja liblikõielisi sisaldav kultuurniidu rohi, aga samuti ka lutsern ja ristik. Vitamiinheinaks tehtav rohi tuleb niita igal juhul enne kõrreliste hein-
taimede õitsemise algust, liblikõielistel aga õienuppude moodustumise perioodil.

Vitamiinheina valmistamisel on tähtis kuivatada hein selliselt, et seal säiliks karotiin. Selleks tuleb niidetud rohul lasta paar tundi kaares seista ning seejärel kuivatada küünides, lakapealsetel või õhukeste kihtidena varjulises kohas redelitel ja raamidel. Viimastel kuivatades peab pidevalt jälgima, et hein hallitama ei läheks. Pärast kuivatamist tuleb vitamiinhein säilitada päikese eest varjatuna kuivas kohas (mitte kuhjades).

Vitamiinheina valmistamine nõuab jahimeestelt küll veidi rohkem tööd kui hariliku heina varumine, kuid see on väga vajalik lisa sööt halljänes-tele ja metskitsedele just kevadtalvel (enne poegimist organismi tugevdamiseks) ning talveks kinnipüütud põldpüüdele heinajahuks.

LEHISEVIHAD

Teiseks tähtsamaks meie jahimajanduses kasutatavaks koresöödaks on lehisevihad, mida valmistatakse puude ja põõsaste kuni pliiatsijämedustest kasvudest.

Vihtade varumiseks kasutatakse metsvaarika, põldmuraka, pilliroo, pärna, pihlaka, paakspuu, saare, vahtra, haava, kase ja paju kasve. Olenevalt kevadest kogutakse vihad kas juuni- või juulikuus, pilliroovihtu aga kindlasti enne jaanipäeva. Vihad on soovitatav kasta enne kuivamist 10—15%-lisse keedusoolalahusesse. Vihtu tuleb kuivatada varjulises kohas tuuletõmbuses ning kaitsta vihma eest. Selleks riputatakse vihad paarikaupa mõnele latile või traadile. Soovitada võiks ka veel vihtade kuivatamist söötmiskohal. Selleks on sobiv valida tuuletõmbusega kohas tihedate okstega kuusk, mille alla asetada latt (nii kõrgele, et kitsed vihtu kätte ei saa) ja sellele riputada vihad paarikaupa. Vihad tuleb vihma ja päikese eest kinni katta kuuse- või tihedamate lehtpuuokstega.

Kuni söötmiskohale viimiseni on vihtu siiski kõige parem hõredalt üles riputada põõningule või mõnda teise varjulisse kohta, kus on pidev värske õhu juurdevool.

*

Läti NSV jahindusorganisatsioonid on hakanud lehisevihtade valmistamise hõlbustamiseks kasutama haabade suvist «rõngastamist».

Rõngastamine toimub juunikuu keskpaiku (10.—25. juunini). Kasvava haavapuu koosseis lõigatakse 10—15 cm kõrgusele (sageli ka umbes ühe meetri kõrgusele) kuni 10 cm laiune riba, millelt eemaldatakse koor. Selle tagajärjel hakkab

puu koos lehtedega kuivama, kuid kuivades ei lange lehed maha. Nagu meie vabariigis teostatud katsed on näidanud, tuleb peale kooreriba eraldamise kraapida ära ka mähakiht. Sel viisil rõngastatud puud langetatakse loomadele toiduks hilisügisel, pärast teistelt puudelt lehtede langemist, osa puid langetatakse aga pärast kestva lumikatte saabumist.

Kui me kogu talve kestel niisuguseid puid aegajalt langetame, saavad metskitsed lisasööta lehtede ja pungade näol, valgejäneseid ja põdrad söövad aga haavakoort. Rõngastatud haabade raiumisel metsloomadele on veel see eelis, et sööda kohti saab rajada hajusalt, kusjuures jääb ära lisasööda laialikandmine ja toit ei rikne ilmastiku mõjul nii kiiresti.

Kooskõlastatult metsa valdajaga võib haabu langetada sama või ka järgmiste aastate raielankidel ning puhastamisele kuuluvatel maa-aladel. Sobivamateks rõngastatavateks puudeks on metsalagendike, jõgede ja ojade äärtel või heinamaade servadel kasvavad üksikud puud.

VILJAPEKSU- JA VILJAPUHASTUSJÄÄTMED NING KRUUS

Jahilindude hulgast vajab meie oludes kõige rohkem lisasöötmist põldpüü. Ta on maapinnal toituv lind ja ei ole sügava lume puhul suuteline hankima endale vajalikku toitu. See aga põhjustab põldpüüde hukkumist talvekuudel.

Peamiseks lisasöödaks põldpüüdele on meil viljapeksu- ja viljapuhastusjäätmed, mis sisaldavad rohkesti umbrohuseemneid, kuivanud putu-

kaid, teri ja liiva. Nende varumiseks on ka kõige rohkem võimalusi. Kooskõlastatult kolhooside ja sovhooside juhtkonnaga saab neid varuda viljapeksu- ja viljapuhastusmasinate juurest.

Varutud viljapeksu- ja viljapuhastusjäätmel tuleb hoolikalt kuivatada kuivatis või toas. Kuivatamatult võivad nad hoiuruumides (aidas, kuuri all, põõningul jne.) hallitama minna ja muutuda kõlbmatuks.

Peale viljapeksu- ja viljapuhastusjätmete on põldpüüdele ning teistele metsalindudele-kanalistele (metsised, tedred ja rabakanad) vaja varuda kuiva kruusakat liiva, mida kanalised vajavad seedimisel kõvade toiduosakeste peenestamiseks.

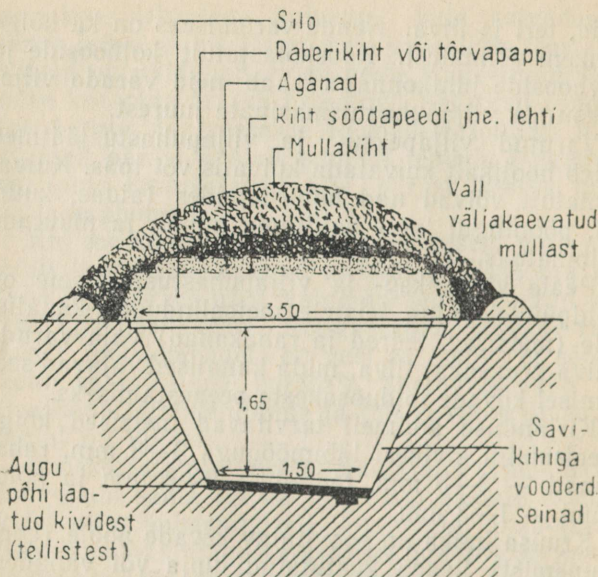
Kirjanduse andmeil tarvitavad metsised kõige meelsamini kivikesi läbimõõduga 3—8 mm, rabakanad — 3—5 mm, tedred — 2—4 mm ja põldpüüd — 1—3 mm.

Kruusa hulka on soovitatav kevade poole (enne munemist) lisada kustutatud lupja või vanadest kiviseintest mahapudenenud krohvipuru, viimane on isegi parem kui puhas lubi. Müüridelt pudenenud krohvipuru tuleb tingimata enne kruusaga segamist peeneks tampida.

Lupja vajavad linnud munakoore moodustamiseks. Mida vähem leiavad linnud kevadtalvel lupja, seda õrnemad on munakoored.

METSASILO

Silo on meie jahimajanduses kasutatud seni väga vähe. On olemas ainult üksikuid andmeid silo valmistamisest halljänestele. Rahvademokraatiamaades aga kasutatakse silo kui üht toitaineterikkamat lisasööta.

Joon. 9. Metsasilohoidla.

Silohoidlateks võib väga edukalt kasutada 1—1,5 m läbimõõduga betoontorusid või nende puudumisel ehitada joonise 9 järgi spetsiaalsed hoidlad. Sellised silohoidlad mahutavad 1,5—5 m³ metsasilu. Silohoidlad tuleb rajada võimalikult kuivadesse ja sügava põhjavee seisuga pinnastesse. Silohoidla põhi peab jääma põhjavee tasapinnast meeter kõrgemale. Pinnavee sissevalgumise kaitseks tuleb jätta kas toru äär või väljakaevatud mullast vall 30—50 cm maapinnast kõrgemale. Et silohoidla seinad vett läbi ei laseks, on soovitatav nad katta vesiklaasiga.

Sileerimine peab toimuma ajal, mil taimed sisaldavad kõige rohkem toitaineid: kaunviljad enne kaunade närbumist, teraviljad piimküpsuses, ristik ja teised rohttaimed õitsemise algul; maapirni on sobiv sileerida juulis ja augustis. Metsasilo jaoks soovitatakse¹ järgmist koostist:

40% põllumajanduslikke ja metsas kasvavaid taimi (ristikut, lutserni, aasaheina, metsaheina, maisi, maapirni, päevalille);

40% lehti ja peenemaid oksi (tamme, haava, pihlaka, vahtra, vaarika, saare jt.);

10% kanarbikku, mustikalehti ning -varsi;

5% okaspuude oksi ja kasve (männi ja kuuse);

5% noore männi ja kuuse koort.

Selline segu valmistatakse metsas. Peenestatud mass (hekseldatult või raiutult) puistatakse silohoidlasse 30—40 cm paksuste kihtidena. Iga kiht sõtkutakse tugevasti kinni. Konserveeriva vahendina riputatakse siloaugu seina äärde silomassile 25—30 cm laiuselt soola. Soola hulk ei tohi ületada 2% silo kaalust, seega kasutatakse 5—10 m³ kohta umbes 14—17 kg soola. Silomassile on soovitatav valmistamise juures lisada koobalti- ja vasesooli (sulfaatide näol). Harilikult kasutatakse iga kihi niisutamiseks 0,1%-lisi lahuseid.

Siloauk tuleb täita ühe päeva jooksul. Silomass kaetakse pealt kapsa-, naeri-, peedi jt. lehtedega, millele on soovitatav peale panna paksem kiht aganaid ning katta need tõrvapapiga. Vihma, lume ja päikese kaitseks pannakse tõrvapapile kiht mulda. Pärast tühjendamist tuleb hoidla hoolikalt puhastada ja desinfitseerida. Enne hoidla järjekordset täitmist on tarvis seinu kontrollida vee ja õhu läbilaskvuse suhtes.

¹ A. Bubenik, Grundlagen der Wildernährung. Berlin, 1959.

Ühe metskitse lisasöödaks arvestatakse kuni 0,4 kg metsasilo päevas, seega kulub talvel (umbes 140 päeva) ühele loomale 1 m³ silomassi.

Et metsasilo valmistamine on küllaltki odav ja kirjanduse andmetel söövad ulukid seda meelsasti, siis tuleb ka meie vabariigi jahimajandeis hakata rajama silohoidlaid metsasilo valmistamiseks.

SOOLAKUTE VALMISTAMINE

Seni on meie jahimajandites veel vähe valmistatud ulukeile, eriti sõralistele, soolakuid.

Nagu teadlaste ja praktikute uurimised näitavad, alaneb uluk-sõralistel talvel eluskaal 6—20% võrra võrreldes eluskaaluga oktoobrikuus. Samuti on talve lõpul täheldatud neil häireid vereloome-elundite talitluses ning luukoe resorbeerumist. Katsetega on kindlaks tehtud, et kui sõralistele anda lisasöödana kalajahu ja keedusoola, siis neil kaalu langus pidurdub, noorloomad aga võtavad kaalus isegi juurde ja arenevad normaalselt.

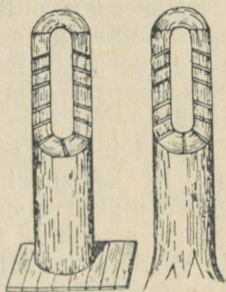
Ka meil esineb talvel, veel rohkem aga varakevadel, kurnatuse tundemärkidega metskitsi ja põtru. See on ka arusaadav, sest talvel on ulukite peamiseks toiduks puude ja põõsaste koor ning inimeste poolt antav lisasööt. Puudu aga jääb mineraalsooladest, mida meil edaspidi tuleb söetmiskohtade juurde välja panna kunstlike soolakutena.

Soolakuid on kahte tüüpi: tulp- ja kast-soolakud. **Tulp-soolak** (joon. 10) valmistatakse tavaliselt 1—1,5 m pikkusest ja 18—20 cm läbimõõduga lehtpuu postist. Posti ülaossa õonestatakse 30—50 cm

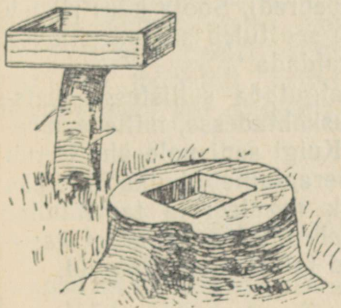
sügavune ja 10—12 cm läbimõõduga õõnsus, kuhu asetatakse sool. Poolviltu, alt üles, puuritakse selle õõnsuseni tulba välispinnalt 0,5—1 cm jämedusega augud. Tulba alumine osa kaevatakse maasse nii sügavalt, et maa peale ulatub 70—80 cm pikkune osa. Ümber tulba (maapinna tasemel) tehakse laudadest umbes 30×30 või 40×40 cm suurune lava.

Posti õõnsus täidetakse kas soola või soola ja kahealuselise fosforhapu kaltsiumi seguga, millele õige vähe võib lisada kaltsiumkloriidi. Öhuniiskuse mõjul õõnsuses olev sool sulab ja soolalahus imbub aukudest välja tulba pinnale, kust seda sõralised lakuvad.

Kast-soolakud (joon. 11) on lihtsamad ja nendeks kasutatakse kas postikesele või kännule kinnitatud

Joon. 10. Tulp-soolakud.

Joon. 11. Kast-soolakud: kastikesena (vasakul) ja kännusse õõnestatult (paremal).

15—20 cm kõrgust kasti või, mis veel parem, õonestatakse kändu süvend. Lihtsamaks seguks on $\frac{1}{3}$ keedusoola ja $\frac{2}{3}$ liivata savi. Kast-soolakute jaoks kasutatakse veel $\frac{2}{3}$ savi ja $\frac{1}{3}$ soolade segu, mis koosneb võrdsetes osades segatud keedusoolast ja kahealuselisest fosforhapust kaltsiumist ning vähesest kaltsiumkloriidist. Kasulik ja lihtne on valmistada veel keedusoola ja kondijahu segu, mille soovitatav vahekord on 1:5, seega ühe kaaluosa keedusoola kohta tuleb võtta viis kaaluosa põletatud konte (võib asendada ka samas koguses võetud standardse värske kondijahuga).

Eespool toodud segusid võib metsas olla aasta ringi. Et ka suvel oleks võimalik jälgida, mis-sugused ulukid kasutavad soolakut, on soovitatav maapind soolakute ümber kobestada ning rehitse-da siledaks (valmistada nn. mudaalbum).

Talvel on võimalik sooladele lisada liha-kondi jahu, kliisid ja kombikormi. Sellise segu puhul saavad ulukid peale mineraalainete valke, vitamiine ja süsivesikuid. Siia võib veel lisada ristikupepri. Üheks soovitatavamaks vahekorraks on 2:5:5:2 (vastavalt: sool, liha-kondi jahu, kliid või kombikorm ja heinapebred). Sooja käes rikneb segu kiiresti, mille tõttu see tuleb soojade ilmade saabumisel kiiresti kõrvaldada.

Soolakud on tarvis paigutada sellistesse metskitsede ja põtrade peatuskohtadesse, millede läheduses leidub joogivett. Kuigi seni pole ühe isendi jaoks tarvisminevat mineraalainete hulka kindlaks tehtud, on seda võimalik reguleerida tarvitamise intensiivsuse järgi. Tuleb ainult jälgida, et kasutatavad soolakud oleksid talvel alati täidetud.

SÖÖTMISKOHAD JA ULUKITE SÖÖTMINE

Lisasööda otstarbekohase kasutamise tagamiseks tuleb jahimajandeis sisse seada söötmiskohtade tihe võrk.

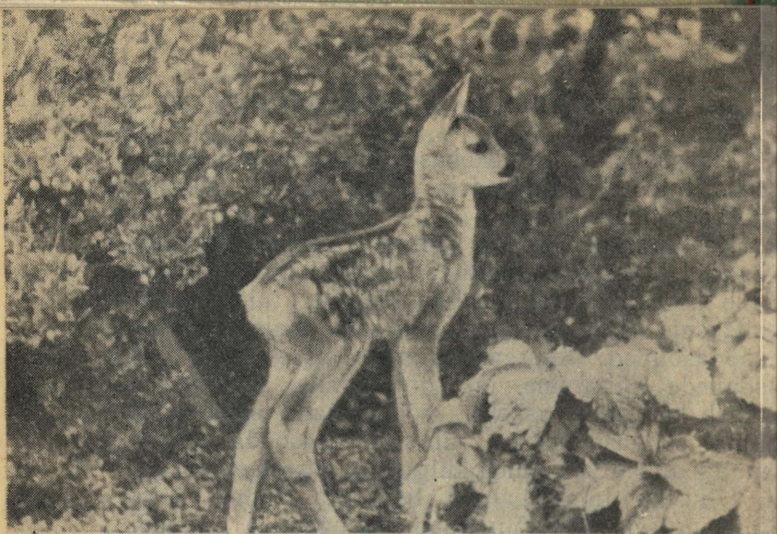
Keelupiirkondades ja kohtades, kus on hävitatud hundid, ilvesed ja hulkuvad koerad ning kus leidub korralikke jahimehi-hooldajaid, tuleb metskitsedele ja jänestele ehitada statsionaarsed söödasõimed. Suuremates metsamassiivides, kus sõimede ehitamine ja korrapärane hooldamine läheb küllaltki raskeks, võib rajada söödakohti ilma söödasõimedeta, lihtsalt lisasööda metsa mahapaneku või puude külge sidumise teel.

Ulukeile tuleb hakata lisasööta andma juba hilissügisel. See võimaldab loomadel ja lindudel varakult harjuda sõimede ja söödaga. Algul võib lisasööta vahetada harvem (iga päari nädala tagant). Loomuliku toitumise halvenemisel on tarvis hakata söödakohti varustama korrapärasemalt ja rikkalikumalt. Kevadtalvel peab aga lisasööta vahetama kas iga päev või vähemalt 2—3 päeva tagant kuni lume sulamiseni.

Et jänesed, põldpüüd, metskitsed ja metssead söötmiskohad üles leiaksid, on soovitatav söötmiskohtade juurest alates riputada mitmes suunas kuni mõnesaja meetri kaugusele (ulukite teeradadeni) kas hõredalt heinu, heinapepri, viljapeksujäätmeid või metssigadele kartuleid.

METSKITSEDE LISASÖÖTMINE

Lisasööta tuleb anda kas söötmiskohtadesse ehitatud söödasõimedest või teha sinna väikesed

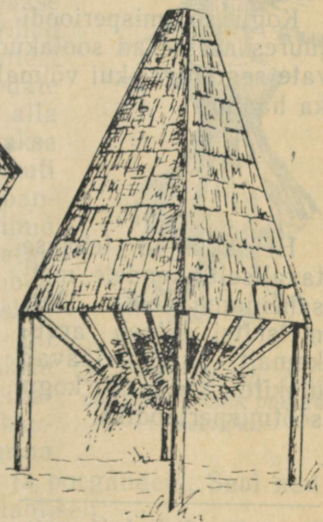
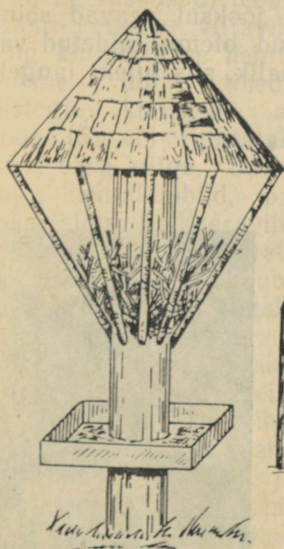
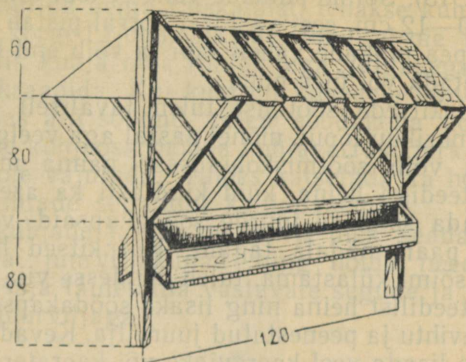

Joon. 12. Nädalane metskitse tall (autori foto).

heinakuhjad, panna välja heinakimpe ja vihtu või sügava lume korral võimaldada kätte saada looduslikku toitu.

Metskitsede söötmiskohtadeks on sobivad päikesepaistelised väikesed metsalagendikud, mis on avatud lõunasse ja kaitstud põhjatuulte eest. On soovitatav, et söötmiskoha läheduses leiduks ka talvel lahtiolev allikas või veekogu ja noor kuuse- või männitihnik.

Söödasõimed peab ehitama hiljemalt hilissuvel ja võimalikult koorimata materjalist. Söötmiskohtadesse tuleb sõimed viia septembris või hiljemalt oktoobris, et kitsed nendega harjuksid. Söödasõime katus on tarvis katta kas kuuseokste, pilliroo või mõne muu käepärast oleva materjaliga (kõrkjad, katuselaastud, sindlid jm.). Sõimede mõõtmed ja ehitus võib olla väga mitmesugune

Joon. 13. Mitmesuguseid metskitsede söödasõimi.

(juun. 13). Sõime pulkade vahe ei tohi olla suurem kui 10—12 cm, sest vastasel korral pistab metskits oma pea pulkade vahelt läbi ja võib end hõlpsasti vigastada või üles puua.

Metskitsede söötmist tuleb tavaliselt alustada novembrikuu lõpul, mõnel aastal aga veelgi varem. Algul võib söötmiskohtadesse panna madalama kvaliteediga heina, kuid kindlasti ka asetada või istutada sõimede juurde söödakapsaid, vahetades neid paari nädala tagant. Kui kitsed hakkavad juba sõimi külastama, tuleb nendesse viia parema-kvaliteedilist heina ning lisaks söödakapsastele ka lehisevihtu ja peenestatud juurvilja. Kevadtalvel on tarvis lisada veel kaeravihke või kaerateri ja vitamiinheina. Sobivaimaks lisasööda viimise ajaks on keskpäev.

Kogu söötmisperioodi jooksul peavad sõimede juures asetsevad soolakud olema täidetud vastavate segudega; kui võimalik, siis tuleks langetada ka haabu.

*

Heinakuhjad tehakse tavaliselt nendele metsaheinamaadele, kus metskitsi esineb arvukamalt. Kuhjad jäävad ulukite söödaks kogu söötmisperioodiks.

Joon. 14. Heinakuhi metskitsedele (R. Veenpere foto).

Et vältida heina raiskamist, tehakse kuhjad kitsad ja kõrged (joon. 14). Sel juhul ei ole kitsedel võimalik kuhja otsa ronida ega jalgadega heinu laiali kraapida. Kui kuhi on kitsedele kättesaadavas osas ära söödud, tuleb söodakoha hooldajal ülemine kuhjaosa mööda kuhjavarrast järk-järgult allapoole vajutada. Tuleks katsetada ka heinte ja lehisevihtade segamini kuhjanemist.

Ka kuhjade juurde on tarvis üles seada soolakud ja juurviljakünad ning hoida need kogu söötmisaja täidetuna vastavate segude ja peenestatud juurviljaga.

*

Heinakimbud (umbes 1—2 kg raskused) tehakse samuti nagu viljavihud ning kinnitatakse heintest sideme abil tihedate okstega kuuskede alla (joon. 15) või riputatakse mõne oksa külge. Samuti nagu heinakimbud, pannakse sinna ka kaeravihud ja lehisevihad. Soovitatav on asetada heinakimbud või kaeravihud metskitsede söötmiskohtades nii kõrgele, et neid ulataksid sööma ka jäneseid. Heinakimpudesse ja kaeravihkudesse on võimalik panna tükeldatud loomapeete ja porgandeid. Seal nad ei külmu nii kiiresti kui lahtiselt.

Metskitsedele rajatavate söötmiskohtade arv sõltub jahimajandi piirkonnas olevate kitsede

Joon. 15. Heina- (kaera- või lehise-) vihk puu külge seotuna.

rohkusest ja talvest (loodusliku toidu kättesaamise võimalustest). Normaalse talve korral tuleks meie oludes planeerida üks söötiskoht iga 5 kuni 10 metskitse kohta.

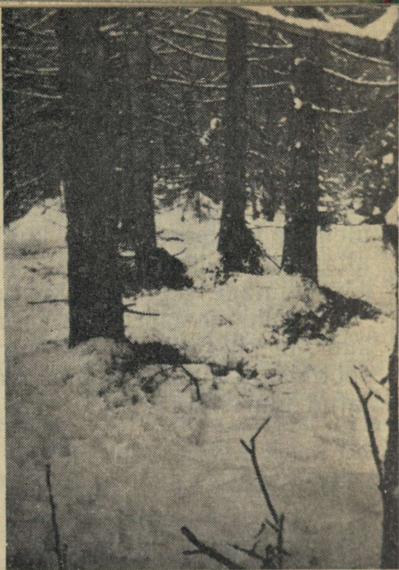
*

Metskitsede normaalse seedimisprotsessi ja toitumise tagamiseks on vajalik peale heinte ja lehisevihtade langetada neile ka haabu. Kui aga haabu metskitsede esinemiskohtade läheduses ei ole, siis

vedada lähematelt raiekohtadelt peenemaid paju- ja haavaoksi. Soovitav on haava- ja pajuoksad kasta 10—15%-lisse keedusoolalahusesse.

Kohtades, kus esineb lehtpuumetsi, tuleks lage- ja hooldusraied teostada talvekuudel, lehtpuuoksad aga jätta raiekohtadel laiali kuni kevadeni. Sellega suurendaksime tunduvalt metskitsede ja valgejäneste söödabaasi.

Sügava lumikattega talvedel võime metskitsede toitumistingimusi märksa kergendada lume äraajamisega kohtadelt, kus kasvab mustikat, pohla, sinikat ja kanarbikku. Lumevaba maad vajavad metskitsed ka veel endile magamisasemeiks.

Joon. 16. Metskitsede söötiskoht (heina- ja lehisevihtad kinnitatud puude külge) (autori foto).

Eriti lumerohketel talvedel tuleb peaaegu iga söötmiskoha läheduses lund ära ajada (magamis-
asemeteks) ning sõime ümber lumi kõvaks tallata,
et sokud pidevalt «pintsliga» lumes ei «joonis-
taks» ega kitsede kõhualune karvastik ei niiskuks.

Põtrade toitumistingimuste parandamiseks ning
eriti nende poolt metsakultuuridele tekitatavate
kahjustuste vähendamiseks on soovitatav neile
langetada haabu metsakultuuridest kaugel asu-
vail kvartaleil. Lehtpuumetsa raielankidel tuleb
aga jätta haavatüved mõneks ajaks tükeldamatult.

METSSIGADE LISASÖÖTMINE

Metssiga on jahinduslikus mõttes kasulik uluk,
kes võib aga Eesti loomastikust ilma lisasöötmis-
eta välja surra.

Peale metssigadele spetsiaalselt rajatud sööda-
põldude (maapirn) tuleb neile talvel anda söötmis-
kohtades lisasööta:
kartuleid, looma-
peete, tammetõrusid
ja kaeravihke. Lisa-
söödaks antav kar-
tul ja juurvili võib
olla isegi külma-
võetud, kuid mitte
mädanenud.

Joon. 17. Söötiskoht
metssigadele (autori
(foto).

Söötmisskohad on soovitatav rajada metssigade talviste esinemiskohtade lähedusse tihedate võrudega kuuskede alla, et kaitsta lisa söötasid lume eest.

Metssigade lisa söetmist tuleb alustada juba sügistalvel, hiljemalt detsembris või jaanuari alguses. Algul tuleb kartulid või juurvili asetada välja paljude väikeste hunnikutena, et sead neid kergemini leiaksid; võimaluse korral katta need külma kaitseks kaerapõhuga. Kui sead hakkavad mõningaid neist külastama, on tarvis ülejäänud hunnikud kõrvaldada ja külastatavates kohtades alustada aktiivset söetmist. Kevadtalvel tuleb kartulid või juurvili katta kaeravihkudega, mida sead söövad nagu kartuleidki. Kui on võimalik, siis anda ka tammetõrusid.

Talve algul, mil toitumistingimused metssigadele pole veel eriti halvad, võib lisa sööta viia harvem ja vähemal hulgal. Väga raskete talvetingimuste korral tuleb aga lisa söödavarusid täiendada üle päeva või iga päev ja anda ühe täiskasvanud looma kohta päevas 2—3 kg kartuleid või juurvilja.

Normaalse talve korral tuleks rajada iga 3 kuni 5 metssea kohta üks söetmiskoht.

HALL- JA VALGEJÄNESTE LISASÖÖTMINE

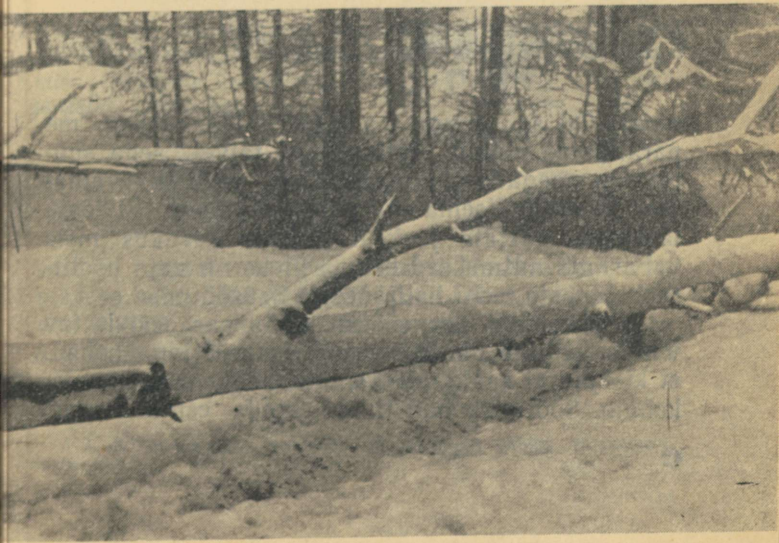
Halljänes on põhiliselt kultuurmaastiku (põllud, rohumaad, põõsastud, metsaservad, väiksemad metsatukad) asukas. Valgejänes seevastu on aga põline metsaelanik.

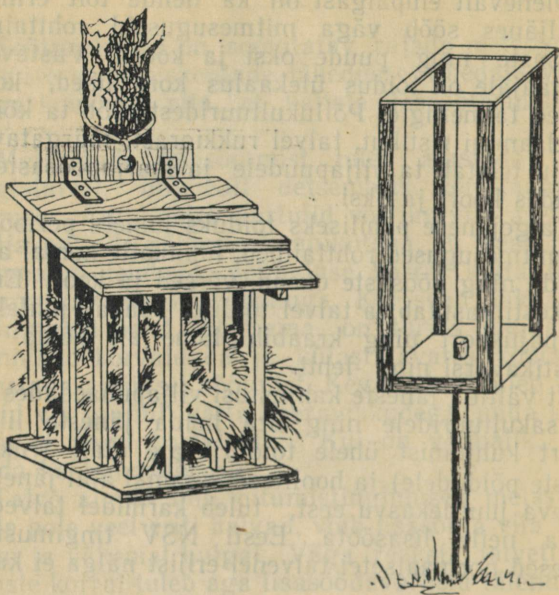
Joon. 18. Jäneste ja metskitsede poolt koorest puhtaks näritud haab (autori foto).

Olenevalt elupaigast on ka nende toit erinev. Halljānes sōōb vāga mitmesuguseid rohhtaimi, pōōsaste ning puude oksti ja koort. Vastavalt aastaajale on toidus ūlekaalus kord ūhed, kord teised taimeliigid. Pōllukultuuridest sōōb ta kōige meelsamini ristikut, talvel rukkiorast; mārगतavat kahju tekitab ta viljapuudele ja marjapōōsastele, nārīdes koort ja oksti.

Valgejānese pōhiliseks toiduks lumeta perioodil on mitmesugused rohhtaimed, lumikatte korral aga puude ning pōōsaste oksad, vōrsed ja koor. Eriti rohkesti kasutab ta talvel toiduks haava-, pihlaka- ja pajukoort ning kraabib lume alt pohla- ja mustikavarsi ning -lehti.

Et vāltida jāneste kahjustusi viljapuuaedades ja mētsakultuuridele ning āra hoida jāneste liiga suurt kuhjumist ūhele toidurikkale alale (rukki-oraste pōldudele) ja hoolitsedes samal ajal jāneste pideva juurdekasvu eest, tuleb karmidel talvedel anda neile lisasōōta. Eesti NSV tingimustes jānesed normaalsel talvel erilist nālga ei kan-

Joon. 19. Jäneste lisa söötmiseks kasutatavaid söödasõimi: vasakul Läti NSV-s ja paremal J. Nõmmsalu poolt soovitatav.

nata. On aga ammu teada, et mida rohkem me parandame ulukite elutingimusi talvel, seda suurem on poegade arv pesakonnas, seda tugevamana ja elujõulisematen pojad sünnivad. Et tõsta lähemate aastate jooksul jäneste arvukus meie vabariigis mitmekordseks, selleks on vaja hoolitseda jäneste (eriti halljäneste) lisa söötmise eest.

Halljänestele on söötiskohtadeks soovitatav valida vaiksed, kuid avatud vaateväljaga kohad, et kiskjad ei saaks märkamatuult ligineda söötiskohale. Söötiskohad tuleb rajada eemale suur-

test rukkiorase põldudest, kuid heade varjetingimustega aladele.

Halljäneste lisasöötmiseks võib soovitada nii Läti NSV jahimeeste (joon. 19) kui ka J. Nõmm-salu¹ poolt konstrueeritud söödasõimi. J. Nõmm-salu sõim on eriti lihtne valmistada, kerge üles seada ja ühest kohast teise viia. J. Nõmm-salu poolt konstrueeritud sõime ülesseadmisel on väga kerge ka selle kõrgust maapinna suhtes muuta: kui lund on vähe, lükatakse jalg rohkem sõime sisse; kui aga rohkem, tõstetakse sõim pulga otsas kõrgemale.

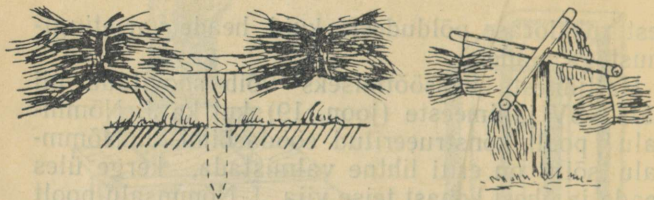
Jäneste söötmist jahikeelualadel peab alustama juba detsembris, teistel aladel aga kohe pärast jänestele jahipidamise lõppemist. Peale heinte on tarvis söödasõimede juurde panna ka söödakap-

Joon. 20. Loomapeetide ja porgandite asetamine kepikeste otsa jäneste söötmiskohtades

said ja juurvilju ning kevadtalvel kaeravihke, võimaluse korral ka vitamiinheina. Juurviljadest söövad halljänessed kõige meelsamini kepikeste otsa asetatud porgandeid (joon. 20), mis tuleb panna söödasõimede vahetusse lähedusse.

¹ J. Nõmm-salu, Söödasõimest jänestele, Abiks jahimehele, Tartu, 1961.

Joon. 21. Heinakimbud halljänestele.

Heinu võib asetada välja ka kimpude viisi kepikeste külge seotuna (joon. 21) või panna heinakimbud lehtpuuokstest kuhilikele (joon. 22) või katusealustesse (joon. 23). Heinakimbud ja kaeravihud (umbes 1 kg raskused) kinnitatakse heintest sideme või ka nööri abil kepikese külge. Kepp torgatakse maasse või lumme nii, et sööt jääks umbes 20—25 cm kõrgusele. Ka siin on tarvis heina- või kaerakimpude lähedusse asetada kepikese porganditega.

Peale eespool toodu leiavad halljänased lisa-sööta veel metskitsede söötmiskohtadelt ja lume alt vabastatud jaanirukki põldudelt.

Normaalse talve puhul tuleks jahimajandeis rajada üks söötmiskoht iga 3 kuni 5 halljänese kohta. Ühe halljänese ööpäevane söödavajadus A. Bubeniki (1959) andmeil on 100—200 g heina, 30 g juurvilju või seemneid, keskmiselt 200—400 g mah-

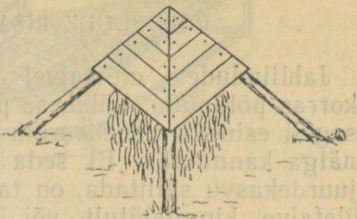

Joon. 22. Heinte asetamine lehtpuuokstele.

lakat sööta. Eriti suurt puudust tunnevad halljäneseid talvel juurviljast — seda näitab ka viimase kui ühe talveks lumie alt välja jääniud kapsajuurika maapinnani ära söömine.

Kuna halljäneseid armastavad talvekuudel närida ka puukoort, võib neile metsaservadel langetada haabu või raiuda haavavõsa.

Saksa ja Tšehhi autorid rõhutavad halljänese suurt soolavajadust, mistõttu iga söötiskoha juurde peab kuuluma kindlasti ka soolak.

Joon. 23. Heinte asetamine katusealustesse.

*

Valgejäneste talviseid toitumistingimusi saame parandada neile haabade langetamisega ja haavaning paju võsa raiumisega (nagu metskitsedelegi, vt. lk. 38). Haabade langetamisel, kui valgejäneste esinemiskohtade läheduses ei ole lehtpuu raielanke, tuleks iga kümne jänese kohta langetada vähemalt üks haab.

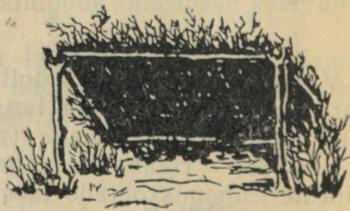

PÕLDPÜÜDE LISASÖÖTMINE

Jahilindudest on talvel kõige raskemas olukorras põldpüüd. Lühikese päeva, sügava lume ja sageli esineva lumekooriku tõttu tuleb neil tihti nälga kannatada. Et seda vältida ja põldpüüde juurdekasvu säilitada, on tarvis põldpüüsid hoida ületalve kinnipüütult või anda neile lisasööta toite-varjepaikades.

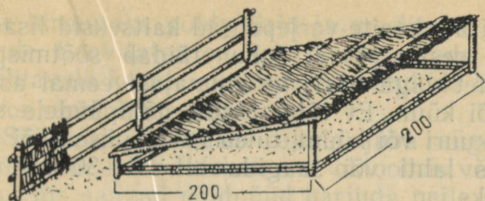
Põldpüüde söötmist on kõige parem teostada nende elupaikades esinevates põõsastikes, kus juba suvel tuleb karpida põõsaste võra sisemist osa, jättes puutumata võra välimise osa. Põõsa igasse külge tuleb teha võrasse avauseid, mille kaudu põldpüüd pääsevad söötmiskohale. Sügisel, oktoobris või novembris, on tarvis põõsastes olevad söötmiskohad puhastada prahist ning puistata üle liivaga.

Joon. 24. Ühepoolse katusega põldpüüde toite-varjepaik.

Joon. 25. Kahepoolse katusega põldpüüde toite-varjepaik.

Joon. 26. Tuulevarjega põldpüüde toite-varjepaik.

Põldpüüde söötmisel nende tavalistes elupaikades harjuvad nad kõige kiiremini söötmiskohtadesse sööma käima.

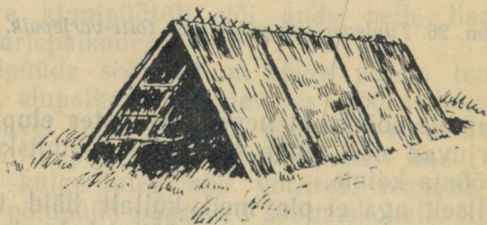
Tavaliselt aga ei ole meil küllalt häid tingimusi põõsastikkudes asuvate söötmiskohtade loomiseks, mille tõttu tuleb ehitada kunstlikke toite-varjepaiku. Neid võib teha väga mitmesuguseid: ühe- ja kahepoolse katusega, viljakuivatusredeleist jne.

Ühe- ja kahepoolse katusega toite-varjepaigas (joon. 24 ja 25) peab katuse kõrgeim koht ulatuma 70 cm kõrgusele maapinnast, madalaim koht aga 20 cm kõrgusele. Et hoida söötmiskohad lumest vabad, tuleb püüda neid ehitada kohtadesse, kus vähem tuiskab. Tuiskude esinemise korral on vaja ehitada valdavamate tuulte poolsele küljele 60 cm kõrgune tara (joon. 26).

Väga lihtsalt saab ehitada söötmiskohti ka viljakuivatusredeleist (joon. 27), milleks need tuleb veidi lamedamalt üles seada ja katta tihedalt kas õlgede või kuuseokstega.

Söötmispaigad võivad olla veel väga mitut tüüpi ja nende ehitamiseks võib kasutada väga mitmesugust materjali. Peamiseks ülesandeks on,

et püstitatud toite-varjepaigad kaitseksid lisasööta sadude eest. Mõnel juhul täidab söotmispaiga ülesannet väga hästi ka elumajast eemal asetsev kuur või küün. Et võimaldada põldpüüdele sissepääsu kuuri või küüni, tuleb hoida ukSED või väravad kas lahti või saagida alt 25—30 cm võrra lühemaks.

Joon. 27. Viljaredeleist valmistatud põldpüüde toite-varjepaik.

Põldpüüde söotmiskohad on tarvis ehitada metsaserva, vōsastiku, mõne üksiku põõsa või kõrvalhoone lähedusse, kus põldpüüd leiaksid varju ebasoodsate ilmade ja rōōvulukite kallale tungi puhul. Kui kohalike olude tõttu tuleb toite-varjepaiku asetada lagedale väljale, heina- või karjamaale, siis peab sinna lähedusse asetama kas väikesi põhuhunnikuid või 1—1,5 m kõrgustest kuuskedest või kadakaist onne (joon. 28). Toite-varjepaigad peavad olema rajatud nii, et selles toituvail lindudel avaneks vaade igasse suunda, mis võimaldaks märgata lähenevaid rōōvloomi.

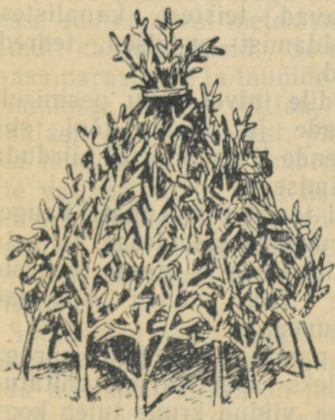
Toite-varjepaikade rajamisel tuleb vältida suurte puude lähedust, sest neid kasutavad meel-sasti peatuskohtadena rōōvlinnud. Ka ei tohi toite-varjepaik väga teravalt silma torgata, sest

see hirmutaks põldpüüsid ja meelitaks ligi röövlindle. Soovitatav on toite-varjupaikade lähedusse nähtavale kohale riputada röövlindude hirmutamiseks surnud vareseid.

Söötmaskohad tuleb rajada juba sügisel varakult, enne lume tulekut, s. o. oktoobris või novembris. Siis saavad põldpüüd harjuda neile püstitatud toite-varjupaikadega ja nad jäävad nende lähedusse.

Kui linnud on söötmaskohtade osas teinud valiku, tuleb eemaldada need, mida nad ei külasta ja hoolitseda selle eest, et toit ei lõpeks. Söötmaskohale peab viima sööta vähemalt paar korda nädalas, kõrvaldama sealt sissetuisanud lume ning läbi rehitsema külmanud toidu- ja liivahunniku. Juhul kui söötmaskohale on kogunenud liiga palju toiduks kõlbmatuid jäätmeid, tuleb need eemaldada, söötmaskoht puhtaks pühkida ja alles siis panna sinna uut lisasööta.

Peamiseks lisasöödaks põldpüüdele on viljapeksu- ja viljapuhastusjäätmel. Soovitatav on nende hulka lisada veel nisu-, kaera- või odrateri. Orasepõldude katumisel paksu lumega on vajalik jäätmete hulka lisada kapsalehti, loomapeedi või -porgandi tükikesi ja kuiva

Joon. 28. Okaspuu okstest valmistatud põldpüüde varjupaik.

jämedavõitu kruusa; kevadepoole aga ka jahvatatud vitamiinheina.

Söötiskohti külastavad linnud peamiselt hommikul pärast päikesetõusu ja teistkordselt paar tundi enne päikeseloojangut. Sel ajal ei ole soovitatav toiduvarusid täiendada, sest põldpüüde üleliigne segamine toite-varjepaikades võib põhjustada lindude poolt nende mahajätmise.

Kirjanduse andmeil kulub 100 põldpüü lisasöötmiseks ööpäevas 1—4 kg teri, olenevalt ilmastikust ja toidu hankimise võimalustest. Vajalik oleks iga 5 kuni 10 looduses talvituva põldpüü kohta rajada üks toite-varjepaik ja seda varustada kogu talve lisasöödaga, millega tagame põldpüüdele normaalsed toitumistingimused.

METSISE JA TEISTE JAHILINDUDE KANALISTE LISASÖÖTMINE

Peale põldpüü vajavad teistest kanalistest mõningal määral hooldamist metsised, tedred, rabakanad ja laanepüüd.

Et nad hangivad endile talvel toitu peamiselt puudelt urbade, pungade ja okaste näol, siis tarvitseb jahimeestel nende lisasöötmisel piirduda ainult kruusa metsa viimisega.

Selleks et lindudel ei tarvitseks lennata kaugel asuvatele teedele või kruusakarjääridesse, on vaja nende talvistesse elupaikadesse ja igasse metsiste mängukoha lähedusse viia mõned koormad jämedateralist kuiva kruusa.

Kruus on soovitatav panna mõne tiheda võraga kuuse, männi või selleks spetsiaalselt ehitatud katusealuse alla. Metsa viidud kruus tuleb kogu talve kestel hoida lumevaba ja kinnikülmumise korral lahti raiuda.

PARTIDE LISASÖÖTMINE

Kinnikülmumata veekogudel elab sageli talvitema jäänud parte, peamiselt sinikael-parte. Jahindusorganisatsioonidel ja jahimeestel tuleb nendes kohtades korraldada partide lisasöötmist.

Toiduks võib anda otri, kaeru, samuti ka kartuleid. Kartulid võivad olla nii keedetud kui ka keetmata. Peenestatud kartulid peab segama jahuga ja asetama kas veekogu kaldale või aeglase vooluga ja madalates kohtades ka vette.

Lisasöötmist on sobiv alustada pärast partide kogunemist üksikute kinnikülmumata veekogude äärde ja sööta neid kuni kevadise jääminekuni.

*

*

*

Talvise lisasöötmisega meelitame söotmiskohtadesse suurel arvul metskitsi, jäneseid, metssigu, samuti ka põldpüüsid. Sellega aitame tahtmatult kaasa parasiitide ja taudide levikule. Et seda pahet võimaluste piirides vältida, tuleb söotmiskohtadelt, kindlasti aga sõimedest, pidevalt koristada riknenud lisasöödad ning ümbrusesse kogunenud ulukite väljaheited ja need hävitada kas maha- või lummematmise või põletamise teel. Jäätmete mahamatmine või põletamine peab toimuma söotmisperioodil vähemalt 50 kuni 100 m kaugusel söotmiskohast.

Söotmisperioodi lõppemisel (kevadel) on vaja söotmiskohad ja nende ümbrus põhjalikult puhastada talvistest lisasööda jäätmetest. Söödasõimed ja teised söotmiskohad peavad suvel olema tingimata puhtad viimasest (kevadisest) lisasöödast.

Metskitsede ja metssigade häirimise vältimiseks on tarvis nende söotmiskohtade ümbruses keelata

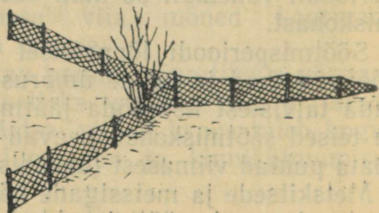
jahipidamine hagiatega nii kasulikele kui ka kahjulikele ulukeile. Seejuures ei tohi unustada, et söötiskohad meeldivad hästi salaküttidele ning ringihulkuvaile koertele ja kassidele, mille tõttu tuleb kõik söötiskohad hoida pideva valve all ning intensiivselt hävitada nende ümbruses esinevaid röövlukeid.

PÕLDPÜÜDE ÜLETALVE HOIDMINE

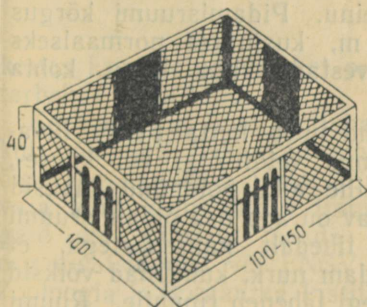
Põldpüüde hukkumist talvekuudel saame vältida ainult sel juhul, kui nad talve algul elusalt kinni püüame ja vastavates hoonetes ületalve hoiame.

Põldpüüde püüdmine toimub peamiselt söötiskotade lähedal pärast esimese lume tulekut. Kinnipüüdmisel kasutatakse tavaliselt võrke, kalapüügi mõrdu (joon. 29), korve, sarju jne., samuti ka spetsiaalselt selleks otstarbeks valmistatud püüniskaste. Olenemata püügivahendeist tuleb linde püüda ettevaatlikult, et neid ei vigastataks. Püüniseid on tarvis pidevalt valvata, sest püünisesse sattunud linnud võivad väga kergesti langeda saagiks rebastele, nirkidele ja tuhkrutele.

Joon. 29. Kalapüügi mõrda kasutamine põldpüüde kinnipüüdmiseks.

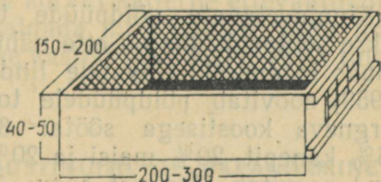
B. Hromuškin¹ soovib spetsiaalselt põldpüüde püügiks mõeldud püünise valmistada niitvõrgust ja peenikestest puuvarbadest (joon. 30). Kahte külge või igasse külge on tehtud kerged pulkadest ukсед, mis avanevad ainult sissepoole, toidu juurde pääsemiseks, kusjuures püünisesse sattunud linnud sealt enam välja ei saa. Pulkade vahe ei tohi ületada 4—5 cm.

Joon. 30. Niitvõrgust ja peenikestest puuvarbadest valmistatud põldpüüde püünis.

Kinnipüütud põldpüüde ajutiseks hoidmiseks ja transportimiseks on soovitatav valmistada kast (joon. 31), mis on ülalt kaetud traatvõrguga, mille silmade ava on 1—2 cm. Põldpüüde transportimisel asetatakse kastile pealmisest traatvõrgust 5—10 cm allapoole

Joon. 31. Kast kinnipüütud põldpüüde lühiajaliseks hoidmiseks või transportimiseks.

hõre kotiriie, niitvõrk või väikeste silmadega vana kalapüügivõrk, et linnud ei vigastaks endid vastu traatvõrku lennates.

¹ Б. Хромушкин. Разведение серой куропатки. Охота и охотничье хозяйство, 1957, нр. 4.

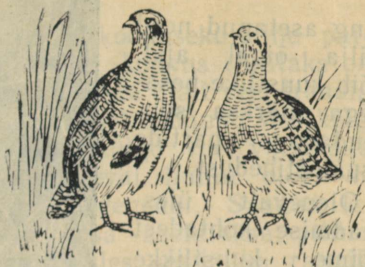
Põldpüüde ületalve pidamiseks on sobivad pööningud, rehealused, kanalad, aidad, kuurid jne., kui neisse paistab küllaldaselt päevavalgust ja ruume ei kõeta. Pidamisruum tuleb varustada kindla põrandaga ja piirata tiheda traatvõrguga külgedelt ning ka ülalt. See on tarvilik selleks, et lindudele ei pääseks ligi tuhkrud ja kassid, samuti selleks, et põldpüüd ei saaks lennata vastu aknaid, lagesid ja seinu. Pidamisruumi kõrgus võiks olla 0,5—0,75 m, kusjuures normaalseks põrandapindalaks arvestada iga linnu kohta 0,5 m².

Pidamisruumi põrand tuleb katta paksu liiva-korraga ja panna sinna veidi õlgi või kuuse-, kadaka- jm. oksti, mille alla põldpüüd saaksid ennast peita. Soovitatav on aga osa pidamisruumi seinu ja lage katta tihedalt kuuseokstega, et saada lindudele pimedam nurk, kuhu nad võiksid varju puggeda, kui keegi läheneb ruumile. Ruumi puhastamiseks ja toidu andmiseks ning lindude ruumi panekuks ja väljavõtmiseks tuleb traatvõrguga kaetud ülaossa ehitada vastava suurusega luuk.

Kinnipeetavate põldpüüde toitmiseks kasutatakse söötasid, mis on ette nähtud lisasöötmiseks vabas looduseski elavatele lindudele. A. Bubenik (1959) soovitab põldpüüdele toiduks talvekuudel järgneva koostisega sööta: 35% nisujäätmeid, 25% kanepit, 20% maisi ja 20% hirssi. A. Lepihin¹ soovitab järgmist segu: 30% nisujäätmeid, 30% hirssi, 10% otra, 10% hernest, 10% vikki ja 10% läätse. Ühe linnu kohta tuleb päevas anda 30—50 g. Kevadtalvel oleks veel vaja anda kasti-

¹ А. Лепихин, Спортивное охотничье хозяйство. Москва, 1959.

Joon. 32. Põldpüüde
sugupoolte eraldamine
rinnaesise tumeda
märgi järgi (vasakul
kukk, paremal kana).

kestes kasvatatud värsket orast. Joogiks on ots-
tarbekas anda lund.

Kevadel, kui lumi on juba kohati sulanud või
kui põldpüüd hakkavad omavahel kaklema, on
õige aeg nad lahti lasta. Enne väljalaskmist on
vaja kõik kinnipüütud linnud rõngastada (rõn-
gaid on võimalik saada kohalikust jahindus-
organisatsioonist või ENSV Teaduste Akadeemia
Zooloogia ja Botaanika Instituudist). Lahtilaskmi-
seks tuleb põldpüüd paigutada paaridena riidega
kaetud korvi või kasti. Linnud peab lahti laskma
kas varahommikul või hilisõhtul. Korvidega või
kastidega loodusesse viidud lindude vabastami-
seks tuleb kastilt või korvilt katteriie ettevaatlikult
poolest saadik eemaldada ning oodata, kuni lin-
nud rahunevad ja ise kastist või korvist välja tule-
vad.

PARTLASTE PESITSUSTINGIMUSTE PARANDAMINE

Jahimeeste hulgas on levinud arvamus, et par-
tidel on meie oludes looduslikke pesakohti küllal-
daselt. Kuid õppinud tundma iga veekogu iseära-
susi ja valinud õigesti kohad ja õiged pesatüübid

ning asetanud need välja õigel ajal, võib kunstlike pesadega märksa suurendada partide asustustihedust.

Olenevalt ülesseadmise kohtadest võime kunstlikke pesi jagada kolme gruppi:

1. Pesad, mis on paigutatud kas vee-
taimestikust või siis
muust materjalist
(laudadest parvekesed jne.) kunstlikult
vee peale loodud
alustele.

2. Pesad, millede
üllesseadmise koh-
tadeks kasutatakse
veekogude kaldaid
ja saari.

3. Pesad, millede ülesseadmiseks kasutatakse
veekogude-äärseid puid.

Kunstlikele alustele ehitatud pesadest võiks kasutada, vastavalt veekogu iseärasustele ja maskeerimisvõimalustele, koonuse- või telgikujulisi või siis pilliroost onnikese tüüpi kunstlikke pesi.

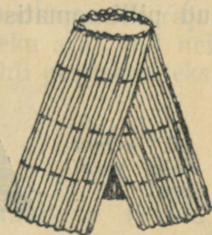
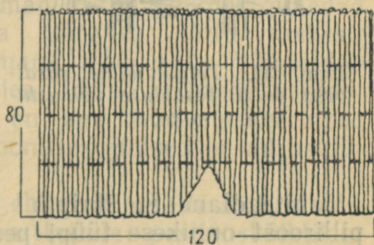
Koonusekujuliste pesade ehitamiseks on soovitatav eelmise aasta sügisel varutud pilliroost juba talvel valmistada matid (joon. 34). Pilliroomatide valmistamiseks kasutatakse pehmet peenikest traati, selle puudumisel ka harilikku nõöri.

Joon. 33. Tunneli tüüpi kunstlik pardipesa Võrtsjärve ääres.
(autori foto).

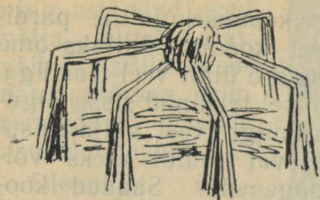
Matist moodustatakse koonusekujuline pardipesa (joon. 34). Selleks et koonus säilitaks oma esialgsõ kuju, kinnitatakse see ülalt veel traadiga. Peale koonuse moodustamisel tekkinud sissekäigu-ava on vaja teha vastaskülge veel väljapääsu-ava, mille kaudu pesitseval linnul oleks võimalik hädahoju korral põgeneda. Saadud koonusekujuline kunstlik pesa asetatakse pilliroo-
puhmästesse (seda võib üles seada ka rannikul või saartel), kusjuures pilliroog lõigatakse pesa-
kohalt ära. Pesade suurema vastupidavuse saavu-
tamiseks ja paremaks maskeerimiseks on soovita-
tav pesa läheduses olev pilliroog ülalt traadiga
kokku siduda.

Sladko-Limaani
jahimajandi jääger
I. Zubar¹ on katse-
tanud vee peale ra-
jada telgikujulisi
pesi (joon. 35). Need
pesad ehitatakse
eelmise aasta pilli-
roost madalaveeliste-
tesse kohtadesse.
Algul tuleb rohust
moodustada vee-
pinnast 7—10 cm
kõrgusel postikuju-
line pesaalus, mis
on tarvis kinnitada

Joon. 34. Koonusekujuline pardipesa: ülal pilliroomatt ja all valmispesa

¹ Н. Олейников и С. Скрипин, В плавнях Кубани. Охота и охотничье хозяйство, 1958, нр. 4.

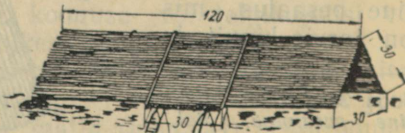

Joon. 35. Telgikujuline pardi-
pesa (ülal pesaaluse valmista-
mine).

kasvava pillirooga
või mõne vaiaga.
Edasi ehitatakse
sellele pesaalusele
kuivast heinast ja
pilliroolehtedest
vooderdatud pesa,
mille ümber valmis-
tatakse eelmise aas-
ta pilliroost 5—6
kimpu, mis seotak-
se ristikujuliselt
25—30 cm kõrgu-
selt pesa kohal kok-
ku (joon. 35). Saa-
dud alusele pannak-
se peale murtud
pilliroogu ning
1 m² suurune telgi-
kujuline kunstlik
pardipesa ongi val-
mis (joon. 35).

Jahiteadlane S. Skripin¹ on võtnud kasutusele
pilliroost onnikese tüüpi pesad. Seda tüüpi pesa
(joon. 36) koosneb kahest omavahel traadiga kin-
nitatud pilliroomatist. Selle keskele kinnitatakse

Joon. 36. «Onni-
kese» tüüpi pardi-
pesa.

¹ А. Иванов, Стройте гнезда! Охота и охотничье хозяйство, 1959, нр. 12.

alt kolmas (30×30 cm) pilliroomatt. «Onnike» asetatakse oma alusega (väike matt) eelmise aasta murtud pilliroomale. Suurte veetõusudega aladel pannakse «onnike» parvele nii, et tema kaks põhjata vastaspoolset otsa asetseksid vee kohal (mitte murtud pilliroomal ega parvekesel). Niiviisi luuakse röövlindudele vesitõke.

Kunstlikele alustele rajatud pesad tuleb paigutada hästi rikkaliku pillirooma või kõrkjaga veekogudesse, kus kevaditi ei toimu parvetust. Telgikujulised ja «onnikesed» tüüpi pesad on soovitatav asetada veekogudele kaldast võimalikult sellisele kaugusele, et nad oleksid igast küljest ümbritsetud veega, siis on pesa kaitstud röövlomade eest.

Koonusekujulised pesad on võrreldes telgikujuliste ja «onnikeste» tüüpi pesadega konstruktsioonilt mõnevõrra nõrgemad (tormi puhul lagunevad kergesti) ning oma kõrguse tõttu raskesti maskeeritavad. Viimane asjaolu võimaldab röövlindudel pesi üles leida ja neid kahjustada. Kohtades, kus on aga head maskeerimise võimalused, võivad koonusekujulised pesad osutuda väga headeks.

Kunstlikele alustele ehitatud pesade abil on võimalik suurendada partlastele pesitsuskõlblikku pinda ja seega tunduvalt tõsta pesitsevate partide arvu. Toimub ju veelindude poolt pesade rajamine kevadise veetõusu ja jäämineku ajal, mil neile ei leidu küllaldaselt sobivaid kohti pesitsemiseks.

*

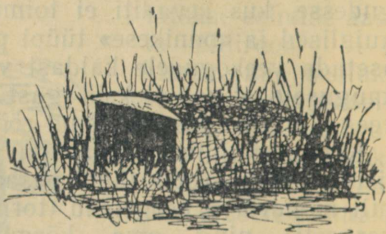
Mätastele, saartele või rannikule (kalda äärtele) rajatavad kunstlikud pesad on oma valmistamise poolest lihtsamad. Tähtsamateks neist on:

koridori tüüpi pesakastid, tunneli tüüpi pesad, lamedad rohust onnid ja pesad põõsastes.

Koridori tüüpi läbikäidavad pesakastid (joon. 37) on ümberpööratud ja otsteta kastid. Enne kastide kohaleasetamist kaevatakse maapinnale madalad pesaaugud.

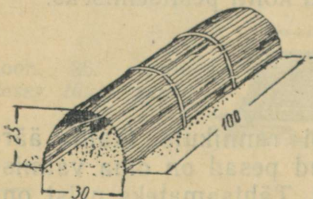
Tunneli tüüpi pesad (joon. 38) valmistatakse pilliroomatist, kusjuures enne kohalepanekut tor-

Joon. 37. Koridori tüüpi pesakast.

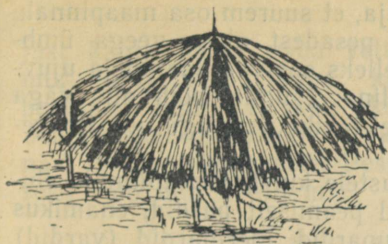

gatakse maasse teineteisest 50—60 cm kaugusele kaks kaarekujuliselt painutatud vitsa. Nendele vitstele asetataksegi pilliroomatt, mis kinnitatakse pealt samasuguste maasse torgatavate kaarekujuliselt painutatud vitstega.

Rohust valmistatud onnid on lameda 1 m² suuruse katusega pesad (joon. 39). Pesa ehitatakse maast umbes 20 cm kõrgusele neljale tugipuule. Katusele asetatakse kuiva rohtu (lõikheina ja

Joon. 38. Tunneli tüüpi pardipesa.

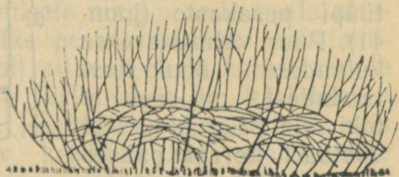

Joon. 39. Rohust valmistatud onn-pardipesa.

tarna), mis alla rippudes varjab hästi ka onni sissekäike. Onni keskele aga ehitatakse pesa.

Pesade rajamiseks põõsastesse kasutatakse hõredat pajupõõsast, mis põetakse maapinnast umbes 30 cm kõrguselt. Põetud põõsale ehitatakse okstest lame katus (joon. 40). Selline põõsas hakkab tugevasti hargnema ning moodustab pardipesale kindla varju. Taolisse pessa nagu igasse teisegi pannakse pesa ehitamiseks alus kuivast rohust.

Joon. 40. Pajupõõsasse valmistatud pardipesa.

Eespool toodud kunstlikud pesad on soovitatav rajada sellistele saartele või kalda-äärtele, kuhu ei pääse ligi neljajalgseid kiskjaid (eriti rebane ja kährikkoer) või kus neid esineb võimalikult vähem. Kunstlikke pesi võiks rajada ka kohtadesse, kus on kajakaid, viireid, kiivitajaid jt., kes aktiivselt kaitsevad oma pesi röövlindude eest ja kindlustavad kunstlike pesade kasutamist partide poolt.

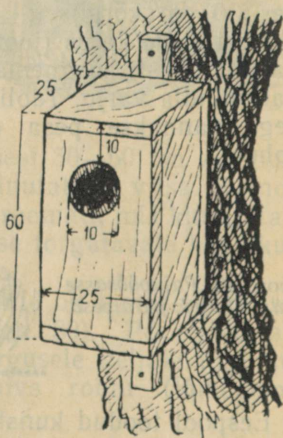
Üldiselt aga on vaja, et suurem osa maapinnale ehitatud kunstlikest pesadest oleks veega ümbritsetud, seega on selleks sobivad saared ja ujusaared. Pesadevaheline kaugus võib olla väga mitmesugune, veest ei tohiks pesa aga olla kaugemal kui 30—50 m.

Nii kunstlikele alustele kui ka maapinnale ehitatud pesi kasutavad peamiselt pardid, enamikus sinikael-, soo- ja viupardid, meripardid (vardid) ning isegi rookanalised (eriti kunstlikele alustele rajatud pesi).

*

Metsarikaste kallastega veekogude ääres tuleks hoolitseda ka kosklate ja sõtkaste pesitsemistingimuste parandamise eest. Neile on soovitatav panna üles kuldnokapuuri tüüpi pesakaste (joon. 41). Puur valmistatakse kuivadest õhukestest laudadest, millel ei tohi olla pragusid, sest vastasel korral pääseb vihmavesi puuri põhjas olevasse 10 cm paksusesse saepurukihti ja linnud jätavad pesa maha.

Pesakastide ülesseadmiseks valida võimalikult sõtkaste või kosklate poolt juba kasutatavaid kohti, milleks on veekogude kaldad, sest kevadel tekib kõigepealt

Joon. 41. Kuldnokapuuri tüüpi pesakast kosklatele ja sõtkastele.

just kalda ääres vaba vett. Sel ajal on enamik järvi veel jääga kaetud ning sõtkad peatuvad lahtisele veele kõige lähematel puudel. Pesakastid on soovitatav üles asetada veepinnast 3—5 m kõrgusele. Pesadevaheliseks kauguseks võib olla 5—15 m.

* *
*

Kunstlike pesade väljapanek peab toimuma üsna varakult: olenevalt kevadest kas märtsi lõpul või aprilli esimestel päevadel, s. o. kohe pärast esimeste partide saabumist.

Kunstlikke pesi tuleb ehitada esmajärjekorras nendele veekogudele, mis on toitaineterikkad, kuid halbade pesitsemistingimustega ja seetõttu veelindude pesade poolest küllalt vaesed. Pärast kunstlike pesade ülesseadmist tuleb suurt rõhku panna ümbruskonnas süstemaatilisele röövlindude ja -loomade hävitamisele ning pesade heale maskeerimisele. Kunstlike pesade edukaks asustamiseks veelindude poolt aitavad palju kaasa pesade piirkonnas kevadise kalapüügi ja karjatamise keelu kehtestamine. Peale eespool toodu on neis kohtades soovitatav keelata jaht veelindudele 2—3 aastaks.

Kunstlike pesade ehitamine veelindudele on üks lihtsamaid biotehnilisi üritusi jahimajanduses ja seda tuleks hakata rakendama meil senisest enam.

Joon. 42. Hundijaht Saare metskonnas (autori foto).

KAHJULIKE ULUKITE TUNDMINE JA HÄVITAMINE

Peale kasulike ulukite lisa söötmise on suure tähtsusega ka kahjulike ulukite arvukuse piiramine, kuna peale puuduliku lisa söötmise on rõõvulukite rohkus meie vabariigis kõige rohkem mõjutanud kasulike ulukite arvukust.

Jahindusorganisatsioonid on seni huntide ja ilveste hävitamisele pööranud küllaldast tähelepanu, mille tulemusena nende arvukus on praegu võrdlemisi madal. Üsnagi ükskõikse suhtutakse aga jahipidamise intensiivistamise rebastele ja kährikkoertele ning hulkuvate koerte ja kasside

hävitamisse. Suuremat tähelepanu tuleks osutada ka kahjulike kulliliste hävitamisele, eriti kullipüünistega.

Jahimajandusele kahjulikeks liikideks on meil hunt, ilves, rebane, kährikkoer, kanakull, raudkull, roo-loorkull, ronk, hallvares, harakas ja pasknäär. Nende hävitamine on lubatud kogu aasta vältel. Peale nimetatute peetakse kahjulikeks kiskjateks ja kuuluvad hävitamisele kõik asulatest ja elamutest kaugemal kui 200 m avastatud hulkuvad õuekoerad ja kassid ning jahikeelu ajal või jahikeelu- ja looduskaitsealadel hulkuvad jahi- ja teenistuskoerad.

Kasside ja koerte poolt jahimajandusele tekitatud kahju kuulub sissenõudmisele nende omanikelt.

Et jahimehed hävitaksid ainult kahjulikke ulukeid, peab jahimees tundma neid nii välimuse kui ka jälgede järgi. Tihti esineb veel juhtumeid, kus jahimehed ei tee vahet hundi ja koera või ilvese ja koera jälje vahel või ei eralda kahjulikku kullist kasulikust või jälle jahikeelu all olevast kullisest.

ROOVLOOMADE JÄLGEDE ERALDAMINE

Hunt, kährikkoer, rebane ja koer kuuluvad koerlaste, ilves aga kaslaste sugukonda. Mõlema sugukonna esindajail on esijalgadel viis ja tagajalgadel neli varvast. Esijalgadel olev viies varvas aga asetseb niivõrd kõrgel, et see tavaliselt maha ei ulatu.

HUNDI, ILVESE, REBASE JA KÄHRIKKOERA JÄLGEDE ERALDAMINE KOERA JÄLGEDEST

Hundi jälg (tahvel I) on koera jäljest veidi piklikum, sest hundil asuvad keskmised varbad külgmistest tunduvalt eespool. Ühetaolises pinnases paistavad hundi jälje küüniste ja päkkade jäljendid selgemini ja täpsemini kui koera jäljes, sest hunt asetab tagajala väga suure täpsusega eesjala jälge, kuna aga koeral tekib tagajala eesjala jäljesse asetamisel tavaliselt mõnemillimeetrine vahe. Pehmes pinnases on hundi jälgedes keskmiste varvaste küüniste jäljendid tavaliselt üksteisele lähemal; külgvarvaste küüniste jäljendite vahekaugus keskmiste varvaste küüniste jäljendeist aga suurem kui koeral. Tavalisel liikumisel (aeglase traavi korral) asuvad hundi jäljed enam-vähem ühel sirgel (tahvel II). Emahuntide eeskäpa jäljed on märksa kitsamad (pikkuse ja laiuse suhe 1,5), isahuntidel laiemad (pikkuse ja laiuse suhe 1,3).

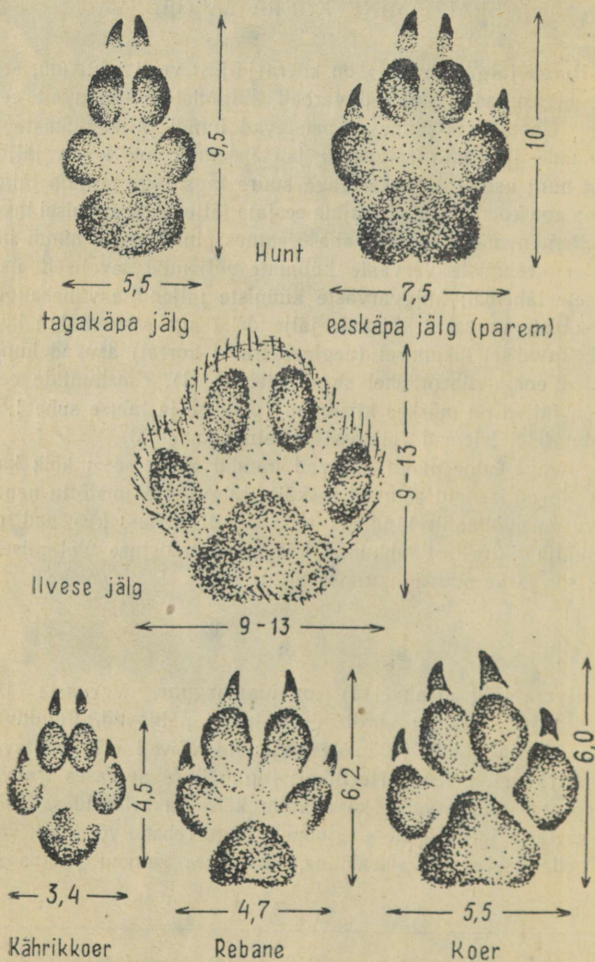
Sügava lume puhul liiguvad hundid «hanereas»: kõik karjas olevad isendid astuvad eeskäija jälgedesse, mistõttu nende arvu on võimalik kindlaks teha ainult kohas, kus nad on eeskäija jälgedest lahkunud kas mõne takistuse ületamiseks või siis järsu suunamuutmise tõttu.

*

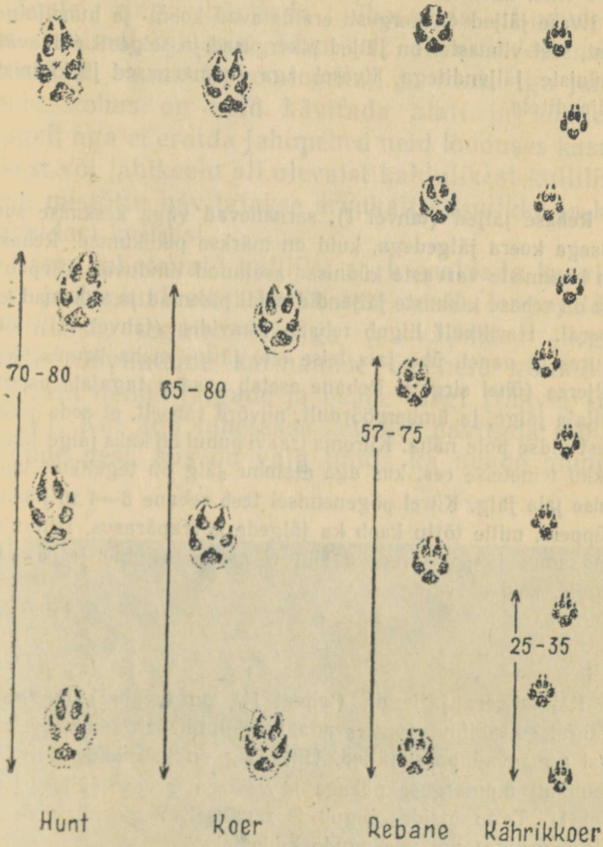
Ilvese jälg (tahvel I) on ümmargune. Varvaste jäljendid jalajäljes on võrdlemisi selgesti nähtavad. Puuduvad küüniste jäljendid. Küüniste jäljendid võivad olla nähtavad ainult kiirel jooksul. Harilikult liigub ilves aeglases traavis, seejuures vahete-vahel ka sammu käies ja seisatades. Käies ei aseta ta jalgu ühele sirgjoonele nagu rebane või hunt, vaid jälgede asetuse on siksakiline, kusjuures sammu pikkus on

Joon. 43. Rebase jäljerida (F. Jüssi foto).

TAHVEL I

TAHVEL II

umbes 40 cm. Juhul kui mitu ilvest liiguvad koos, siis astuvad nad üksteise jälgedesse ja jäljerajal on võrdlemisi raske kindlaks teha, mitu ilvest sealt on läinud.

Ilvese jäljed on kergesti eraldatavad koera- ja hundijälgedest, sest viimaštel on jäljed pikergused ja selgesti nähtavate küüniste jäljenditega, ilvesel aga ümmargused ja küüniste jäljenditeta.

*

Rebase jäljed (tahvel I), sarnanevad väga keskmise suurusega koera jälgedega, kuid on märksa piklikumad. Rebasel on keskmiste varvaste küünised asetunud tunduvalt ettepoole. Ka on rebase küüniste jäljendid veidi pikemad ja kitsamad kui koeral. Harilikult liigub rebane traavides (tahvel II), kusjuures ta paneb ühe jala teise ette jättes maha kaunis sirge jäljerea (ühel sirgel). Rebane asetab vasaku tagajala parema esijala jälge, ja ümberpöörduvalt, niivõrd täpselt, et seda jälgedest üldse pole näha. Kiirema traavi puhul on kaks jälge lähes- tikku teineteise ees, kus aga eesmine jälg on tegelikult tagumise jala jälg. Kiirel põgenemisel teeb rebane 3—4 m pikkusi hüppeid, mille tõttu kaob ka jälgede korrapärasus. Hiilimisel on samm lühike ning ka siin ei aseta ta ühte jalga teise järele, vaid kõrvale.

*

Kährikkoera jäljerida (tahvel II) on tavalisel (aeglasel) käigul siksakiline, joostes aga jäävad tihedalt teineteise kõrvale asetsevad paarisjäljed. Üksikjälg on kährikkoeral iseloomulikult ümmarguse päkaga ja väiksem rebase jäljest (tahvel I). Toitu otsides liigub ta tavaliselt aeglaselt, põõsaste all nuuskides või veekogude kallastel.

Joon. 44. Hiireviu pesa (F. Jüssi foto).

KAHJULIKE KULLILISTE JA VARESLASTE ERALDAMINE KASULIKEST LINDUDEST

Aasta ringi hävitada lubatavaist lindudest on jahimajandusele äärmiselt kahjulikke neli: kanakull, raudkull, roo-loorkull ja ronk. Iga jahimehe kohus on neid hävitada alati ja kõikjal. Sageli aga ei eralda jahimehed neid looduses kasulikest või jahikeelu all olevaist kahjulikest kullilistest, mistõttu hävitatakse arvukalt kasulikke ja ka haruldasi kullilisi.

Lasta lubatavaid kullilisi saab eraldada kasulikest ja keelualustest kullilistest nende lennupildi, häämitsuse, tegutsemispaiga ja välimuse järgi. Peale röövlindude surmamise on neid võimalik määrata nende jalgade ja peade järgi (tahvel III ja IV). Kui aga tahetakse kevadel hävitada röövlindude pesi, siis on vaja tunda ka nende mune.

Kanakull

Rabapistrik

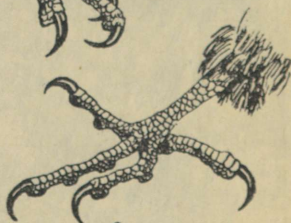
Hiireviu

Hiireviu

Kanakull

Rabapistrik

Raudkull

Lõopistrik

Tuuletallaja

Raudkull

Lõopistrik

Tuuletallaja

KANA-, RAUD- JA ROO-LOORKULLI ERALDAMINE LOODUSES KASULIKEST LINDUDEST

Kanakull on röövlindudest kõige kahjulikum. Ta hävitab arvukalt tetri, põldpüüsid, lennuvõimetuid parte, noori jäneseid, oravaid jt. Üpris sageli langeb kanakullide saagiks ka täiskasvanud jäneseid ja harva isegi noori kitsetallesid.

Tavaliselt kiputakse kanakulli ära segama hiireviuga, harvem karvasjalg- või herilaseviuga. Hiireviu on nii suuruselt (ronga suurune) kui ka värvuselt (tavaliselt veidi tumedam) enam-vähem sarnane kanakulliga.

Kanakull

Värvus. *Vanalinnul*: selg hall, alapool ja pükste sulestik helehall, tihedate mustjaspruunide risttriipudega.

Noored (kuni 2—3 eluaastani) on ülalt šokolaadi- või hallikaspruunid, alt kreemikad (punakad), tumepruunide pikitähnidega.

Lend. Enamasti madal, tõukeline (järskude tiivalöökidega) ja kiire. Lennul läbib

Hiireviu

Üldiselt väga varieeruv. *Vanalinnul* ülapool tumepruun heledamate suleääristega. Alapool kas enam-vähem ühtlaselt tumepruun heledamate laikudega ja puguala roostjate suleääristega või rind ja kõhualune valge- ja tumepruunivöödilised.

Noored on heledamad, eriti alapoolt. Alapoolel pikitriibud. Ülapoolel ja eriti sabal domineerib roostepunane värvus.

Tiirutades ülespoole tõusev, aeglane, tiivalöögid sujuvalaisad. Lennul pärast 4—5

puuvõrasid või lendab sirgjooneliselt maapinna kohal. Saba on pikk, ühtlase laiusega ja 3—5 tumeda vöödiga. Tiivad lennus (tahvel V) lühikesed ja ümardunud. Keerleb väga harva, ei «raple» kunagi.

Peatumisel. Peitub puuvõrasse, harva kuhjavarrastel, postidel ja kividel.

Häälistsus. «Kiak, kiak».

Tegutseb. Maastikus, kus metsata alad vahelduvad metsatukkadega. Põhiliselt metsade elanik. Saagi otsinguil käib ka avamaastikel ja asulate ümbruses.

Rändaja ja d. Paiga- kui ka hulgulind. Esineb meil ka talvel.

tiivalööki järgneb tavaliselt liugelend liikumatuil tiivul. Sageli tiirleb ja «rapleb» nagu tuuletallaja. Saba on lühike ja lennul tavaliselt lehvikuna laiali (tahvel VI). Tiivad lennus laiad, tipul ei kitsene.

Istub kuhjavarrastel, postidel ja puuvõrast eemalduvail okstel, seab korduvalt tiibu.

«Viu, viu».

Tavaliselt avamaastikul (põlud, niidud, nõmmed), raiesmikel ja väikestes metsatukkades.

Ilmub aprilli keskpaigas ja hakkab lahkuma septembris.

Raudkull toitub peamiselt laanepüüdest, noortest tetredest ja kurvitsalistest. Samuti langeb tema ohvriks arvukalt nii metsas kui ka avamaastikul esinevaid laululinde.

Lendavat raudkulli ei eralda jahimehed väga sageli tuuletallajast või käost, sest nad kõik on ühesuurused (hakisuurused) ja lennul paistavad ka enam-vähem ühevärvilistena.

Raudkull

Värvus. *Vanalinnul*: ülapiool sinakas kiltkivihall (emaslinnul pruunikas), alapool pruunika varjundiga helehall, tihedate tumepruunide põikiviirudega. Kukul valge täpp. *Noorte* sulestik on ülapiool roostjate suleääristega ja alapoolel esimeses sulestikus tugevasti roostja taustavärvusega sulgi.

Lend. Madal, kiire ja tõukeline nagu kanakullilgi. Lend kulgeb enamasti läbitihnikute, puuvõrade ja võsa. Lennujoon on siksakiline. Saba pikk, ühtlase laiusega, neljatumeda vöödiga. Tiivad küllalt laiad ja kumeralt painutatud (tah-

Tuuletallaja

Vanalinnul: ülapiool roostepunane mustade täppidega, isaslinnul pea ja saba tuhkjashallid; alapool punakaskollane mustjate või tumepruunide täppidega. Emaslinnu pea ja ülakael mustpruunide triiptähnidega. *Noorte* sulestik sarnaneb vana emaslinnu omaga, kuid alapool on tihedamalt triibuline.

On kerge ja sujuv, teiste kulliliste lennust palju aeglasem ja iseloomulik selle poolest, et ta õhus ühel kohal peatudes rutuliste tiivalöökidega ja laiutatud sabagapoleb, n. ö. tal-lab tuult. Saba on lõpus veidi laienev ja kumeralõikeline, tipul

Kägu

Vanalinnul: ülapiool, pea ja kael on tuhkhallid (emaslinnul roostepruun), alapool rinnast alates valge, tihedate tumedate (mustade) vöötidega. *Noored* on ülapioolt tumepruunid (või roostepruunid) mustjate vöötidega ja valge kuklalaiguga. Alapiool valkjas, tumedamate triipudega.

Sirgjooneline, kiirete tiivalöökidega. Lennul jälitavad teda värblinnud, raudkullid aga mitte kunagi. Saba on pikk ja võrdlemisi lai (lõpeb astmeliselt). Tiivad on pikad ja teravatiplulised (raudkulli tiivaotsad on ümaramad).

vel V). Keerleb väga harva, ei «raple» kunagi.

Peatumisel.
Peitub tavaliselt puuvõrasse või põõsasse, harva peatub kividel või postidel. Istub alati püstiselt.

ainult ühe tume-
da vöödiga. Tii-
vad on raudkulli
omadest kitsamad
ja tipul kitsene-
vad teravatipu-
listeks (tahvel V).

Istub tavaliselt
kuhjavarrastel,
postidel ja kivi-
del. Puule lasku-
des peatub võrast
eemalduvail oks-
tel või puuladvas.

Istub puude oks-
tel ja ka ladvas,
kus hoiab keha
tavaliselt horison-
taalselt ning hää-
litsemisel tõstab
saba keha pikitel-
jest kõrgemale ja
laseb tiivad ripa-
kile.

Häälitus.
Kõrge «ki-ki-ki»
või «kjik».

«Kli-kli-kli».

«Kuku».

Tegutseb. Ta-
valiselt võsamet-
sades ja kõrgvõ-
sades, kus metsa-
tukkadega alad
vahelduvad met-
sata aladega.
Harvem esineb
teda avamaasti-
kul: ainult saagi
otsimisel ja rän-
del.

Peamiselt ava-
maastikul (põl-
lud, heinamaad)
ja ka metsatukka-
dega vahelduvail
lagendikel.

Peamiselt metsa-
des ja metsatuk-
kades, alates se-
ga- ja okaspuu-
metsadest ja lõpe-
tades parkide
ning aedadega.

Rändeajad.
Paiga ja hulgu-
lind nagu kana-
kullgi.

Esineb meil mär-
si lõpust kuni sep-
tembri lõpuni.

Ilmub aprilli lõ-
pul, lahkub au-
gustis-septembris.

TAHVEL V

Rabapistrik

Lõopistrik

Väikepistrik

Tuuletallaja

Kanakull

Raudkull

Hiireviu

Karvasjalg-
viu

Kalakotkas

Roo-loorkull

Välja-loorkull

Roo-loorkull on äärmiselt kahjulik veelindude hävitaja. Ligi 80% roo-loorkulli toidust moodustavad veelinnud, nende pojad ja munad.

Sageli ei eraldata roo-loorkulli meil harva esi-nevaist soo- ja välja-loorkullist.

Roo-loorkull

Värvus. Ülapool tumepruun, kohati roostjate sule-ääristega, alapool roostepruun, kõhul kitsaste tumepruunide pikitriipudega. Pea ja kael valkjad või roostekollakad tumepruunide triipudega. *Vanal* isalinnul tiibade ülapool hallikas. Emased ja *noored* linnud on üleni tumepruunid, ainult kurgualune ja lagipea on kollakas või valkjas.

Lend. Madal, aeglane ja rahulik. Harilikult liugleb või keerleb suurte roostike ja ranna-heinamaade kohal. Tiivad on pikad ja sale-dad, otsad kumerad ja ülespoole paindunud (tiivad V-kujuliselt tõstetud). Saba on pikk ja ümardunud (tahvel VI).

Tegutsed. Põhiliselt suu-remate veekogude roostiku aladel.

Välja- ja soo-loorkull

Välja- ja soo-loorkullid on tunduvalt väiksemad ja heledamad kui roo-loorkull. *Vanad* isalinnud on valkjashallid, peaaegu valged, mustade tiivaotstega. Emased on ülapoolt pruunid, alapoolt heledamad, pikitähnidega. *Noored* on ülalt punakaspruunid, alt punakad. Välja-loorkullist eraldame soo-loorkulli tumepruuni triibu järgi piki tiibade tagaserva.

Samasugune nagu roo-loorkullil, liugleb ja keerleb.

Peamiselt viljaväljadel, niitudel, luhtadel ja soostunud heinamaadel.

R ä n d e a j a d. Esineb meil
aprillist kuni septembrini.

Mõlemad on rändlinnud: väl-
ja-loorkull esineb meil aprilli
algusest kuni oktoobrini;
soo-loorkulli võib kohata meil
maikuus läbirände ajal. Pesit-
sevaid soo-loorkulle esineb
meil aga niivõrd vähe, et neid
suvel võib kohata väga har-
va.

Teistest kahjulikest lindudest esinevad meil veel
vareslased: ronk, hallvares, harakas ja pasknäär
(metsnäär), kes hävitavad peamiselt kasulike lin-
dude mune, kuid ka noori ja täiskasvanud linde.
Enamik meie jahimehi eraldab neid looduses nende
erineva suuruse, värvuse kui ka eluviisi tõttu kasu-
likest vareslastest, mille tõttu ei ole siinjuures too-
dud nende kohta ka iseloomustusi.

KULLILISTE JA VARESLASTE PESAD JA MUNAD

Kehtivate jahipidamise eeskirjade järgi on luba-
tud röövlinde hävitada ka nende pesade rüüstamise
teel, mida ka paljud jahimehed on juba kasutanud
kui üht efektiivsemat ja lihtsamat röövlindude
hävitamise meetodit. Peab aga ütleva, et jahimees,
kes hästi ei tunne linnuliike munade ja pesade
järgi, teeb jahi- ja ka põllumajandusele rohkem
kahju kui kasu.

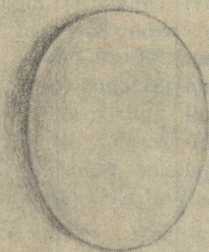
Enne pesade hävitamist on vaja kindlaks teha,
missugusele linnuliigile antud pesa kuulub. Tund-
matu kulli või oletatava röövlinnu pesa ei tohi
hävitada. Samuti on soovitatav enne surmata ka
mõlemad vanalinnud.

Linnu nimetus	Pesa asukoht	Pesa ehitus
1	2	3
Kanakull	Vanades niiskevõitu kuuse-segametsa ja segametsa massiivides. Enamasti kõrge tiheda kuuse otsas, vastu tüve, harvem lehtpuul ja väga harva männil.	Suur (umbes 1×1 m) oksaraagude hunnik, mille alusel on jämedamad oksad ja peal peenemad. Pesitsusajal on tavaliselt pesa maskeeritud värskete (roheliste) okstega samalt puulligilt.
Hiireviu	Põldudevahelistes metsatukkades. Suuremas metsamassiivis hoidub lagendike, raiesmilke ja metsasihtide lähedale. Tavaliselt kõrgel männil, kuid tihti ka vanadel lehtpuudel, harvem kuuskedel.	Pesa on ehitatud nagu kanakullilgi okstest ja pesitsemisajal ehitud roheliste okstega, kuid veidi hõredam kanakulli omast.
Herilase- viu	Niisked leht- või segametsad, sageli kõrgete kuuskede või kaskede otsas.	Samuti nagu eelmised: okstest ja pesitsemisajal haljaste okstega ehitud. Pesavooderduks sageli rohelistes puulehed.

Munad pesas	M u n a d e			Poegade lennuvõimelisteks saamise aeg
	arv	värvus	suurus	
4	5	6	7	8
Aprilli lõpust või mai al- gusest kuni juuni algu- seni.	3—4	Tavaliselt ühtla- selt sinakasval- ged (hallikas- valkjad), harva hajusate rooste- pruunide laiku- dega (tahvel VII).	Kana- muna- suurune 52—60× 41—48 mm.	Juuli keskel
Aprilli lõpust või mai al- gusest kuni mai lõpuni.	2—3	Heledad, rooste- pruunide ja tu- mepruunide lai- kude ning täh- nidega (tahvel VII).	Niisama suured (60×45 mm) kui kana- kullilgi.	Juuli keskel
Mai lõpp või juuni algus kuni juuli alguseni.	2 (3)	Tumepruunpu- naste laikudega tihedalt kaetud, kusjuures üksi- kutes kohtades paistab valget tausta (tahvel VII).	Natuke väikse- mad (48—53 ×40—44 mm) kui eel- mistel.	Augusti keskel

1	2	3
Raudkull	Tihedas okaspuunoo- rendikus või kõrgvõsa- des, mis vahelduvad põldude või muu ava- maastikuga. Pesa ehi- tab noore okaspuu (kuuse, männi) tuge- vale oksale tüve ligi- dale.	Okstest ja võrdlemisi hõre. Tihti kasutab aga ka vanu varese- orava- või pasknääri- pesi kuuskedel ja män- didel, harvemini leht- puudel.
Tuule- tallaja	Hõredais põldudevahe- listes metsatukkades. Eelistatud pesapuuks on sale mänd, kuid pesitseb ka müürides, varemetes ja tornides.	Ehitab ka ise okstest pesa, kuid väga sageli pesitseb teiste lindude, eriti vareste pesades.
Lõo- pistrik	Tavaliselt rabade ja soode lähedal okas- puumetsade servades. Eelistab samuti kui tuuletallaja pesapuu- na kõrgetüvelist män- di.	Armastab kasutada oma pesa aluseks va- nu varese pesi.

4	5	6	7	8
Mai lõpust kuni juuni lõpuni.	4—6	Väga varieeruv: helerohekas (valge); pruunide, kollakate ja hallide laikude ning tähnidega (tahvel VII)	Ümara- võitu 35—38×29—35 mm.	Juuli lõpul
Mai keskelt kuni juuni keskpaigani.	4—6	Kollaskaspunakad (määrdunud valge taustaga), tihedate pruunide laikude ja tähnidega kirjatud (tahvel VII) (värvus on väga vahelduv ja sageli on ühtlaselt punakaspruunid või telliskivipunased).	36—40×29—32 mm.	Juuli lõpul
Juuni algusest kuni juuli alguseni.	2—4 (tavaliselt 3).	Valkjal või kollakal põhjal pruunpunaste täppide ja joontega kirjatud (tahvel VII). Väga sarnane tuuletallaja munaga.	Suurem eeltooduist, 40—46×34—35 mm.	Augusti esimesel poolel

Kanakull

Hiireviu

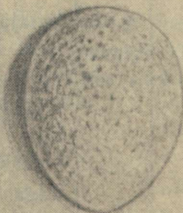
Raudkull

Herilaseviu

Tuuletallaja

Lõopistrik

Hallvares

Kännivares

Ronk

Harakas

Pasknäär

1	2	3
Roo-loorkull	Suurtes roomassiivides, mis piirnevad soiste niitudega ja ava-vee-aladega.	Pesa on ligi meetrise läbimõõduga küllalt kõrge roohunnik (või oksakestest), asub tavaliselt roostikus või pajuvõsa tihnikus.
Välja-loorkull	Heinamaal madala paju- või kasepõõsa varjus, harvem kõrsviljas või roostikuga läbikasvanud põõsastikes maa peal või mättal.	Pesa on ehitatud kuivadest okstest ja raagudest ning rohust.
Ronk	Okaspuumetsades ja tavaliselt kõrge männi võras.	Okstest ja raagudest ning seest vooderdatud mitmesuguse pehme materjaliga.
Hallvares	Metsatukkkades, metsaservadel ja isegi üksikuil puudel. Tavaliselt ei vali erilist puuliiki ega kõrgust (armastab küll ehitada pesa kõrgema puu võrasse, kuid pesitseb ka vaevalt 1,5 m kõrgustel puudel). On leitud nii madalatelt leppadelt ja	Väljastpoolt jämedatest okstest, ääristatud peenemate raagude kihiga ja seest vooderdatud mitmesuguse pehmema materjaliga (puuniin, rohujuured, karvad jne.).

4	5	6	7	8
Mai keskelt kuni juuni keskpaigani	4—5 (isegi 3—6)	Ühevärviline sinakas- või rohekasvalge.	Suhteliselt väikesed (45—53×36 40 mm).	Juuli teisel poolel
Mai keskelt kuni juuni keskpaigani	4—6 (isegi kuni 8)	Ühevärvilised, määrdunud sinakasvalged.	40—48×32—40 mm.	Augusti algul
Märtsi teisest poolest kuni aprilli esimese pooleni.	4—6	Rohekashalli taustavärvusega, tumepruunide laikudega kirjatud (tahvel VIII).	47—50×31—33 mm.	Mai lõpul
Aprilli keskpaigast kuni mai teise pooleni.	4—6	Sinakasrohelist, tumepruuni kirjaga (tahvel VIII).	Rongamunadest väiksemad, umbes 43—44×29—30 mm.	Juuni algul

1	2	3
Künni- vares	pajudelt kui ka koguni meetrikõrgustelt magesõstra põõsastelt. Kultuurmaastikul, tavaliselt kolooniatena põldudevahelistes puistutes, parkides ja kalmistutel. Igasuguste puude otsas (liik tähtsuseta), kuid enamasti küllalt kõrgel, ladva lähedal.	Samasugune nagu hallvaresel, kuid seest palju puudulikumalt ja lohakamalt vooderdatud.
Harakas	Põldudevahelistes metsatukkkades, suuremate metsade servades ja kõrgvõsades. Ei pesitse tavaliselt suurtes metsamassiivides. Pesapuuks on väga mitmet liiki puud. Sageli pesitseb raudteeäärseis kuusehekkides, suurte luhtadel ja jõgede suudmealadel pajupõõsais.	Kogukas, ümmargune, kohevalt asetatud puuokstest ja raagudest ehitis, mille keskel paikneb savist või savisegusest mullast valmistatud pärispesa, mis on seest vooderdatud rohujuurtega. Pesa kohal on hõredatest okstest «katus».
Pasknäär -ehk metsnäär	Tihedamates kuuse-segametsades. Kõige sagedamini kuusel (alla 10 m kõrgusel)	Kaunis lame, koosneb väljast raagudest, seest aga samblast, rohujuurtest ja muust pehmest materjalist.

4	5	6	7	8
Aprilli lõ- pust või mai algusest kü- ni mai lõ- puni.	3—5 (harva 6)	Sinakasrohelistel, tumedamate tähnidega (tahvel VIII).	Hallvare- se oma- dest väik- semad 38—41× 25—28 mm	Juuni lõ- pul
Mai algusest kuni mai lõ- puni.	5—8	Rohekashallid, halli ja pruuni tähnitusega kirjatud (tahvel VIII).	33—34× 22—24 mm	Juuni kes- kel
Mai algusest kuni mai lõ- puni.	5—7	Hallikasrohelistel tihedate pruunikate tähnide ja laikudega (tahvel VIII).	32×23 mm.	Juuni lõ- pul

KAHJULIKE ULUKITE HÄVITAMINE

Olenevalt aastaajast, ilmastikust ja kütitava uluki liigist kasutatakse neile jahipidamisel mitmeid üksteisest väga erinevaid jahipidamisviise.

Nii näiteks kasutatakse huntide hävitamiseks kevadel pesade otsimist, suvel pesakondade väljaselgitamist ulgumise kuulatamise ja järeleaimamisega ning seejärel pesakondade hävitamist; ajujahte lippudega ja ilma; laskmist söödalt; püüki raudadega ning viimasel ajal ka mürgitamist talvel (erikorralduste ja -lubade alusel).

Ilvestele peetakse aga jahti kas koertega, ajujahina ilma lippudeta, varitsusjahina; jälitusjahina või püüdmise teel raudadega. Rebaste ja kährikkoorte hävitamisel on tulemusrikkaimaks jahipidamisviisiks jaht hagijate ja urukoertega ning rebastele veel ajujaht lippudega või ilma ning peibutusjaht.

Kahjulike kulliliste ja vareslaste hävitamiseks kasutatakse peamiselt jahipüssi (peibutusvahendeilt või varitsuskohalt laskmiseks) ja püüniseid (kulliliste püüdmisel kullikorvi ja vareslaste püüdmisel varesemõrda) ning kahjulike lindude munade ja poegade hävitamist.

AJUJAHTIDE KORRALDAMINE

Ajujaht on üheks kollektiivse jahipidamise viisiks. Hästi korraldatult on see jahimeestele üks ilusamaid ja suurimat naudingut pakkuv üritus. Ajujahte korraldatakse meil huntidele, ilvestele, rebastele, põtradele, metssigadele ja ka jänestele.

Ajujahi hea kordaminek oleneb põhjalikust ettevalmistusest, sobivast ilmastikust, osavõtjate kava-

kindlast tegutsemisest, ajajate vilumusest, ajujahi juhatajast, tema kogemustest ja jahimeeste poolt üldise distsipliini ning jahijuhataja korralduste täpsest täitmisest. Kui kõik ajujahist osavõtjad on vilunud, on ajujahi hea kordaminek kindlustatud ka kõige raskemates tingimustes.

Kõige olulisem ajujahi korraldamises on selle põhjalik ettevalmistamine ja just eriti jahi läbivimiseks sobiva koha väljaselgitamine. Selleks on soovitatav varakult astuda kontakti vastava metskonna metsavalvetöötajate ja jahimeestega. Päev või paar enne suuremat ajujahti tuleks vilunud jahimeeste poolt antud metskonnas või vahtkonnas korraldada nn. luure ulukite peatuskohtade täpsemaks kindlaksmääramiseks. On soovitatav, et luurel käiaks metsas kahekesi. Jahi puhul saab siis ühte kasutada küttide vanemana (asetab laskekohtadele kütid) ja teist ajajate vanemana või tema abilisena.

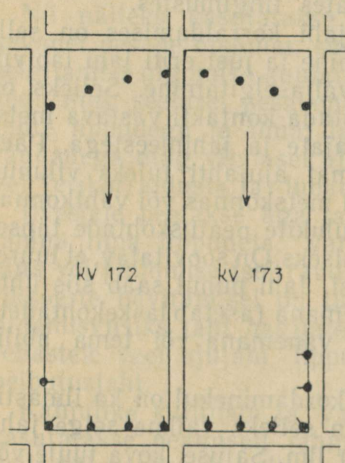
Oluline osa ajujahi kordaminekul on ka ilmastikul. Kõige sobivam on selleks vaikne selge jahe (talvel -5 kuni -10°) ilm. Sajuse, kõva tuule või tormiga ning soojade ilmadega ei lahku ulukid oma varjepaikadest ja jaht annab vähe tulemusi. Udu korral, kus pole näha naaberkütti, tuleb tingimata loobuda ajujahist.

Ajujahi heaks kordaminekuks on veel suur osa ajujahi põhinõuete korralikul täitmisel. Sellepärast peatume gi alljärgnevas lühidalt ajujahi põhinõuetele.

1. Küttidel tuleb seista alati sihi selles servas, kustpoolt toimub ajamine. Samuti peavad külgedele asetatud kütid seisma aetava masti sisemise sihi äärel (joon. 45). Kui ajaja on pandud käima sama sihti mööda, kus asuvad külgedele asetatud kütid, siis ei tohi ajajad kõndida kunagi sihi kes-

kel või vastaspoolse sihi (tee) äärel, vaid ainult ajujahiks ettenähtud metsa (kvartali) sihi äärt mööda, et ei segataks küttidel uluki laskmist sihil.

2. Küttidel tuleb jahi juhataja või küttide vanema poolt näidatud paigas sisse võtta laskekoht

- ajajate õiged asukohad
- küttide õiged asukohad

Joon. 45. Ajujahi skeem.

nii, et ulukit oleks võimalik lasta nii endast paremal kui ka vasakul asuvas laskesektoris. Kui aga laskmist segavad mõned oksad, siis tuleb need noaga ära lõigata. Enne laskekohale asumist on tarvis anda käega märku naaberküttidele. Laskekoht tuleb valida nii, et kütt oleks teataval määral varjatud (maskeeritud) ümbruses olevate puude ja põõsastega, talvel aga peab jalgealuse lume kinni sõkkuma, et vältida lume rudisemist.

3. Küttidel on keelatud jahijuhataja või küttide vanema loata laskekohalt lahkuda. Kui laskekohalt äratulekuks antakse märku vaikselt (käe viibetega), siis tuleb see märguanne edasi anda kuni viimase kütini (enne mitte liikuma hakata, kui naaberkütt on edasiantavat märguannet näinud ja selle omakorda edasi andnud järgmisele kütile).

4. Ajamine ajajate poolt peab toimuma aegamööda ja rahulikult ning olenevalt aetavast uluki liigist kas häälega või vaikselt. Kui ajamine hõlmab mitu kvartalit (kus ajajad ületavad kvartali sihte), on vaja, et ajajad igal sihil reguleeriksid endi vahekaugused ja ootaksid järele mahajäänuid. Häälega ajamisel ei tohi sihil seismisel katkestada häälitsemist. Kõik korraldused ajajate ahelikku mööda antakse edasi häälega ajajate numbrite järjekorras.

Ajajad, jõudnud välja küttide joonele, jäävad sinna seisma, ega lähe välja sihile kuni pole jahijuhataja või küttide vanema poolt antud signaali kogunemiseks või laskmise lõpetamiseks. Lubamatu on ajajatel ülesaetud loomadele järele joosta või jälitada jälgi mööda, kui selleks pole korraldust jahi juhatajalt. Küttide tähelepanu tõstmiseks on soovitatav hõigata ülesaetud uluki nimetus — «jänes», «rebane» jne.

5. Ajujahil on kütil, samuti ka ajajal (hundi-, ilvese- ja rebasejahil), lubatud püssi laadida alles siis, kui nad on võtnud sisse laskekohad või ajamiseks ettenähtud vahekaugused. Enne laskekohalt lahkumist või ajajail enne sihile väljatulekut, kus seisavad ees kütid, tuleb püss tühjaks laadida ja vihmase ilma korral hoida suudmetega allapoole.

6. Ajujahil võib lasta ainult neid ulukiliike, mida jahi juhataja lubas.

Laskmine ajajate suunas haavlite ja kartetšidega on lubatud laskejoone ees, kui laskuri ja looma vahe ei ole üle 30 m, ja seda seni, kuni ajajad viibivad veel kaugel (kartetšide puhul vähemalt 300 m kaugusel), kuid kuuliga pole seda soovitatav mitte kunagi teha. Ajajate lähenemisel

laskejoonele 100 m kaugusele tuleb igasugune laskmine sissepoole tulejoont lõpetada.

7. Kategooriliselt on keelatud laskmine laskurite joont mööda. Lask, mille laeng möödub lähemalt kui 6 meetrit naaberjahimehe laskekohast (numbril), loetakse lasuks joont mööda. Jahimehele, kes sooritab niisuguse lasu, on edaspidine ajujahtidest osavõtmine keelatud.

8. Haavatud looma jälitavad jahijuhataja või tema asetäitja poolt selleks eesmärgiks valitud jahimehed. Keelatud on haavatud looma jälitamine enne masti lõppu, samuti laskja lahkumine kohalt pärast laskude sooritamist. Pärast laskude sooritamist hüüab laskja lastud uluki nimetuse ja seda kas loom jäi maha või läks edasi ning missuguses suunas lastud uluk läks. Laskja poolt hüütud sõnad antakse edasi piki küttide rivi.

9. Uude ajukohta minek, samuti ka ajajate ja küttide laskekohtadele ülesseadmine peab toimuma võimalikult vaikselt: ilma igasuguse jutuajamiseta, kõhimiseta jne. Samuti on keelatud tarvitada alkohoolseid jooke ja ilma jahijuhataja loata metssas suitsetada.

10. Soovitav on, et ajujahil vastaks jahimehe riietus maastiku ja ümbruskonna värvusele. Palja maaga on sobivamateks riidevärvideks helehall, hallikasroheline või helepruun (kas ühevärviline või kirju). Kui lumi on maas, on jahil (eriti hundi-, ilvese-, rebase- ja põdrajahil) soovitatav kasutada valget kitlit või kuube teiste (soojemate) riiete peal.

Kõik ajujahi eeskirjade rikkujad tuleb jahi juhatajal edaspidisest jahist kõrvaldada ja kanda nen-

Joon. 46. Instruktaaz enne ilvesejahti (autori foto).

dest ette jahindusorganisatsiooni juhatusele, kes suuremate korrarikkumiste puhul, vastavalt NSVL Jahimajanduse Peavalitsuse juhataja poolt kinnitatud ajujahtide tüüpjuhendile, peavad neilt ära võtma jahipidamise õigused üheks kuni kaheks aastaks.

Juhul kui ajujahi eeskirjadē rikkumisega kaasneb mõne osavõtja tervise või julgeoleku kahjustamine, kannavad süüdlased nõukogude seadusandlusega kehtestatud vastutust.

Üldise ajujahi korra ja distsipliini eest vastutab jahi juhataja. Ta on valitud kas kõigi jahist osavõtjate poolt hääletamisel või määratud jahindusorganisatsiooni poolt (kogenum jahimees, kes on suuteline korraldama ja juhtima ajujahti). Seetõttu on nii kütid kui ka ajajad kohustatud täitma kõiki jahi juhataja korraldusi, mis puutuvad ajujahisse ja selle läbiviimisse. Ajujahi juhataja poolt antud korraldusi ei või muuta keegi peale tema enda. Ajujahi edu tagamiseks on jahi juhataja kohustatud:

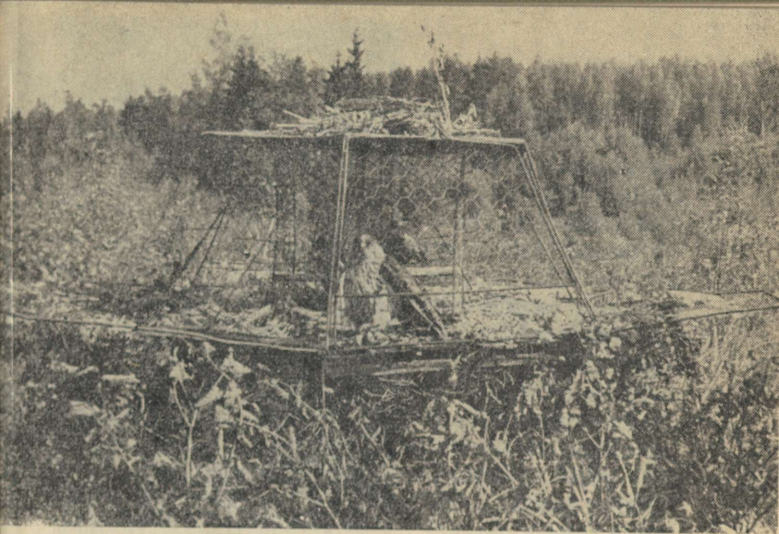
- a) instrueerima ajujahist osavõtjaid ajujahi läbiviimise korra ja juhendite kohta;
- b) kontrollima kõigi jahist osavõtjate jahipiletid, relvad ja laskemoona;
- c) lahendama vaieldavad küsimused;
- d) määrama endale abilised küttide vanema ja ajajate vanema näol;
- e) korraldama jahist osavõtjate vahel numbrite (laskekohtade) väljaloosimise;
- f) määrama igakordseks jahi läbiviimiseks küttide ja ajajate arvu;
- g) täitma kõik nõuded (lastud ulukite mõõtmine jne.), mis on esitatud jahindusorganisatsioonile või Jahimajanduse Inspektsioonile poolt antud jahi läbiviimiseks;
- h) pärast ajujahi lõppu esitama oma jahindusorganisatsioonile aruande ajujahi tulemuste ja esinenud korrarikkumiste kohta.

KULLILISTE PÜÜDMINE KULLIKORVIGA

Tavalisemaks röövlindude hävitamise viisiks on nende laskmine, mis aga kahjulike kulliliste puhul on väga juhuslik. Palju tulemusrikkam on kulliliste püüdmine Hellati tüüpi kullikorviga.

Hellati tüüpi kullikorv on kuuekandiline 150 cm läbimõõduga ja 50 cm kõrgune püünis, milles on kuus püügipuuri keskel asetseva eripuuriga peibutuslinnu jaoks (joon. 47).

Püünis on valmistatud kuni 1,5 mm läbimõõduga traadist 4×4 cm suuruste võrgusilmadega. Traatvõrgus olevad varvakesed on valmistatud 0,6—1,0 cm läbimõõduga raudlatist. Kullikorv on varustatud laudpõranda ja plekk-katusega. Vii-

Joon. 47. Kanakull Hellati tüüpi kullikorvis (autori foto).

mane on selleks, et peibutuslinnud ning nende toit ei kannataks saju läbi ja kullilised ei saaks rünnata püünist ülalt. Püünise iga püügipuur on varustatud «luugiga», mis avatult jääb samasse tasapinda või püünise põhjast veidi allapoole. Püügipuuris on nn. sõkkevarb, mis suleb luugi, kui lind püünisesse lennul seda puudutab. Sõkkevarva sobivamaks nurgaks püünise põranda suhtes on 45—50°.

Paremateks püünise ülesseadmise kohtadeks on lagedamad alad (põllud, luhad, heinamaad, raiesmikud) kuuse- ja segametsade vahel või metsaserval. Kullikorv tuleb paigutada nii, et puuris olevad peibutuslinnud oleksid kullilistele võimalikult kaugemale nähtavad (joon. 48). Kuid seejuures ei tohi kullikorvi üles panna metsast kaugemale

kui 100—200 m, sest kana- ja raudkull on mõlemad metsaga seotud linnud. Metsas püüdmisel peab valima koha, kus elab rohkesti linde või kus asuvad tetrede mängukohad. Sobivad on ka kohad, kus on tähele pandud kulliliste ülelendu. Häid tulemusi annab püünise ülesseadmine veel linnukasvatusfarmide ja majapidamiste lähedusse, eriti kui seal sageli nähakse kulle saaki otsimas. Sellistel juhtudel on hea asetada püünis kahe asula vahelisele kullide ülelennu kohale, näiteks lagedale, kohati metsaga kaetud alale.

Peab aga kohe lisama, et sageli ei õnnestu puuri asukoha valik esimesel korral, vaid seda tuleb õige püügikoha leidmiseks püügihooajal mitu korda ümber asetada. Püünis asetatakse võsa ja põõsastega kaetud aladel 3—4 postist alusele 1,0—1,3 m kõrgusele; linnukasvatusfarmide juures püüdmisel (näiteks ristikheinapõllul) aga umbes 0,5 m kõrgusele.

Kullikorvi ülesseadmisel tuleb suurt tähelepanu osutada selle maskeerimisele. Suvel on püünis värvitud tavaliselt roheliseks, et ta sulaks ühte teda ümbritseva taimestikuga. Kui püünise läheduses pole kasvavaid põõsaid, on vaja tingimata püünise alune maskeerida värskete okstega. Maskeerimismaterjal peab olema nii tihe, et valgus puuri alt läbi ei paistaks. Samuti tuleb maskeerida vastavalt ümbrusele ka kullikorvi katus, püünispuuride põrandad ja kinnilangevate luukide võrgud, viimaste puhul peab jälgima, et maskeering ei takistaks luukide kinnilangemist.

Peibutuslindudena on soovitatav panna korvi 2—3 kodutuvi või noort kana, suvel heleda ja talvel tumeda sulestikuga. Kana on peibutuslinnuna siiski liiga väheliikuv, mille tõttu ta ei tõmba endale nii kiiresti tähelepanu. Seepärast on taga-

Joon. 48. Õigesti ülesasetatud kullikoru (autori foto).

järjed kanade kasutamisel peibutuslindudena olnud palju tagasihoidlikumad. Suvel pole soovitatav peibutuslinde (tuvisid) puuris hoida rohkem kui 2—3 nädalat, talvel aga mitte üle 3—4 päeva, kana aga mitte üle ühe nädala (talvel külmakartlik). Tuvide puhul tuleb suvel silmas pidada, et puuri ei pandaks poegi toitvaid emalinde.

Püünist on tarvis kontrollida vähemalt kord päevas, andes puuris olevatele lindudele ühtlasi toitu, vett ja kruusa.

Kõige saagirikkamaks kulliliste püügi ajaks on sügis, s. o. augusti teisest poolest kuni külmade tulekuni, mil pojad hakkavad juba lendama ja iseisvalt toitu otsima. Kevadel annab paremaid tulemusi püük märtsi teisest poolest kuni maikuuni. Nendel aastaagadel on kanakullide arvukus meil läbirändajate arvel kõige suurem. Kuid ei tohi püüdmisest loobuda ka suvel ja talvel. Suvel on püük saagivaesem, sest mai teisest poolest kuni juulini kullilised pesitsevad ning seetõttu nende tegevusraadius toidu otsimisel, võrreldes tavalisega, on palju väiksem. Samal ajal on suvine

püük jahimajandusele kõige olulisem. Talvel aga viibivad meie aladel peamiselt põhjapoolsed kanakullid, kes hävitavad arvukalt tetri, püüsid ja jäneseid. Arvestades seda, et talvel on toidunappus palju suurem kui suvel, siis iga kanakull, kes näeb püünisesse asetatud peibutuslindu, asub seda kohe ründama.

Sageli tabatakse kullikorvist ka mõni uudishimust püünisesse sattunud hiireviu ja teisi jahi-, metsa- või põllumajandusele kasulikke kullilisi. Need tuleb vabastada, kuid enne tingimata rõngastada (vt. lk 119). Selleks et ei surmataks püünisesse sattunud kasulikke kullilisi, on tarvis kulliline alati täpselt ära määrata.

JAHT KASSIKAKUGA

Võrdlemisi edukalt kasutatakse nii NSV Liidus kui ka välisriikides hallvareste ja harakate hävitamiseks jahti elusa kassikakuga või tema topisega. Meie vabariigi jahimajandites aga seda moodust laialdaselt kasutatud ei ole. Seetõttu annamegi alljärgnevas mõningaid märkmeid nimetatud jahipidamisviisi kohta.

Nagu näitavad Okaa Riiklikul Looduskaitsealal ja mujal teadlaste-jahimeeste poolt teostatud katsed jahipidamisest kassikakuga, on see üsna edukas. Näiteks Okaa Riiklikul Looduskaitsealal läbi viidud 31 jahi puhul, mille kestus oli kokku 58,5 tundi, registreeriti kassikakku ründamas 446 lindu 12 linnuliigist¹, milledest arvukaimad olid hallvaresed (288 isendit) ja harakad (51 isendit).

¹ В. П. Теплов, О применении манного филина. Труды Окского Государственного заповедника, выпуск II, Москва, 1958.

Jahipidamiskohaks kassikakuga on vaja valida väikesi metsalagendikke või heinamaid, kus kasvab üksikuid puid. Koha valikul tuleb vältida maa-alasid, mis asuvad vareste või harakate pesade vahetus läheduses. Pesade peremehed ajavad vastavalt maa-alalt minema kõik teised linnud ja käituvad kassikaku suhtes võrdlemisi ettevaatlikult. Pesitsevad linnud on väga ettevaatlikud kogu pesitsusperioodi vältel ja ka esimestel päevadel pärast poegade munadest koorumist. Edaspidi, kui pojad on juba suuremaks kasvanud, hakkavad vanalinnud järjest aktiivsemalt ründama kassikaku.

Jahipidamiseks kassikakuga on tarvis valida soe ja vaikne ilm. Vihmase ilma korral saab kassikakk kiiresti märjaks ning hakkab värisema ja laskub maapinnale, kus teda varesed ja harakad ei märka, sama teeb ta ka tugeva tuule korral. Peale selle on vihmase ilma puhul ka vareseid lennul väga vähe; tugeva tuule korral nad küll lendavad, kuid lasud on vähem tagajärjekad, sest linnud peatuvad kõikuvail okstel ja tabamise täpsus on väike.

Parim aeg röövlindude jahiks kassikakuga on hommikupoolsed tunnid (koidust kuni kella kümneni hommikul), aga ka mõned tunnid enne päikese loojumist.¹ Röövlindude hävitamine sel viisil annab eriti häid tagajärgi maikuu ja juuni algul. Nii lendas Okaa Riiklikul Looduskaitsealal toimunud katsete puhul kassikakule maikuu esimesel pooltel ühe tunni jooksul keskmiselt 1,6 harakat ja 9,9 varest. Eespool toodud perioodil jahipidamine on eriti oluline ka sellepärast, et sel ajal hävitame põhiliselt kohalikke röövlinde.

¹ А. И. Калниньш. Охота и охотничье хозяйство в Латвийской ССР. Рига, 1950.

Üldiselt aga võib seda jahipidamise viisi kasutada kogu aasta. Eriti tulemusrikas on ta lindude rändeperioodil. Tuleb aga meeles pidada, et jahipidamine ühel ja samal kohal üle kahe korra ühe kuu jooksul ei ole otstarbekas, sest nii varesed kui ka harakad muutuvad siis ettevaatlikuks ega lenda kassikakule enam lähemale kui 200 m. Samuti pole humaanne kassikakku pidada väljas jahipidamise otstarbel juunikuu lõpul ja juulikuus kohtades, kus esineb rohkearvuliselt kihulasi, kes söövad kassikaku silmalaud veriseks.

Röövlinde lastakse peibutuslinnust (kassikakust) umbes kümne meetri kaugusele ehitatud hästi maskeeritud onnist.

Vareste laskmiseks on onn kõige parem kaevata maasse, kui mitte täielikult, siis kas või osaliselt. Onni külgedele ehitatakse väikesed aknad ümbruse jälgimiseks kõigis kolmes suunas. Vajalik on, et onni läheduses, laskeulatuses, asuksid mõned puud, millel võiksid kassikakule lendavad linnud peatuda ja kust oleks neid

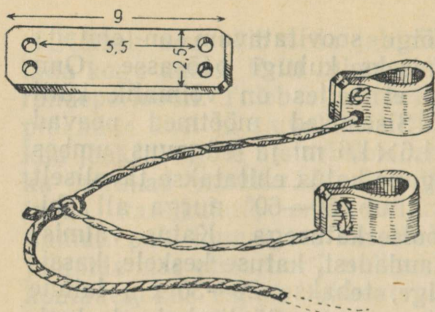

võimalik lasta. Kõige soovitatavam on ehitada onn vareste laskmiseks kuhugi põõsasse. Onn tuleb ehitada nii, et selles on võimalik kütil ennast liigutada. Sisemised mõõtmed peavad olema vähemalt $1,6 \times 1,6$ m ja sügavus umbes 1,9 m. Küti seljatagune katus ehitatakse tavaliselt vertikaalselt, mis liitub $50-60^\circ$ nurga all ehitatud laskesuunapoolse katusega. Katus valmistatakse tavaliselt laudadest, katuse keskele, kassikaku-poolsesse külge, tehakse 25—30 cm laiune ja 20—25 cm kõrgune ava röövlindude laskmiseks. Ava peab asuma ligikaudu jahimehe öla kõrgusel. Katus maskeeritakse pealt kas heinakulu või puulehtedega.

Onni tuleb minna kohe pärast kassikaku välja-panekut ja viibida seal kuni jahipidamise lõpetamiseni. Vahepealne väljatulek (haavatud lindude surmamiseks või korjaste korjamiseks) on keelatud, sest varesed ja harakad, nähes peibutuslinnu (kassikaku) läheduses inimese liikumist, ei lasku enam laskeulatuses olevatele puudele.

Lasta tuleb ainult parajas laskekauguses olevaid linde ja ainult suitsuta püssirohuga laetud padrunitega.

Kassikakku märganud linnud tegutsevad väga erinevalt. Hallvares hakkab tavaliselt kraaksuma ja kassikaku kohal tiirlema; aeg-ajalt istub ka läheduses olevatele puudele. Harakas aga istub puudel ja kädistab, laskub siis maapinnale ja läheneb hüpates 1—1,5 m kaugusele kassikakust, nagu otsides kassikaku saagist järelejäanud jäätmeid. Pistrikud ründavad kassikakku pikeerides; sellistel juhtudel keerab kassikakk selili ning kaitseb end ettesirutatud jalgadega. Kuid ka pistrikud

Joon. 50. Jalasidemed kassikakule.

istuvad (peatuvad) tavaliselt enne kassikaku ründamist tema läheduses olevatel puudel ning pikeerivad sealt alles siis, kui kassikakk ennast liigutab.

Enne kassikaku väljapanekut jahiks sobivale kohale tuleb talle jalgadesse asetada pehmest parknahast valmistatud jalasidemed. Need on kinnitatud samast nahast valmistatud 60—70 cm pikkuse rihma külge. Edasi aga jätkub 1,5—2,0 m pikkune nöör (joon. 50), mille teises otsas on nööri kinnitamiseks spetsiaalne metallkonks või lõkats.

Püügikohale viiakse kassikakk spetsiaalses korvis. Kõige parem on sidemete jalgapanekul katta kassikaku pea kas mütsi või mõne paksema kotiga. Sel juhul on ta võrdlemisi rahulik ning laseb endale sidemed jalga panna ja ka ära võtta.

Jahikohta jõudmisel kinnitatakse tavaliselt kõigepealt korvist väljaulatuv nööri vaba, konksupoolne ots kas mõne hargi või puunoti külge ning seejärel lastakse kassikakk korvist välja. Et kassikakk kogu aeg ei jalutaks ainult maas, tuleb tema käigu ulatusse asetada kas mõni õrs või T-kujuline seadeldis (joon. 51).

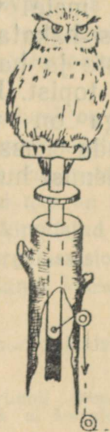
Selleks et kassikakk ei jääks kauaks ajaks liikumatult ühele kohale seisma, on soovitatav jala-

sideme rihma külge siduda 20—25 m pikkune peenike nõor, mille teine ots viiakse onni, kus istub kütt. Nöörist tõmmates on võimalik kassikakku ergutada, et ta oleks kergemini märgatav.

Pärast jahipidamise lõpetamist tuleb kassikakk asetada vastavasse korvi (soovitav on sellele korvile kinnitada ka õlarihmad) ning viia ta oma puuri. Enne puuri laskmist on tarvis vabastada lind jalasidemetest.

Kassikaku kinnipidamiseks peab olema nii suur ruum, mis võimaldaks tal vabalt tiibu sirutada (tiibade siruulatus isasel linnul on kuni 1,75 m). Soovitav on, et osa ruumist oleks kaetud ainult traatvõrguga, mille puhul see puuriosa on valgustatud, teine osa aga on tarvis katta riide või mõne muu kattematerjaliga nii, et ruum oleks poolpime. Ruumi põrand tuleb üle puistata liivaga ning asetada sinna suur nõu veega, milles kassikakul oleks võimalik supelda.

Kassikakku söödetakse loomade sisikondadega ja värske lihaga; talle peab andma ka vareseid ja teisi linde ning lastud loomi nagu kasse jt. Loomad ja linnud tuleb anda koos naha ja sulgedega, sest suled ja karv on talle hädavajalikud toidu paremaks seedimiseks. Keedetud või soolatud liha andmine kassikakule on keelatud. Üldiselt tuleb hoiduda kinnipüütud kassikaku ülesöötmi-

Joon. 51. Liikuv T-kujuline seadeldis kassikaku või tema topise ülesasetamiseks.

sest. Nagu näitavad kassikakkude kasvatajate kogemused, on kassikakule küllaldane anda nädala jooksul üks-kaks varest või sellega võrdne kogus liha.

Käituda tuleb kassikakuga nii jahil kui ka sööt-misel ja tema puuri puhastamisel ettevaatlikult, mitte unustades tema tugevaid küüsi ja nokka. Üldiselt aga harjub kassikakk oma kasvatajaga kaunis ruttu ja suhtub temasse heatahtlikult.

Mõned jahimehed kasutavad jahiks elusa kassikaku asemel ka tema topist. Topis, mis on varustatud liikuvate tiibadega, seotakse jalgupidi tõusvale (liikuvale) T-kujulisele seadeldisele (joon. 51). Nöörist tõmmates tõuseb T-kujuline seadeldis ning liigutab kassikaku topist. Kahjulikud röövlinnud, nähes topise liikumist, lendavad sellele ning jahimehel on neid võimalik lasta. Topisega jahipidamine ei ole nii produktiivne kui jahipidamine elusa kassikakuga, kuid see-eest on lihtsam ja mugavam.

Ka meie vabariigi jahindusorganisatsioonidel tuleks hakata kasutama röövlindude, eriti hallvareste ja harakate kütamiseks kassikaku või tema topist. Kooskõlastatult Looduskaitse Valitsusega on võimalik jahindusorganisatsioonidel soetada kassikakke ja hakata juurutama seda võrdlemisi huvitavat ja tulusat jahipidamisviisi.

VAJALIKKE TEADMISI IGALE JAHIMEHELE

VÄLJAVÖTTEID JAHIPIDAMISE EESKIRJADEST¹

§ 3. Jahipidamise all mõistetakse metsloomade ja -lindude küttemist (laskmist ja püüdmist) jahimaa-aladel jahipidamise eeskirjadest ja tähtaegadest kinnipidamise juures.

§ 4. Viibimine jahimaa-alade piirides väljaspool üldkasutatavaid teid püssiga, jahikoortega, jahipidamisvahenditega ning jahisaagiga loetakse võrdseks jahipidamisega.

§ 7. Kõik väljaspool linnade administratiivpiire ja asustatud punkte asuvad maa- ja metsa-alad ning veekogud, kus võivad elada või asuda metsloomad ja -linnud, loetakse jahimaa-aladeks.

§ 9. Jahipidamise õigus Eesti NSV territooriumil on kõigil 18-aastaseks saanud kodanikel, kes on jahindusorganisatsiooni liikmed, omavad ühtses vormis jahipileti, mille eest on tasutud riigilõivu jooksva aasta kohta tingimusel, kui nad on sooritanud Jahimajanduse Inspeksiooni poolt kinnitatud programmi järgi jahindusalasel katsed jahindusorganisatsioonide spetsiaalsete komisjonide ees ning peavad kinni käesolevatest eeskirjadest.

On keelatud kuuluda mitmesse jahindusorganisatsiooni.

¹ Jahipidamise eeskirjad Eesti NSV territooriumil (kinnitatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu 15. detsembri 1958. a. korraldusega nr. 1951-k).

§ 13. Jahil olles peab jahisportlane kaasas kandma jahipiletit, jahikoera passi (kui jaht toimub koeraga) ja suunamisluba ning esitama need isikutele, kellele on pandud kontroll jahipidamise eeskirjadest ja tähtaegadest kinnipidamise üle, esimesel nõudmisel.

§ 14. Eesti NSV-s on lubatud kollektiivne ja individuaalne jahipidamine käesolevates eeskirjades lubatud ajal, viisil ja vahenditega.

Individuaalne jahipidamine on lubatud ainult lindudele.

§ 16. Jahipidamiseks lubatud relvade ja vahendite hulka kuuluvad:

a) iga süsteemi sileraudsed püssid kaliibriga 10 kuni 24 (kaasa arvatud);

b) paradoksid, kolmeraudsed püssid, boksflindid, štutserid, millised on kõlbmatud sõjaväerelvade padrunitele;

c) jahindusorganisatsioonide poolt registreeritud iga tõugu jahikoerad;

d) püüniskastid, lipud, kujud, profiilid, peibutusabinõud ja -vahendid.

§ 17. Kasulikele ulukitele lubatakse jahti pidada ainult laupäeval, pühapäeval ja esmaspäeval ning riiklikel pühadel.

Märkus: Alates 10. augustist kuni 1. novembrini on jahipidamine lindudele lubatud kõigil nädalapäevadel.

§ 28. Keelatud on jahipidamine hagijatega alates 1. veebruarist kuni 31. oktoobrini ja linnukoertega alates 1. veebruarist kuni 10. augustini.

Märkused: 1. Linnukoerte ja hagijate väljaõpetamine ilma uluki laskmiseta, samuti linnukoerte ja hagijate välikatsete korraldamine võib toimuda ainult selleks eraldatud maa-aladel järgmistel tähtaegadel: linnukoertega alates 1. juulist ja hagijatega alates 1. oktoobrist, erandjuhtudel — kogu aasta kestel — Jahimajanduse Inspektsiooni loal.

2. Kevadel metsturviisa jahil on lubatud kasutada kütkestatud linnukoera.

§ 37. Käesolevate jahipidamise eeskirjade rikkujaid karistatakse:

a) kriminaalkorras — jahipidamise eest keelatud kohas ja ajal, keelatud viisil või keelatud vahenditega «Eesti NSV kriminaalkodeksi» § 157 järgi;

b) administratiivkorras — kuni 10 rubla suuruses summas koos jahisaagi konfiskeerimisega, mis määratakse rajooni või linna TSN täitevkomitee administratiivkomisjoni poolt (rikkuja elukoha järgi) käesolevate jahipidamise eeskirjade muude rikkumiste eest.

Administratiivkomisjoni poolt määratud trahvide peale võib 10 päeva jooksul edasi kaevata rajooni (linna) rahva-kohtule. Kaebuse esitamine peatab rahatrahvi sissenõudmise.

Eeskirjade rikkujale määratud rahatrahv, mis on 15 päeva jooksul arvates trahvimääruse kätteandmise päevast, jäänud täsumata, nõutakse sisse vastuvaidlematus korras trahvitu töötasust.

§ 39. Peale kriminaal- või administratiivkaristuse nõutakse salaküttidelt Jahimajanduse Inspeksiooni poolt esitatud tsiivilhagi korras sisse ka jahimajandusele tekitatud kahjud käesolevate eeskirjade VIII osas kindlaksmääratud suuruses.

VIII. Kahjutasu suurus metsloomade ja lindude ebaseadusliku tapmise või püüdmise ning koobaste ja pesade rüüstamise eest

Jrk. nr.	Looma või linnu nimetus	Kahjutasu ühe looma või linnu eest rbl.
	Tapmine või püüdmine	
1.	Pöder, hirv, maraal	1000.—
2.	Metskits	300.—
3.	Kobras ja karu	500.—
4.	Metssiga	300.—
5.	Saarmas, nugis, naarits, kotkad ja lendorav	100.—

Jrk. nr.	Looma või linnu nimetus	Kahjutasu ühe looma või linnu eest rbl.
6.	Mäger, metsis, luik, hani, lagle, faasan	50.—
7.	Hall- ja valgejänes ning ondatra	25.—
8.	Teder, laanepüü, rabakana ja põld- püü	20.—
9.	Nirk ja orav	10.—
10.	Pardid iga liiki ja nepid iga liiki, kasulikud kullilised ja kakulised	10.—
11.	Muud metsloomad ja linnud, välja arvatud kahjulikud kiskjad	5.—
	Koobaste rüüstamine	
12.	Kopra ja mägra	100.—
13.	Muude loomade, välja arvatud hun- tide koopad	50.—
14.	Ondatra koobaste ja kuhilpesade rüüstamine	25.—
	Pesade rüüstamine	
15.	Jahilindude ja käesolevate eeskir- jade 18. punktis loetletud lindude pesad (vt. jahikalender lk. 112/113)	25.—
16.	Muude lindude, välja arvatud käes- olevate eeskirjade p. 27 loet- letud linnud (vt. jahikalen- der lk. 112/113)	10.—
17.	Iga korjatud muna eest, välja arva- tud käesolevate eeskirjade p. 27 loetletud lindude munad (vt. jahi- kalender lk. 112/113) (tükk)	1.—

JAHIKALENDER

koostatud jahipidamise eeskirjade punktide 18, 23, 24, 25 ja 27 alusel.

Jahiloomade ja lindude nimed	Jaani	Veebr.	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dets.
Hirv, maraal, karu, kobras, naarits, kivi-nugis, lendorav, laasan, emateder ¹⁾ , raba-kana, valge- ja must-toonekurg, sookurg, kaljukotkas, suur- ja väike-konnakotkas, meri-, madu- ja kalakotkas, raba- ja punajalg-pistrik, tuuletallaja, herilase-, hiire- ja karvasjalg-viu, harksabakullid, loorkullid ²⁾ , kakkulised, turteltuvid, kaurid, hahk, alk, pütid ³⁾ , luik, hallhani, ristpart, kägu, õösorr, siniraag, rahn, jäälinn, vaenukägu, piiripäsu-ke ja kõik värblinnud ⁴⁾ .												
Põder, sokk, metssiga, metsis, metsnugis, ondatra, saarmas	Erilool märgitud tähtaegadel											
Hall- ja valgejänes												1
Mäger											1	
Orav											16	
Tuhkur, kärp, nirk		15									16	
Tedrekukk, metskurvits				15				10				
Metstuvi, hanelised (v. a. hallhani)								10				
Vee- ja soolinnud ⁵⁾								10				
Noored tedred								10				
Laanepüü									1			
Põldpüü										1		
Hunt, ilves, rebane, kährikkoer, kanakull, raudkull, roo-loorkull, ronk, hallvares, harakas, pasknäär, varblane												

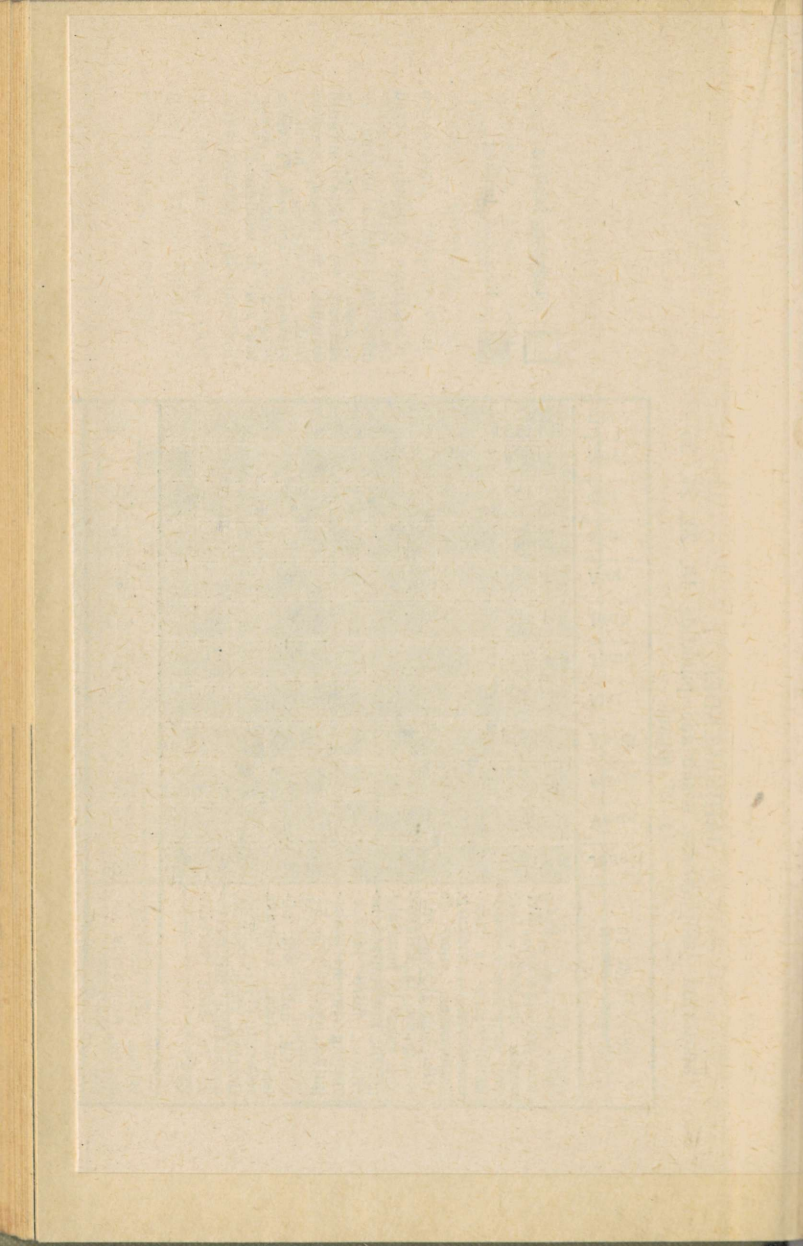
Lubatud jahiaeg

Keelatud jahiaeg

¹⁾ välja arvatud noored ematedred, kellele jahipidamine on lubatud 10. aug. — 1. sept. ²⁾ välja arvatud roo-loorkull, ³⁾ välja arvatud tuttpütt, ⁴⁾ välja arvatud ronk, hallvares, harakas, pasknäär, varblane, ⁵⁾ välja arvatud aastaringelt keelatud vee- ja soolinnud.

Jahifauna säilitamiseks ja arendamiseks on Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumil kooskõlastatult Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Looduskaitse Valitsusega õigus lühendada või pikendada jahipidamise tähtaegu üksikute looma- või linnuliikidele, limiteerida või täielikult keelata nende laskmine (püüdmine) kogu vabariigis või üksikutes rajoonides.

MATERJALIDE VORMISTAMINE JAHIPIDAMISE EESKIRJADE RIKKUMISE KOHTA

Metsloomade ja lindude püüdmine ja laskmine selleks keelatud ajal või keelatud kohtades, jahikeelu all olevate loomade ja lindude püüdmine ja laskmine, jahipidamine keelatud viisil või keelatud jahipidamisvahenditega, ilma jahipiletita, samuti jahipidamise eeskirjade rikkumine mingil muul viisil loetakse salaküttimiseks ja on seadusega karistatav.

Iga avastatud jahipidamise eeskirjade rikkumise kohta tuleb koostada kehtestatud vormikohane akt. Kui aga vormikohane aktiblankett puudub, võib akti koostada ka vabas vormis.

Eeskirjade rikkumisel mitme isiku poolt tuleb koostada iga rikkuja kohta eraldi akt. Neil juhtudel, kui on tegemist kriminaalkorras karistatava rikkumisega, võib koostada kõigi koos tegutsenud rikkujate kohta ka ühise akti.

Eeskirjade rikkujat kohal mitte tabades, kuid teda ära tundes või kui rikkumiskohal ei olnud kaaluvatel põhjustel võimalik akti koostada, kutsutakse rikkuja tähtitud kirjaga akti koostamise kohale (jahindusklubisse, külanõukogusse, metsamajandisse või miilitsaosakonda). Kui aga rikkuja jääb tähtjaks ilmumata (ega esita ka kirjalikku seletust), vormistatakse akt rikkuja osavõtuta ja saadetakse edasi ettenähtud korras. Jahipidamise eeskirjade rikkumise aktis tehakse sellekohane märkus ja materjalidele lisatakse juurde tähtitud kirja saatmisel sideasutusest saadud postikviitung ning eeskirjade rikkujale saadetud kutse ärakiri.

Jahipidamise eeskirjade rikkumise aktile kirjutab alla akti koostaja, eeskirjade rikkuja ja tunnistajad. Kui aga eeskirjade rikkujat ei õnnestunud kohapeal tabada või kui ta keeldub aktile alla kirjutamast, tuleb aktile teha sellekohane märkus ja kinnitada see tunnistajate allkirjadega.

Akti peab koostama loetavalt ja täitma kas tindi või keemilise pliiatsiga. Kõigile aktis esitatud küsimustele on tarvis anda põhjalikud vastused.

Jahipidamise eeskirjade rikkumise kirjelduses tuleb täpselt ära märkida, milles nimelt väljendus eeskirjade rikkumine. Kui rikkumise kirjeldus või mõned muud vajalikud andmed aktile ei mahu, on tarvis need anda lisalehtedel.

Jahipidamise eeskirjade rikkumiste kohta koostatud aktid peab esitama (vastavalt ENSV põllumajanduse ministri poolt 28. aprillist 1960. a. kinnitatud juhendile ja Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 7. veebruari 1962. a. seadlusele):

1) jahindusorganisatsioonide töötajate ja jahimeeste poolt kahe ööpäeva jooksul jahindusorganisatsiooni juhatusele, kes, kontrollinud akti koostamise õigsust, esitab selle ühe ööpäeva jooksul rajooni või linna TSN täitevkomitee administratiivkomisjonile (rikkuja elukoha järgi);

2) ühiskondlike jahindusinspektorite poolt kahe ööpäeva jooksul rajooni (linna) ühiskondlikule vanem-jahindusinspektorile, kes, kontrollinud akti koostamise õigsust, esitab selle ühe ööpäeva jooksul rajooni või linna TSN täitevkomitee administratiivkomisjonile (rikkuja elukoha järgi);

3) riikliku metsavalve töötajate poolt kahe ööpäeva jooksul alluvuse korras metsamajandi direktorile, kes, kontrollinud akti koostamise õigsust, esitab selle ühe ööpäeva jooksul rajooni või linna TSN täitevkomitee administratiivkomisjonile (rikkuja elukoha järgi);

4) karusnahkade varumisorganisatsioonide töötajate poolt otseselt rajooni või linna TSN täitevkomitee administratiivkomisjonile (rikkuja elukoha järgi).

Kriminaalasja tunnuseid omavate jahipidamise eeskirjade rikkumise kohta koostatud aktid esitatakse viivitamata miilitsa- või prokuratuuriorganitele.

Neil juhtudel, kui rikkuja poolt on jahimajandusele tekitatud kahju (uluki tapmisega või surmavalt vigastamisega), tuleb ära kiri materjalist suunata Jahimajanduse Inspeksioonile.

Kuni käesoleva ajani on jahimeeste kasvatamisel väga suure töö teinud peamiselt jahindusorganisatsioonid. Seda just sel teel, et jahindusklubide juhatuste koosolekutel on pea-

aegu iga jahipidamise eeskirjade rikkumise juhtu arutatud kaunis põhjalikult ning võetud tarvitusele süüdlase karistamiseks kasvatuslikke abinõusid. Need abinõud on viinud seleni, et mõnedes jahindusorganisatsioonides on salaküttimine peaaegu likvideeritud.

Et seda kasvatustööd ka edaspidi saaks edukalt teostada, on tingimata vaja, et kõikidest jahipidamise eeskirjade rikkumise materjalidest (ka ühiskondlike inspektorite, riiklike metsavalve ja karusnahkade varumisorganisatsioonide töötajate poolt koostatud materjalidest), mis koostatakse jahindusorganisatsioonide hoolduse all oleval territooriumil või tema liikme kohta, saadetak스 kui mitte kogu materjal, siis vähemalt ära-kiri eeskirjade rikkumise aktist kohaliku jahindusorganisatsiooni juhatusele.

JAHIMAA-ALADE BONITEERIMISE JA ULUKITE LOENDUSE OTSTARBEST NING TÄHTSUSEST

Jahindusega tegelevate organisatsioonide ülesanneteks on ulukite arvukuse suurendamine, nende leviku laiendamine ja liigilise koostise rikastamine ning ulukite looduslike varude õige kasutamine. Jahimaa-alade õige majandamine ning jahimajandi töö planeerimine pole aga võimalik ilma jahimaa-alade boniteerimiseta.

Jahimaa-alade boniteerimine tähendab jahimaa-alade hindamist olemasoleva ja võimaliku jahimajandusliku produktsiooni seisukohalt. Täielik jahimaa-alade boniteerimine annab ülevaate sellest, missugune asustustihedus ja levik on ulukitel käesoleval ajal ning missugune asustustihedus ja levik oleks võimalik nende arvukuse teadlikul suunamisel. Jahimaa-alade täielik boniteerimine loob kindla aluse jahimajanduse teaduslikuks suunamiseks ja arendamiseks, ulukifondi plaanipäraseks kasutamiseks.

Jahimaa-alade täielik boniteerimine nõuab kõrge kvalifikatsiooniga ja arvuka jahimajanduse alal töötajate kaadri olemasolu. Meie jahindusorganisatsioonides tuleks praegu leppida jahimaa-alade esialgse boniteerimise läbiviimisega.

Jahimaa-alade esialgsel boniteerimisel jäetakse kõrvale ulukite elupaikade detailsem iseloomustus. Piirdutakse ainult kõige tähtsamate ulukiliikide (põder, metskits, metssiga, halljänes, valgejänes, rebase ja mägra urud, metsise mängud, tedremängud jne.) esinemisalade ja ligikaudse arvukuse selgitamisega, kasulike ulukiliikide elutingimuste parandamiseks läbiviidavate tööde planeerimisega ja teostamisega ning jahimaa-alade majanduskavade koostamisega.

Peale ühekordse põhilise boniteerimise (üks kord 5—10 aasta jooksul) tuleb määrata ulukite arvukus ja levik igal aastal. Tõeliselt plaanipärane jahipidamine nõuab täpset ulukite loendust.

Ulukite iga-aastase loendamise eesmärgiks on iga jahihooaja alguseks ulukite arvu ja tiheduse kindlaksmääramine jahimaa-alal, et selle alusel korraldada plaanipärast jahipidamist ning rakedada biotehnilisi abinõusid kasulike ulukite arvukuse säilitamiseks ja suurendamiseks.

Ulukite loenduste täpsuse kontrollimiseks on soovitatav kasutada tedre-, metsise ja kõigil ajujahtidel loenduslehti (loenduslehtede näidised lk. 117 ja 118).

(ajujahtidel ja kontroll-loendustel)

196 a. _____ metskonnas _____ vahtkonnas/sektsioonis

Andmed ilmastiku kohta: temperatuur _____, tuul _____, maapind _____

Loendusest võttis osa _____ inimest

[illegible]

Märkusid: *) Märkida järgmiselt: ♀ — emane, ♂ — isane, ? — sugu teadmata, j — noor (näit.: 1 ♂ 3 ♀ 2j = 1 isane, 3 emaslooma, 2 noort)

Muid tähelepanekuid _____

Aruande täitja allkiri _____
(loetavalt)

TETREDE (METSISTE) LOENDUS MÄNGUKOHAS

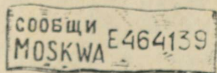
1. Tedre- või metsise mängu asukoht (võimalikult täpselt) _____
2. Mängu jälgimise aeg (kuupäev, kellaaeg) _____
3. Mängu algus kell _____ lõpp kell _____
4. Mängivate kukkede arv _____
5. Mängu iseloom (laulavad puudel, mäng tihedalt koos, mäng väga laiali jm.) _____
6. Nähtud emaslinde _____
7. Lastud kukkede arv _____
8. Kukkede toitumus (kõhnad, normaalsed, rasvased) _____
9. Kas leiti linnu lahkamisel parasiite (valged-kollased ussikesed jm.): sooltorus _____
 _____ maos ja pugus _____ kopsus _____
 _____ kõhuõones _____
10. On Teil andmeid palju kukkesid mängis samal platsil eelmistel aastatel:
 195__ a. _____, 196__ a. _____
11. Muid tähelepanekuid mängust _____

LINDUDE RÕNGASTAMINE JA LOOMADE MÄRGISTAMINE

Et määrata kindlaks ulukiliikide aastaajalist paigutust nende levikuala kogu ulatuses, s. o. nende pesitsus- ja talvitusalaade asukohti, rändeteid sinna ja tagasi ning teisi ulukite elu-oluga seoses olevaid küsimusi, on NSV Liidus organiseeritud loomade märgistamine ja lindude rõngastamine Moskvast asuva rõngastamiskeskuse poolt. Eesti NSV-s organiseerib lindude rõngastamist ja metsloomade märgistamist ENSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituut.

Ka jahimehed saavad kaasa aidata eespool toodud ülesannete täitmisele. On vaja, et rõngastataks kõik jahindussektsoonide poolt ületalve pidamiseks püütud põldpüüd kevadel enne nende lahtilaskmist, samuti ka kullipüünistesse juhuslikult sattunud kasulikud kullilised. Seepärast antakse allpool lühiülevaade lindude rõngastamisest.

Lindude rõngastamisel pannakse linnule jalga alumiiniumrõngas, millele on stantsitud rõnga number ja rõnga väljandnud asutuse nimetus või asukoht (joon. 52). NSV Liidus on praegu kasutusel Rõngastamise Keskbüroo poolt väljastatud seitsmes eri suuruses (seeriad A, B, C, D, E, F, ja G) standard-alumiiniumrõngad.

Joon. 52. Rõngas seeriast E.

Jahilindude ja kasulike kulliliste rõngastamiseks sobivad rõngad seeriast D ja E. Seeria D on mõeldud keskmise suurusega partide (sinikael- ja soopart), tetrede, keskmise suurusega kasulike kulliliste, rongajt. rõngastamiseks. Seeria E aga hall- ja künnivarestele, põldpüü-

dele, väiksematele kullilistele (raudkull, tuuletallaja) jt.

Kuni rästasuursi linde saab rõngastada üksi, kusjuures rõngastatav lind hoitakse vasakus käes, seljaga ülespoole, pea rõngastajast eemale, tiivad kergelt kokku surutud. Põidla

ja keskmise sõrmega võetakse kinni linnu jooksme ülemisest osast. Parema käega aga pannakse varem pisut lahti painutatud rõngas ümber linnu jooksme ning surutakse uuesti kinni kas sõrmedega või siis spetsiaalsete tangidega.

Parem on siiski rõngastada kahekesi, kusjuures üks hoiab lindu, teine paneb rõnga jalga (joon. 53).

Rõngastamisel tuleb kohelda lindu väga ettevaatlikult, et teda mitte vigastada. Kulliliste rõngastamisel peab olema ettevaatlik, et linnud ei saaks rõngastajat vigastada noka või küüntega.

Rõngastamisel tuleb silmas pidada, et valitakse paraja suurusega rõngas, mis jalga ei pigistaks ega langeks ka ära. Keelatud on kasutada üht ja sama rõngast kahel korral, s.t. varem rõngastatud linnu leiu puhul ei ole lubatud sama rõngast kasutada uue linnu rõngastamiseks. Keelatud on rõngastada tundmatuid ja samuti haigeid ning vigaseid linde.

Iga rõngastatud linnu kohta tuleb märkida järgmised andmed:

1) rõngastatud linnuliigi nimi, vanus, võimaluse korral ka sugu;

2) rõnga seeria ja number;

3) rõngastamise aeg (kuupäev ja aasta) ning koht;

4) lühike elupaiga iseloomustus, kus lind rõngastati;

5) rõngastaja ees- ja perekonnanimi ning aadress.

Joon. 53. Rabakana rõngastamine (autori foto).

Andmed rõngastamise kohta tuleb saata rõngaid väljastanud organisatsioonile (Zooloogia ja Botaanika Instituudile või kohalikule jahindusklubile).

Senini Eesti NSV-sse sisse toodud metsloomad (kährikkoer ja halljänes) on märgistatud kõrvalestale kinnitatud traadiga ühendatud tselluloidkettakesega, millele on kirjutatud «Tartu» ja järjekorra number (joon. nr. 54).

Joon. 54. *Senini Eesti NSV-s metsloomade märgistamisel kasutatud märgis.*

Jahimehi, kes on tabanud või leidnud kuskilt rõngastatud linu või looma, palutakse teatada sellest Eesti NSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudile (Tartu, Vanemuise tn. 21) ning saata järgmised andmed:

- 1) rõngastatud linnuliigi nimi (kui lindu ei tunta, siis saata kas terve tiib või silmapaistvalt värvunud sulgi);
- 2) kõik rõngal asuvad kirjad, tähed ja numbrid (soovitav on lisada rõngas);
- 3) leiu aeg ja koht;
- 4) olukord, milles rõngastatud lind leiti;
- 5) linnu leidja ees- ja perekonnanimi ning aadress.

Kui rõngastatud lind on elus ja terve, ei tohi teda surmata, vaid märkida üles rõngal leiduvad andmed ja lasta lind vabaks. Andmed nii elusa kui ka surnud linnu kohta tuleb saata otsekohe eespool antud aadressil. Instituut astub ühendusse Rõngastamise Keskbürooga Moskvas ning saanud linnu kohta andmed, saadab need leidjale, samuti teatab ka rõngastajale. Sel viisil on nii lindude rõngastajatel kui ka rõngastatud lindude leidjatel pidev ülevaade nende poolt tehtud tööst.

JAHISAADUSTE KASUTAMINE

Iga jahimees peab oskama oma jahisaaki võimalikult otstarbekalt käsitseda, et see säiliks tarbimiseni kvaliteetsena. Peamine nõue kütitud uluki puhul on, et sellel võetaks kohe sisikond välja ja liha lastaks võimalikult kiiresti jahtuda (saame puhtamaitselise liha) ning et nahk nülitaks loomalt vastavalt standarditele.

Kehtiva jahiseaduse kohaselt antakse jahisaagiks saadud metsloomade nahad riiklike kokkuostuhindade alusel varumisorganisatsioonidele hiljemalt 15 päeva jooksul pärast jahitähataja mõõdumist antud ulukiliigile.

Karusnahkade üleandmisel varumisorganisatsioonidele peavad viimased nahkade vastuvõtukviitungitele märkima jahindusorganisatsiooni nime, kuhu jahisaaduste müüja kuulub, ja tema jahipileti numbri.

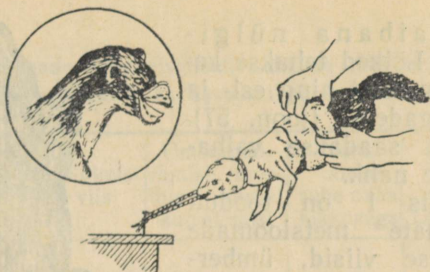
Parkimisettevõtte templita metsloomanahkade müümine ja ostmine turgudel, laatadel ja käest kätte on keelatud.

Samuti on keelatud parkimisettevõtte templita metsloomanahkade hoidmine, metsloomanahkade (ilma vastava loata) parkimine ning ulukite liha müümine ja ostmine.

Kodanike käes avastatud parkimata ning parkimisettevõtte templita parkitud metsloomanahad

Joon. 55. Rebase naha
nülimine tupena.

Joon. 56. Nirgi või kärbi nülgimine sukana.

kuuluvad konfiskeerimisele ja nende realiseerimisest saadud summad kantakse Jahimajanduse Inspektsiooni arvele.

Nagu vastuvõtupunktide andmed näitavad, tuuakse toornahkade varumispunktidest sageli madala kvaliteediga metsloomade nahku.

Enamik nahkadel esinevaid vigu (sisselõiked, augud, rebendid, vale nülgimisviis) on tavaliselt tingitud hooletusest või ebateadlikust nülgimisest.

Karusnahkade esialgne töötlemine koosneb kolmest peamisest operatsioonist: 1) naha nülgimine; 2) naha rasvast puhastamine; 3) naha vormimine ja kuivatamine.

Karusnaha nülgimisel on ette nähtud kolm viisi.

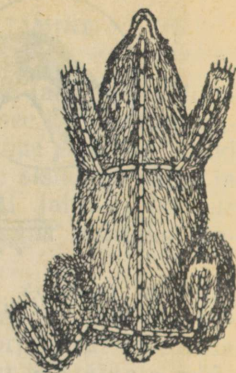
1. Tupena nülgimine. Lõiked tehakse tagumistele jalgadele ja tuharatele ning nahk tõmmatakse saba poolt pea suunas (joon. 55).

2. Sukana nülgimine. Lõiked tehakse suu ümber ning nahk tõmmatakse kerelt pea poolt saba suunas (joon. 56).

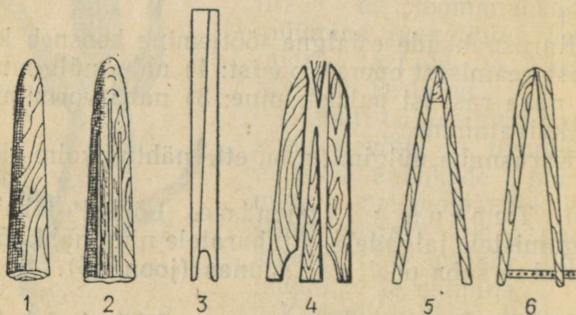
3. Vaibana nülgi-
mine. Lõiked tehakse ke-
set kõhualust ning esi- ja
tagajalgadele (joon. 57).
Selliselt saadakse vaiba-
kujuline nahk.

Tabelis 1 on toodud
tähtsamate metsloomade
nülgimise viisid, ümber-
pööramise moodused pä-
rast kuivatamist, nahkade
laiuse suhted pikkusega
ning kuivatamisel kasuta-
tavate kuivatamisaluste
numbrid.

Peale tabelis 1 toodud
ulukite nülitakse veel vai-
bana, kuid antakse toorena
varumisorganisatsioonidele suurulukite, nagu
põdra, metssea ja metskitse nahad.

Joon. 57. Karu nülgi-
mine vaibana.

Joon. 58. Karusnahkade kuivatamiseks kasutatavaid kuiva-
tamisaluseid.

Tabel 1

Metsloomade nülgimisviisid, nahkade mõõtmed ning nahkade kuivatamiseks kasutatavad kuivatamisalused.

Looma liik	Nülgimis- viis	Ümberpöö- ramise moo- dus pärast kuivatamist	Naha laiuse suhe naha pikkusega	Kuivatamis- aluste nr.	
				Laud	Hark
Karu	Vaibana	—	1 : 2	—	—
Mäger	"	—	1 : 2,5	—	—
Mutt	"	—	1 : 1,5	—	—
Hunt	Tupena	Karv väljas- pool	1 : 5	—	1
Ilves	"	" "	1 : 7	1	1
Rebane	"	" "	1 : 4—1 : 5	1 e. 2	2 e. 3
Kährikkoer	"	" "	1 : 3	1	2
Saarmas	"	" "	1 : 7	1	1
Halljānes	"	Karv sees- pool	1 : 4	2	3
Valgejānes	"	" "	1 : 5	2	3
Orav	"	" "	Kuivatatakse ilma aluseta		
Nugis	"	Karv väljas- pool	1 : 8	3	4
Tuhkur	"	" "	1 : 6	3 e. 4	4
Ondatra	"	Karv sees- pool	1 : 3—1 : 4	—	—
Nirk	Sukana	" "	1 : 7	—	—
Kārp	"	" "	1 : 7	—	—

Naha kvaliteet ei olene ainult standardites ette-
nähtud nülgimisviiside kasutamisest, vaid ka sel-
lele järgnevast iõõtleemisest. Kohe pärast naha
nülgimist tuleb kõrvaldada naha sisepinnalt liha
ja rasv, käppadest luud ning kõrvadest krõmps-

luu. Lõpuks puhastatakse karvkate verest ja muust mustusest. Rasva ja lihalõigete eraldamine nahalt toimub tagakeha poolt pea suunas, et mitte nahapinda õhendada ja karvajuuri vigastada.

Peale nahkade puhastamist tuleb kohe asuda nende kuivatamisele. Kuivatamisel peab nahale andma standardikohase pikkuse ja laiuse. Laiust mõõdetakse siin naha keskelt ning pikkust ninast kuni saba aluseni. Kuivatamiseks kasutatakse väga mitmesuguseid kuivatamisaluseid (joon. 58). Tabelites 2 ja 3 on antud joonisel 58-2 (kuivatamislaud) ja 58-5 (kuivatamishark) kujutatud kuivatamisaluste mõõtmed vastavalt tabelis nr. 1 toodud numbritele.

Tabel 2

Nahkade kuivatamislaudade (joon. 58-2) mõõtmed.

Mõõdud	Kuivatamislaudade numbrid			
	1	2	3	4
Pikkus cm	125	100	70	80
Paksus cm	1,25	1,0	0,5	2,6
Aluse laius cm	17,5	16,0	9,5	7,0

Kuivatamishargid (joon. 58-5 ja 58-6) valmistatakse kahest puuliistust, millede välisservad on ümardatud. Ülalt ühendatakse liistud kas liimimise või mõnel muul teel. Joonisel 58-5 toodud kuivatamishark on ühendatud puust kiiluga ehk nn. lukuga (joon. 59).

Naha asetamisel kuivatamisalusele tuleb kinni pidada tabelis 1 esitatud nõuetest, kusjuures nahka

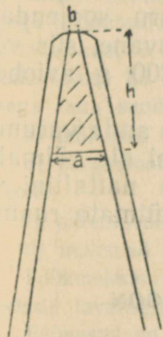
Tabel 3

Nahkade kuivatamishargi liistude ja lukkude
(joon. 58-5 ja 59) mõõtmed.

Kuiva- tamis- hargi nr.	Liistude mõõdud (cm)			Luku mõõdud (cm)		
	Pikkus	Laius	Paksus	Pikkus	Aluse laius	Ülemise serva laius
1	150	2,5	2,0	15,0	7,0	1,5
2	125	2,0	2,0	14,5	5,5	1,0
3	100	1,75	1,75	14,0	5,0	0,75
4	65	1,5	1,5	12,5	3,5	0,3

ei tohi rebida tagumistest käppadest, vaid alus-
tama peab peast, et nahk saaks ühtlaselt välja
venitatud ja ka karvkate jääks ühtlaseks.

Lauale tõmmatud naha alumine serv ja tagu-
mised käpad kinnitatakse väikeste naeltega. Saba
seotakse laua külge nõõ-
riga, et see keerdu ei
läheks. Esimestele käppa-
dele asetatakse pabeririba.
Kõrvade paremaks kuiva-
tamiseks pannakse neisse
väikesed puupilpad.

Joon. 59. Kuivatamis-
hargi lakk: h — pik-
kus, a — aluse laius,
 b — ülemise serva
laius.

Hargile tõmmatud nahal
kinnitatakse ainult tagu-
mised käpad kas väikeste
naelte või nõõri abil. Naha
tagumisele servale pan-
natakse paksema paberi ri-
bad, et nahk kuivamisel
keerdu ei läheks.

Vaibana nülitud nahk kuivatatakse naeltega laua külge kinnitatult, kusjuures karvkate asetseb vastu lauda. Naelad lüüakse naha servadesse nii tihedalt, et nahale ei jääks kuskile kortse.

Nahku tuleb kuivatada 25—35°-sel temperatuuril, eemal ahjust ja tulepaistest. Kõige parem on nahku kuivatada koos kuivatamisalustega lae alla riputatult. Kõik nahad peavad kuivatamisel asetsema karvkattega vastu kuivatamisalust. Neid nahku, millel pärast kuivatamist on karvkate ette nähtud väljapoole, ei ole soovitatav lõpuni kuivatada karvkattega seespool, vaid enne naha lõplikku kuivamist tuleb neil pöörata karvkate väljapoole. Kui nahad on liiga kuivanud, siis peavad nad enne ümberpööramist mähkima 3—4 tunniks niiskesse riidesse. Pärast tuleb nahk uuesti tõmmata samale lauale ning hoida seal kuni täieliku kuivamiseni.

Pärast nahkade kuivatamist on vaja puhastada nende sisepinnalt rasv kuiva lehtpuu saepuruga. Enne kasutamist on tarvis saepuru soojendada kuni 35°-ni. Kui nahk on väga rasvane, siis võib ühe ämbritäie saepurule lisada 200 g aviobensiini ja puhastada sellega.

Nahad on soovitatav koheselt üle anda varumisorganisatsioonidele. Kui see aga ei ole võimalik, siis tuleb nahad puistata üle kas naftaliini või DDT-pulbriga ning hoida kuivas kütmata ruumis.

JAHIRELVAD JA LASKEMOON

Eesti NSV-s on lubatud jahipidamiseks kasutada igat süsteemi siledaraualisi püsse kaliibriga 10 kuni 24 (kaasa arvatud) ning paradokse, kolmeraudseid püsse, boksflinte ja štutsereid ning automaat- ja poolautomaatpüsse, mis ei sobi

sõjaväerelvade padrunitele. Püssid, millel mõni raud on varustatud vintsoontega, peavad olema registreeritud kohalikus miilitsaosakonnas.

Raudade ehituse järgi jagunevad jahipüssid:

a) **siledaraualiseid jahipüssid** on ette nähtud haavlite ja kartetšidega laskmiseks 30—50 m kaugusele ja jahipüssikuuliga kuni 50—60 m kaugusele;

b) **kuulipüssid ehk vintpüssid**, millede raua õõs on varustatud vintsoontega (štutserid ja jahi-kuulipüssid); neist haavlitega ei lasta;

c) **kombineeritud jahipüssid** koosnevad kas ühest või mitmest haavlirauast ja ühest või kahest kuulirauast. Kombineeritud jahipüssina tunneme veel paradoksi, mis on siledaraualine, kuid raua suudmes esinevad 10—12 cm ulatuses lamedad vindikeermed. Paradoks annab rahuldavaid tagajärgi haavlitega laskmisel ja väga häid tagajärgi laskmisel spetsiaalkuulidega kuni 100 m kaugusele.

Raudade arvult jagunevad jahipüssid ühe-, kahe-, kolme- ja neljaraudseteks. Raudade asetusest aga horisontaal-, vertikaal- (bokk- ehk pukkpüssid) ja kombineeritud raudadega jahipüssideks. Üheraudsetel püssidel oli varem tavaliselt silinderraud, s. o. raua läbimõõt on kogu ulatuses ühtlane, kuid esineb ka nn. tšokkraudu, kus silinder lõpeb kitsendusega raua suudme lähedal. Kaheraudsetel püssidel on:

a) mõlemad raud silinderraud;

b) parempoolne silinder ja vasakpoolne täis- ehk pooltšokk;

c) parempoolne pooltšokk ja vasakpoolne täistšokk;

d) mõlemad raud kas täis- ehk pooltšokid.

Löökmehhanismide ehituselt ja paigutuselt jagunevad jahipüssid tavaliselt kukkedega või kukkedeta püssideks.

Esimestel on kuked väljaspool ja nende vinnastamine toimub käsitsi, teistel luku sees ja vinnastamine toimub püssi lahti- või kokkumurdmisel automaatselt, automaatidel ja poolautomaatidel aga püssiluku lukukojas edasi-tagasi käsitsi liigutamise või lasust saadud tagasilöögi jõul.

JAHIRELVADEL OLEVAD MÄRGID JA NENDE TÄHENDUSED

Püssil leiduvad märgid näitavad tavaliselt: 1) mis aastal antud relv vabrikust väljastati; 2) vabriku marki; 3) relva valmistamise aega ja püssi numbrit; 4) padrunipesa pikkust ja diameetrit; 5) raudade suudmete diameetrit — kas rauad on silindrid, pooltšokid või täistšokid; 6) püssi kaliibrit; 7) kas püss on ette nähtud suitsuga või suitsuta püssirohuga laskmiseks; 8) mitu korda on püssi proovitud enne ja pärast lõplikku valmimist; 9) kui suuri laenguid on tarvitatud; 10) kui suurt survet püss kannatab (450—850 atm.); 11) relva kontrollija märk.

Iga jahimees peab teadma, kas tema püss on ette nähtud suitsuta või suitsuga püssirohuga laskmiseks. Kui jahipüssi on katsetatud suitsuta rohuga, siis võib sellest lasta ka suitsuga rohuga, kuid mitte kunagi vastupidi.

Alljärgnevalt on toodud nõukogude ja mõningate välisriikide jahipüssidel olevad märgid, mis näitavad, et püss on katsetatud suitsuta püssirohuga.

Nõukogude Liit.

Rauad on katsetatud tugevdatud laenguga ja võib lasta suitsuta rohuga (Tuula püssid).

Nitro
ЧП $\frac{6,0}{3,5}$

Rauad on katsetatud suitsuta rohuga (Iževski tehas ИЖБ-36 ja ИЖБ-47).

НИТРО

Rauad on katsetatud tugevdatud suitsuta püssirohu laenguga (Иж-54, Иж-56, Иж-57, Иж-58, Иж-К ja Иж-КБ).

Välisriikides suitsuta rohuga laskmiseks kõlblikel relvadel on järgmised märgid:

N

Nitro

Saksa Demo-
kraatlik Vabariik
(peale 1950. a.)

Inglismaa (Lon-
doni tehased)

N

NP

PV

Belgia

PT

Prantsusmaa
(Sant-Etien'i te-
hased)

Tšehhoslovakkia

PT

PT

Prantsusmaa
(Pariisi teha-
sed).

NP
B

Ungari

NP

Inglismaa (Bir-
minghami teha-
sed)

SOBIVA JAHIPÜSSI VALIMINE, SELLE LASKEOMADUSTE PROOVIMINE JA JAHIPÜSSI HOOLDAMINE

Et jahimees leiaks endale sobiva jahipüssi, tuleb tal kõigepealt lähtuda enda kasvust ja kaalust ning sellest, missugustele ulukitele kavatsetakse jahti pidada. Mida kergem on püss, seda mugavam on teda kanda. Raskema püssiga saavutatakse aga paremaid lasketagajärgi kui liiga kerge püssiga.

Käliibri valik oleneb peamiselt sellest, missugustele ulukitele kavatsetakse jahti pidada. Nagu katsed on näidanud, on kahe erineva käliibriga, kuid ühesuguselt puuritud raudadega jahipüssil haavlite hajumise sõõr peaaegu ühesugune. Peenemakäliibrilisel on kattumus (tihedus) väiksem (haavleid on hõredamalt), kuid haavlite sisselöögivõime seevastu suurem kui jämedakäliibrilistel.

Üldiselt võib pidada harilikku haavlipüssi sobivaimaks kaaluks:

käliiber 20 püssile 2,4—2,8 kg,

käliiber 16 püssile 2,7—3,0 kg,

käliiber 12 püssile 3,0—3,6 kg.

Kui on leitud sobiva kaalu ja käliibriga püss, siis on tarvis veel, et see sobiks jahimehe kehaehitusega. Jahipüssi sobivus oleneb peamiselt püssi lae ja laekaela pikkusest, nende kõverusest ja laekaela kujust. Öeldakse, et laskur laseb, kuid laad sihib, s.t. püssi ostmisel tuleb erilist rõhku panna püssilae sobivusele.

Lühikese kaelaga jahimehel on soovitatav valida sirgema laega, väiksema vertikaalse nurgaga püssilaad, pikema kaelaga jahimehel aga vastupidi. Püssilae ehi-

Joon. 60. Püssilae pikkuse mõõtmine.

tus tuleb valida veel vastavalt sellele, kummalt õlalt jahimees laseb. Kui paremalt õlalt, siis peab olema püssilaad viidud püssi telgjoonest paremale, kui aga vasakult õlalt, siis vasakule.

Edasi on vaja mõõta püssilae pikkuse sobivust. Selleks tuleb relv võtta sellesse kätte, millega toimub päästmine ning asetada püssilae õlga minev ots täisnurkselt kõverdatud küünarnukiliigese vastu (joon. 60). Nüüd peab nimetis-sõrme esimese liigese keskmine osa ulatama püssi päästikule (kahe päästiku korral esimesele päästikule).

Peale esitatud nõuete on jahipüssi valikul tarvis silmas pidada veel püssi kaalu õiget jaotumist. Õige tasakaaluga püssil peab raskuspunkt asuma 55—65 mm päästiku kaitse-
rauast eespool.

Tähtis on ka veel see, kas valida püstollaega jahipüss või ilma selleta. Püstollaeta on parem lasta lendavatele märkidele; samuti segab püstollaad kaheraudseil jahipüssidel teise päästiku päästmist kiirel laskmisel. Püstollaad on aga väga soovitatav kõigil üheraudseil, eriti kuuliraua ja ühe päästikuga jahipüssidel.

* *

*

Püssi passidest näeme, et peaaegu iga jahipüss erineb teisest laskeomaduste poolest. Kui jahimees on valinud oma kehakaalule ja -ehitusele sobiva püssi, on seda kindlasti vaja veel proovida, et selgitada välja püssile sobivamad laengud nii püssirohu ja haavlite kaalu kui ka erinevate jämedustega haavlite kasutamise teel.

Haavlipüssi jooksu proovitakse tuulevaikse ilmaga 1×1 m suurusesse märklehte 35 m kauguselt. Märklehe keskk kohta on joonistatud sihtimise täpsustamiseks must märgike. Lastakse nii paremast kui ka vasakust (kaheraudse püssi puhul) rauast ühesuguste (4—10 padrunit igas seerias) laengutega. Igasse märklehte lastakse üks lask. Pärast laskude sooritamist leitakse tabamiskeskkohat haavlivihu poolitamise teel horison-

taal- ja vertikaaljoonte abil. Joonte ristumiskoht on tabamiskeskpunkt. Tabamiskeskpunkti ümber tõmmatakse 75 cm läbimõõduga ring ning loeme seda tabanud haavlite arvu. Teades kogu laengus olnud haavlite ja sõõri tabanud haavlite arvu, saame arvutada tihedusprotsendi:

$$\text{tihedusprotsent} = \frac{100 \times \text{sõõri tabanud haavlite arv}}{\text{kogu laengus olnud haavlite arv}}$$

Laskmine toimub haavlitega nr. 3 või 7 (number kolmeka jahiotstarbelistest püssidest ja number seitsmeka spetsiaalsetest stendipüssidest).

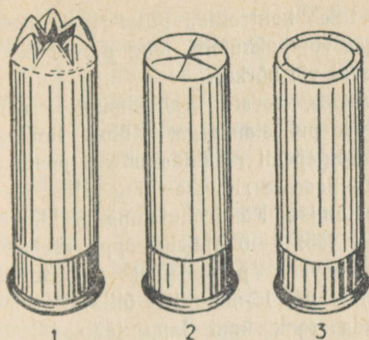
Jahipidamise otstarbeks võib lugeda püssi heaks, kui püssi tihedusprotsent on laskmisel

silinderrauast	35%,
nõrga tšokiga rauast	40—45%,
keskmise tšokiga rauast	60—65%,
tugeva tšokiga rauast	kuni 75%.

Peale tihedusprotsendi arvestatakse haavlipüssi jooksu hindamisel veel: sisselöögivõimet, s.o. haavlite läbilöögivõimet märgi saavutamisel; külvi, s.o. märgile sattunud haavlite paigutuse iseloomu ja korrapärasust; püsivust, s.o. halvimate ja parimate laskude tagajärgede vahe ühesuguselt laetud padrunit seerias.

Haavlite sisselöögivõime määramiseks võetakse kuiv männilaud ja asetatakse 35 m kaugusele. Kui haavlid ei ole sellesse tunginud vähemalt kahe haavli läbimõõdu sügavusest, siis tuleb suurendada püssirohu laengu suurust võrreldes haavlilaengu kaaluga. Rohulaengu suurendamine aga halvendab püssi lasketihedust ja külvi. Hea sisselöögivõimega püssiks võib pidada püssi, millest lastud haavlid tungivad vähemalt kolme haavli läbimõõdu sügavusele.

Haavlilaengu tihedus oleneb peamiselt püssiraua õõne puurimisest, samuti püssirohu- ja haavlilaengu vahekorrast. Püssi hõredat jooksu saab teataval määral parandada, vali-

Joon. 61. Padrunite sulgemisviise: 1 ja 2 — tähtotsakeerajaga (ilma pealmise pappseibita), 3 — hariliku otsakeerajaga.

des antud püssile sobivaima laengute vahekorra või siis kartulitärklise ehk talgi raputamise teel haavilaengusse. Samuti muudab nii haavilaengu tiheduse kui ka külvi paremaks padrunite laadimine kergete vilttroppidega ja tähtotsakeerajaga (joon. 61) (ilma pealmise pappseibita).

* *

*

Et jahipüss oleks alati korras ja säilitaks võrdlemisi pikaks ajaks oma esialgsed omadused, tuleb tema tehnilist korrasolekut pidevalt kontrollida ja teda alati korralikult puhastada pärast jahilt tulekut.

Enne igakordset laadimist tuleb raua õõnest läbi vaadata, et sinna poleks sattunud võõrkehi (lund, mulda või muud), mis võiksid tekitada püssiraua paisumist või lõhkemist. Püssi suurimaks vaenlaseks on aga rooste, mis tekitab rauddadesse õnarused ning soodustab püssiraudade määrdumist ja tinastumist. Rooste tagajärjel halveneb püssi jooks ja sisselöögivõime.

Püssi enneaegset vananemist põhjustavad veel liiga suurte püssirohu- ja haavilaengute kasutamine, kahest rauast korraga laskmine, väljaveninud metall- ja pappkestade tarvitamine, mille tõttu püss alati jõuga suletakse või lahti murtakse, laskmine ainult sütikutega ja püssiga hoolimatu ümberkäimine.

Jahipüssi korrasolekut tuleb kontrollida püssi igakordsel puhastamisel, pärast tõuget või kukkumist ning pärast eba-harilikku lasku (liiga tugevat või nõrka).

Jahipüssi peamise vaenlase, rooste ärahoidmiseks saab palju teha püssi korrapärase puhastamisega. Külma ilmaga jahilt tulles tuleb püss kõigepealt mähkida umbes pooleks tunniks villasesse või puuvillasesse riidesse ning alles see-järel alustada tema puhastamist. Püssirohutahma eraldami-seks lükatakse rauaõõntest läbi 5—6 ajalehetroppi, seejärel puhastatakse leeliseõli, veevaba petrooleumi või tulise soodaveega. Pärast pesemist või 15-minutilist õlitatult seis-mist tuleb raudu hõõruda seni, kuni lapp jääb täiesti kuivaks ja puhtaks. Pärast seda õlitada neutraalõliga.

Kui laskmisel on kasutatud suitsuta püssirohtu, tuleb puhastamist ja õlitamist korrata 24 tunni pärast (teha nn. järeldpuhastus). Raudade õlitamiseks seestpoolt vastava harja puudumisel võib kasutada ka puhast linast või puuvillast riidelappi, mille peab mähkima nühise ümber nii, et viimane kergel surumisel liiguks raua õõnes. Lapp tuleb niisutada püssiõliga ja õline tropp lükata rauaõõnest läbi. Pikema-ajalisel püssi kasutamata jätmisel on soovitatav puhastada ja kergelt õlitada ka püssi teisi osasid, kuhu ilma kruvisid lahti keeramata ligi pääseb.

Peale püssi puhastamist on tarvis alati püssilukud pinge alt vabastada (kukkede allalaskmisega) ja asetada püss tolmuvasse, kuiva kohta, kuhu ei pääse ligi lapsed ega võõrad isikud. Jahipüssi ei tohi kunagi hoida köetava ahju juures.

Jahile minnes tuleb püssirauad korralikult õlist puhastada.

MÄRKMEID PÜSSIROHULIIKIDEST, HAAVLITEST JA PADRUNITE LAADIMISEST KARTETSIDE JA KUULIGA

Jahipüssi padrunite laadimiseks kasutatakse meil kahte liiki püssirohtu, nn. suitsuta ja suitsuga. NSV Liidus kasu-tatavatest suitsuga rohtudest on tuntud «Olen» («Олень»)

ja «Medved» («Медведь»). Püssirohu terade jämeduselt ja põlemise kiiruselt jaguneb suitsuga rohi neljaks numbriks:

nr. 1 — jäme (tera suurus 0,80—1,25 mm);

nr. 2 — keskmine (tera suurus 0,60—0,75 mm);

nr. 3 — peenike (tera suurus 0,40—0,60 mm);

nr. 4 — väga peenike (tera suurus 0,25—0,40 mm).

Lühemate raudadega püssi kasutamisel tuleb tarvitada peenemat rohtu. Tarvitatavaimad numbrid on nr. 2 ja 3. Suitsuga rohi on kergesti süttiv ja seetõttu võib temaga padrunite laadimisel kasutada edukalt lühikesi (väikese tulega) sütikuid.

Nõndanimetatud suitsuta (vähese suitsuga) püssirohi on valmistatud želatineeritud nitrotselluloosist. Meil on kasutatavamad suitsuta püssirohud «Sokol» («Сокол»), «Faasan» («Фазан») ja «Berkut» («Беркут»). Olenevalt esitatud püssirohu liikidest on ka nende põlemiskiirus erinev, kuid üldiselt aeglasem kui suitsuga püssirohul, mille tõttu on vaja suitsuta püssirohu puhul kasutada tugevama sädemega pikki sütikuid «Zevelo».

Laengu suurus, s.o. püssirohu ja haavlite kaal, nende vahekord, oleneb püssi kaalust ja kaliibrist. Üldiselt võib öelda, et mida raskem on püss, seda suuremat laengut võib kasutada. Tabelis 4 on toodud püssirohu ja haavli-laengute miinimum- ja maksimumsuurused olenevalt püssi kaliibrist ja raskusest. Tavaliselt on aga püssirohu pakendil (või selle sisse asetatud instruksioonil) märgitud püssirohu-laengu maksimumsuurused (talvel kasutatavad), milledest tuleb ka jahimeestel harilike padrunite (haavli-laengud pappkestades) laadimisel kinni pidada.

Suvel soojade ilmade puhul tuleb suitsuta püssirohu laengut vähendada 0,1—0,15 g võrra võrreldes talvel tarvitatava või instruksioonis soovitud laenguga. Kiiresti plahvatava (väga peenikese — nr. 4) suitsuga püssirohu kasutamisel on tarvis laenguid vähendada 10%. Kuuliga laadimisel aga peab normaalset rohulaengut suurendama: suitsuga püssirohu puhul 15%, suitsuta rohu korral 10%. Ka metallkestade tarvitamisel

Laengu suurus olenevalt jahipüssi kaliibrist.

Püssi kalii- ber	Püssi kaal kg	Rohulaengu kaal g-des			Haav- lite kaal g-des	Kuuli kaal g-des *
		Suitsuga rohu puhul OCT 40158	Suitsuta			
			«Sokol» ГОСТ 5741-51	«Faasan» ja «Berkut» ТУ-096-56		
12	2,7—3,8	5,0—7,0	1,8—2,4	2,4—3,0	32—36	37,0
16	2,5—3,5	4,0—6,5	1,6—2,0	2,0—2,5	28—30	28,3
20	2,4—3,0	4,0—6,0	1,4—1,7	—	24—27	22,7

* Kuuli kaal grammides on toodud silinderraudadele kasutamiseks.

tuleb suurendada laenguid võrreldes normaallaengutega — suitsuga rohu puhul 0,3 g ja suitsuta rohu puhul 0,1 g võrra.

Suitsuga püssirohuga padrunite laadimisel tuleb tropp asetada püssirohule umbes 5 kg raskusega. Suitsuta rohu puhul aga asetatakse tropp rohule vabalt. Peab meeles pidama, et suitsuta püssirohuga laadimisel on tarvis püssirohu laengud alati kaaluda (apteegikaaludega)¹. Suitsuga püssirohtu võib aga laadida tellitava mõõduga.

Püssirohu hoidmisel on kategooriliselt keelatud hoida koos (ühes kastis) suitsuta ja suitsuga püssirohtu ning sütikuid. Samuti peab kodustes tingimustes püssirohi ja kõik muu laskematerjal olema lukustatud kastis. Suitsuga püssirohtu tuleb hoida niiskusekindlas pakendis või kuivas kohas. Suitsuta rohi aga tuleb hoida hermeetiliselt suletud 0 kuni +30-kraadises ühtlase temperatuuriga ruumis.

¹ Soovitav on osta apteegikaalud koos vihtide komplektiga, kuid vihte võivad asendada ka metallrahad, kusjuures 1-kopikaline võrdub 1 grammiga, 2-kopikaline — 2 g, 3-kopikaline — 3 g, 5-kopikaline — 5 g ja 10-kopikaline 1,8 grammiga.

Haavlid valmistatakse seatinast, millele on lisatud nende kõvendamiseks kas antimoni või arseeni. Kõvade haavlite paremuseks on nende suurem purustamis- ja sisselöögivõime. Nad ei deformeeru lasu ajal ega tinasta nii suurel määral

Tabel 5

Eri ulukiliikide laskmiseks kasutatavad haavlid.

Haavlitera			Haavli- terade arv 30-g-ses laengus	Lastav uluk
nr.	läbi- mõõt mm	kaal g		
10	1,75	0,031	971	Tildrid, mudakurvits, ro- hukurvits
9	2,00	0,048	621	Tikutaja, tutkas
8	2,25	0,065	460	Põldpüü, laanepüü, mets- kurvits, orav, piil- ja rägapart
7	2,50	0,093	321	
6	2,75	0,123	246	Varasügisel — teder ja part
5	3,00	0,160	188	
4	3,25	0,200	150	... Sügisel — jänes (nov.) Hilissügisel — teder, par- did, metstuvi
3	3,50	0,253	118	
2	3,75	0,312	96	... Jänes, rebane
1	4,00	0,375	80	
0	4,25	0,423	71	Metsis, haned, rebane (tal- vel), kährikkoer
2/0	4,50	0,540	56	
3/0	4,75			Ilves, sokk
4/0	5,00			
VI	5,90			Ilves, hunt
V	6,15			
V	6,30			
IV	6,88			
IV	7,40			

rauaõõne seinu kui pehmed haavlid ning annavad ka parema tiheduse ja ühtlasema külvi.

Haavliterade iga numbri diameetri vahe on 0,25 mm. Jämedamaid kui 5,00 mm haavleid on OCT 2358 järgi nimetatud kartetšideks ja nende numeratsioon on toodud rooma numbritega.

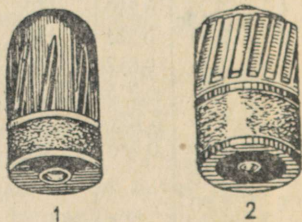
Tabelis 5 toodud haavlitera kaal ja nende arv 30-grammises laengus on maksev ainult kõvade haavlite (erikaal 11,0—11,1) puhul.

Haavliterade lennukaugus 20—30° tõusunurga korral on tavaliselt võrdne sajakordse haavlitera läbimõõduga meetrites. Haavlipüssi kuuli lennukaugus 40—50°-se tõusunurga puhul aga 1000—1500 m. Nagu esitatud andmed näitavad, peab jahimees alati tähelepanelikult jälgima, et laskmise suunas ei oleks kuuli ega ka haavlite lennuulatuses inimesi, koduloomi ega elamuid.

*
*
*

Nagu on selgunud jahtide läbiviimisest, suurulukeile (põder, metssiga, hunt, ilves, metskits), ei oska veel paljud jahimehed laadida padruneid kuuli ja kartetšidega. Seepärast on alljärgnevas toodud mõningaid meeldetuletusi haavlipüssist laskmise kohta kuuli ja kartetšidega.

Siledaraualise jahi-püssi jaoks kasutatakse tavaliselt kas ümar- või kahte tüüpi juhtsoontega varustatud kuule (joon. 62), milliseid on võimalik kasutada nii silinder-, pooltšokk- kui ka täistšokk-raudadest ilma raudu kahjustamata. Kuuliga laskmiseks sobib kõige paremini silinderraud

Joon. 62. Kasutatavamad silindrilised kuulid: 1 — «Jakan», 2 — «Brenneke».

Kuuliga padrunita laadimisel tuleb kõigepealt kontrollida kuuli sobivust antud püssile, eriti aga ümarkuulide puhul. Ümarkuul peab vabalt läbi mahtuma püssiraua peenemast kohast (tšokist). Kui aga on tegemist silindriliste («Jakan», «Brenneke») kuulidega, millel on väliskülgedel kõrged ribid, siis peab kuuli südamik olema väiksem kui püssiraua õõs kitsamast kohast.

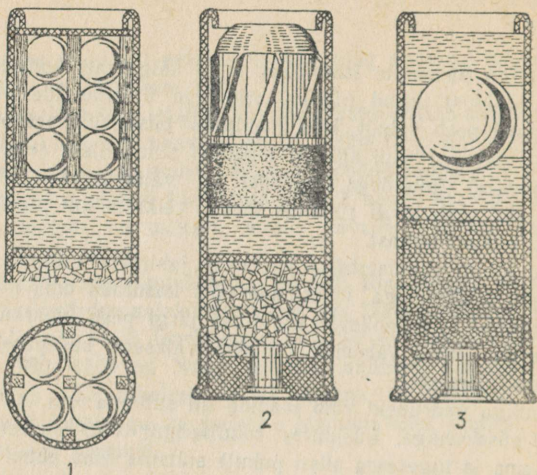
Kui kuule valmistatakse ise, peab jahimees teadma, mis suguste mõõtmetega ümarkuule võib kasutada oma püssist laskmiseks. A. Zelenkovi¹ soovitus järgi peab ümarkuulide diameeter olema vähemalt 0,2 mm väiksem, kui püssiraua suudme diameeter.

Kuuliga padruneid võib laadida nii suitsuta kui ka suitsuga püssirohuga, kusjuures rohulaengut võib suurendada (raskema ja tugevama püssi puhul) suitsuta rohu puhul 10% ja suitsuga rohu puhul 15% võrra, võrreldes haavlitega laadimisel kasutatava normiga. Peale selle on vaja, et kuuliga (samuti ka kartetšidega) laetud laengud oleksid asetatud pappkestadega padrunitesse. Sütikutest tuleb kasutada nii suitsuta kui ka suitsuga rohu puhul suuretule-sütikuid «Zelovo».

Kuuli peale ei tohi kunagi asetada pappseibi nagu haavlitetele (joon. 63). Ümarkuulid on soovitatav laadida kahe vilttropi vahele, nagu seda on näidatud joonisel 63-3. Ei ole soovitatav kasutada kuuli ja kartetšidega eelmisel aastal või veelgi varem laetud padruneid. On vaja igal aastal kuuliga ja samuti kartetšidega laetud padruneid uuesti ümber laadida, et jahil hoiduda ebameeldivustest (tõrked, ebanormaalsed paugud jne.).

Enne padrunita laadimist kartetšidega on tarvis igale haavlipüssile leida sobiva jämedusega kartetšid. Selleks lükatakse püssirauda peaaegu raua suudmeni vilttropp ning tropi peal eri jämedusega kartetše proovides, leiame antud püssi jaoks nn. kooskõlastatud kartetšid (joon. 64).

¹ А. Зеленков, Снаряжение патронов пулей. Охота и охотничье хозяйство, 1960, нр. 12.

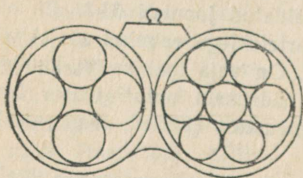

Joon. 63. Padrunite laadimine: 1 — kartetšidega, 2 — «Jakan»-kuuliga, 3 — ümarkuuliga.

Iga kaliibri jaoks enam-vähem kooskõlastatud kartetšideks on järgmiste läbimõõtudega kartetšid (tabel 6).

Kartetšidega padrunite laadimisel on väga tähtis saavutada võrdlemisi väike kartetšide deformeerumine, saavutada nende parim lasketihedus.

Selleks peab kõigepealt üksikkartetšid asetama täpselt üksteise peale. See saavutatakse kartetširidade vahele (püstsuunas, vt. joon. 63-1) papiribakeste või puutikukeste asetamisega. Kartetšide külv muutub tihedamaks kui kartetšidele puistata vahele kuiva kartulijahu või talki.

Joon. 64. Kooskõlastatud kartetšide leidmine püssiraudade suudmel.

Kooskõlastatud kartetšid.

Püssi- raua kalii- ber	Puurimise iseloom	Kartet- šide arv kihis	Kartetši diameeter mm	Kartet- šide arv laen- gus	Laengu kaal g
12	Silinder	7	6,0—6,2	28	38,6
12	Tšokk	7	5,7—5,9	28	33,0
12	Silinder	4	7,5—7,7	16	37,4
12	Tšokk	4	7,2—7,4	16	37,4
16	Silinder	7	5,6—5,7	28	27,0
16	Tšokk	7	5,3—5,5	28	27,0
16	Silinder	4	6,9—7,2	16	30,5
16	Tšokk	4	6,6—6,8	16	30,5
20	Silinder	4	6,5—6,6	16	23,6
20	Tšokk	4	5,8—6,2	16	22,1

Silinderraudadest laskmisel võib aga parema lasketiheduse saavutamiseks kasutada papprõngast, mis on lõigatud pappkesta otsast 12—15 mm pikkuselt. Nii võib tarvitada kaliiber 12 padrunite laadimiseks kaliiber 16 kestade otsast lõigatud papprõngaid ning kaliiber 16 jaoks kaliiber 20 kestadest lõigatud rõngaid. Papprõngas asetatakse kesta vilttropi peale, kuhu siis asetatakse kartetšid. Peale pannakse tavaliselt pappseib ja keeratakse otsakeerajaga padruni ots kinni. Parimaid tagajärgi annavad aga tähtotsakeerajaga (ilma pappseibita) kinnipandud padrunid.

Eeltoodud viisil vähendatakse kartetšide hõõrdumist raua seina vastu ning saadakse 20—40% tihedam külv kui sega-mini asetatult, s. o. tavaliselt laetud kartetši laenguga.

JAHIPÜSSI KANDMINE JA OHUTUSTEHNICA REEGLID PÜSSI KÄSITSEMISEL

Jahipüssi tuleb kanda ja hoida alati nii, et selle raud ei oleks suunatud kunagi inimeste poole ja püss ei jääks liikumisel kinni kõrvalistesse esemetesse (joon. 65). Iga kord enne jahileminekut peab kontrollima püssi päästikute ja lukkude korrasolekut. Jahil olles tuleb aga rangelt kinni pidada püssi käsitlemise ohutustehnika reeglitest. Püssi tuleb alati käsitseda nii, nagu oleks ta laetud.

Tähtsamad ettevaatusabinõud jahipüssi käsitlemisel on:

1. Vältida püssiraudade lõhkemist ja paisumist. Selleks:

a) ei tohi kasutada liiga suuri püssirohulaenguid (suutsuta püssirohtu tuleb alati laadida kaalutult);

b) kunagi ei tohi kasutada tundmatut püssirohtu või mitme püssirohu segusid;

c) enne püssi laadimist tuleb alati kontrollida, et raudadesse ei oleks sattunud veetilku, lund, pori jt. võõrkehasid;

d) enne jahileminekut peab rauad korralikult puhastama õlist;

e) mitte kasutada 65 mm padrunipesades 70 mm kesti;

f) ei tohi kasutada oma püssile sobitamata jahipüssi kuule.

2. Enne kraavide, tõkete, purrete ja aedade ületamist, samuti roomamisel, läbi tihnikute minekul, ajujahtidel liikumisel, asulaid läbides, autole minnes, rees, paadis või rongis sõitmisel, igasugustel kogunemistel jne. tuleb püss alati tühjaks laadida.

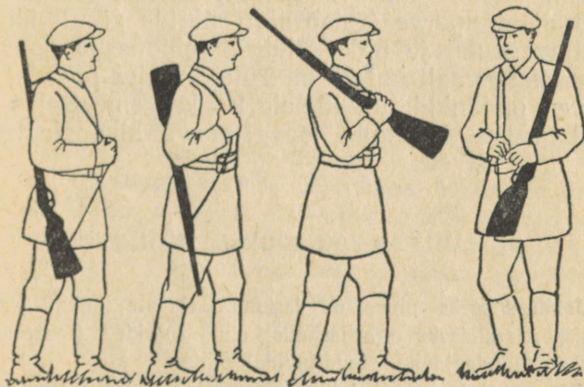
3. Kunagi ei tohi püssi kätte võtta raudadest suudmetega enda poole. Autost, paadist, vankrist või saanist mahaminekul tuleb anda püss kaaslase kätte.

4. Tõrke puhul ei tohi kunagi avada püssi kohe, sest võib järgneda hilinevad lask.

5. Püssi tuleb hoida igasuguste kukkumiste eest (sellele võib järgneda lask või raudade ja lae purunemine). Peatustel on tarvis püss tühjaks laadida ja asetada rippuma tugevale oksale suudmega allapoole.

6. Kunagi ei tohi laetud püssi asetada maha, seina või puu najale, sest sel juhul võidakse kogemata püssile peale astuda või püss libiseb maha ja põhjustab ootamatu lasu.

7. Jahil olles ei tohi kunagi hoida püssi suudmeid jahikaaslase suunas; liikuda tuleb võimalikult kõrva — ühel joonel, hoides püssiraudu otse ette.

Joon. 65. Soovitavamaid jahipüssi kandmise viise.

8. Samuti ei tohi paadist, reelt või vankrilt kunagi lasta kaaslase suunas, vaid ainult vastasuunas.

9. Püssikukkesid alla lastes tuleb pöörduda alati jahikaaslasest kõrvale ja teha seda püssiraudu ülespoole hoides.

10. Pardijahil ei tohi kunagi lasta veepinna läheduses lendavaid parte, sest veekogu kallastel võib asuda teisi jahimehi. Veepinna läheduses lendavaid parte võib lasta ainult siis, kui laskmise suunas ei ole 200—300 m kaugusel inimesi ega koduloomi.

11. Peatus- ja ööbimispaigas ning kodus peavad püss ja laetud padrunid olema ära pandud nii, et lapsed neid kätte ei saaks.

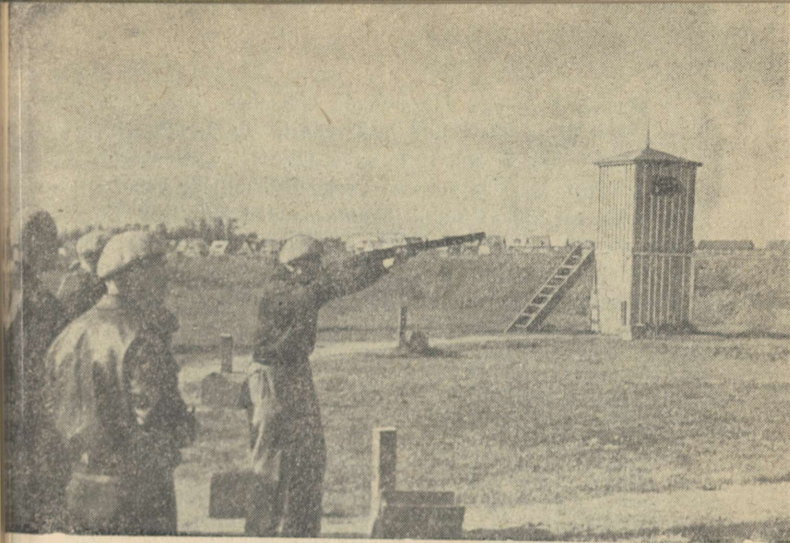
12. Ükskõik millal või kus kohas jahimees püssi ka kätte võtab, peab ta viivitamata kontrollima kas püss on laetud või mitte.

13. Kunagi ei tohi tulistada hääle, krõbina või aimatava liikumise suunas. Tulistatav märk peab olema täiesti nähtav. Samuti ei tohi tulistada huupi linnuparve (tuleb alati sihtida ainult ühele väljavalitule) ja üldse ulukeid jahipüssist haavlitega kaugemalt kui 35 m. Tuleb meeles pidada, et parem on kinkida ulukile elu, kui kergemeelselt tehtud lasuga vigastada kedagi oma jahikaaslastest.

JAHI- JA JAHISPORTLASKMINE

Jahilaskmiseks nimetame laskmist elavate ulukite pihta, jahisportlaskmiseks aga laskmist eluta märkide (lasketiirul ulukite kujude ja nn. stendituvide) pihta.

Et noored (algajad) jahimehed metsas ulukeid ilmaaegu ei haavaks, on vaja, et kõik jahimehed õpiksid laskma

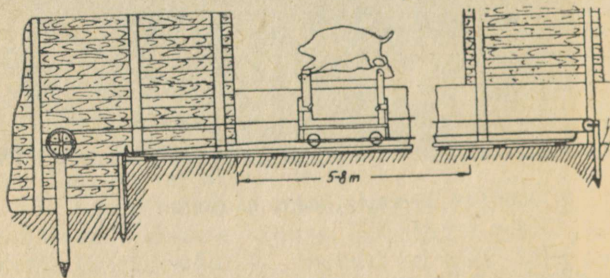

Joon. 66. Treening kaarrajal (autori foto).

lasketiirudel, mitte aga metsas. Selleks peab igas jahindusorganisatsioonis ette nägema liikmeks astujaile sundusliku eksami sooritamise laskmises. Kõige lihtsam on seda läbi viia iga jahindusklubi juures oleval kaarrajal (joon. 66). Täpsemaid andmeid kaarraja ehitamiseks on toodud «Jahilaskmise võistlusmäärustes» 1960. a., lk. 40—43.

Nagu on näidanud jahtide läbiviimise kogemused suurulukeile (põder, metssiga), lastakse võrdlemisi paljudel jahtidel ulukist mööda. Jahimehed lähevad sageli laskma kuu-liga, ilma et nad oleksid oma jahipüssi jooksu proovinudki. Tulemuseks on kas möödalaskmine või looma haavamine. Selle vältimiseks tuleks jahindusorganisatsioonides hakata mõtlema peale kaarradade ka ulukite kujudega lasketiirude ehitamisele. Kõigile erilubadega suurulukite jahtidest osavõtjaile tuleks teha kohustuslikuks laskmise katse sooritamine lasta lubatava uluki kujutisele.

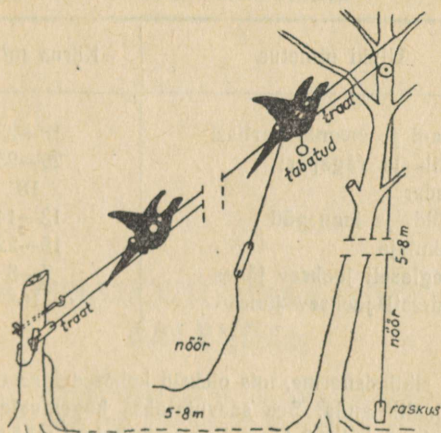
Ulukite kujudega laskeradade ehitamisel võiks soovitada joonistel 67 ja 68 toodud laskeradasid. Laskerada (joon. 67) koosneb kahest 8 kuni 10 m vahekaugusega (vastavalt sihtide normaalsele laiusele metsas) varjendist, millede vahel on kas trosside või rõõbastel abil liikuma pandud kujutised. Soovitav on üks varjendipool teha liigutatavana (joonisel parempoolne), et reguleerida laskevälja pikkust olenevalt laskmise iseloomust. Näiteks on vaja jooksva jänese laskmisel laskevälja vähendada kuni 5 meetrini.

Joon. 67. Laskerada metsloomade kujutiste laskmiseks.

Ulukite kujutiste soovitatavaks mõõtmeiks on: põdral — pikkus 2,3 m, kõrgus 1,8 m; metsseal — pikkus 1,3 m, kõrgus 0,7 kuni 0,8 m; seisval sokul — turjakõrgus 0,7 m, pikkus umbes 0,9 m; jänesel — pikkus 0,75 kuni 0,8 m ja kõrgus 0,35 m. Otstarbekohane on igast uluki kujutisest valmistada šabloon, mille järgi oleks alati võimalik valmistada ühtlaste mõõtudega kujud. Kujutiste materjaliks võiks olla 5 mm paksune presspapp, vineer või õhuke hõõveldatud laud.

Kujutise paneb liikuma nööriest tõmmates kas üks või kaks meest (viimasel korral kummaski varjendis üks). Eelistatavaks on kahe kujutisega liikuv seadeldis, kus kaks teineteise järel kinnitatud trossi võimaldavad ilma kujutist

Joon. 68. Laskerada lindude kujutiste laskmiseks.

ümber pööramata lasta kahes suunas või dublettide harjutamisel kahte teineteise kannul jooksvat kujutist.

Et harjutada lindude laskmist, on soovitatav ehitada joonisel 68 toodud laskerada.

Lastes liikuvale ulukile, tuleb uluki tabamiseks teatud maa «ette sihtida», s. o. lasta mitte uluki pihta, vaid sinna, kuhu uluk jõuab ühel ajal haavlite või kuuliga. Ettesihtimise määr on oleneb uluki liikumise kiirusest (vt. tabel 7), uluki liikumise suunast laskja suhtes, laskekaugusest ja teistest väiksematest (haavlite jämedus, püssirohi, tuul, laskuri reageerimise kiirus, püssi päästemehhanismi töötamiskiirus jne.) asjaoludest.

Tabel 7

Ulukite liikumiskiirused

Uluki nimetus	Kiirus m/sek.
Hani ja enamik partlasi	18—22
Piil- ja rägapart	20—25
Teder	18
Põld- ja laanepüü	13—14
Tikutaja	15—22
Aeglaselt jooksev jänes	7—8
Kiiresti jooksev jänes	10

Täpseid sihtimisnorme, mis oleksid kohased igas olukorras, ei ole võimalik anda. See saavutatakse kogemustega. Võib pidada meeles tabelis 8 toodud «ettesihtimise» määrasid risti mööduvate ulukite laskmiseks.

Tabel 8

«Ettesihtimise» määr meetrites olenevalt ulukite liikumise kiirusest ja laskekaugusest (haavlid nr. 3, püssirohi «Sokol»).

Kaugus m-tes	Ulukite liikumise kiirus m/sek.				
	5	10	15	20	25
10	0,15	0,30	0,45	0,60	0,75
20	0,30	0,60	0,90	1,20	1,50
30	0,50	1,00	1,50	2,00	2,50
40	0,70	1,40	2,10	2,80	3,50

Uluki surmavalt tabamiseks ja tugeva närvišoki esilekutsu-
miseks peab uluk olema tabatud vähemalt 4—5 vastava uluki
suurusele ettenähtud jämedusega (vt. tabel 5) haavliteraga,
mille algkiirus on vähemalt 150 m/sek.

JAHIMAJANDUSLIKE TÖÖDE KALENDER

Töeliste, elujõuliste ja ulukirikaste jahimajanditeni jõudmiseks on vaja viia ka jahimajanduslikud tööd kindlale kalendaarsele alusele. Senised kogemused on üldistatult esitatud alljärgnevas jahimajanduslike tööde kalendris, mis peaks olema kasutatav kõigis Eesti NSV piires asuvas jahindusorganisatsioonides.

Kalendris on tabelina toodud jahimajandis vajalike põhiliste tööde loetelu, kusjuures nende teostamine kuude lõikes on märgitud antud kuu kohal märgikesega (X). Kahe märgikese (XX) olemasolu antud kuu kohal viitab sellele, et nimetatud töö teostamisel antud kuul tuleb pöörata erilist tähelepanu. Edasi aga järgneb mõningate tööloikude ja tööde loetelu, mis teostatakse kas ainult ühel või kahel kindlal kuul, kuude lõikes. Sulgudes olevad numbrid viitavad antud töö või olukorra vähemale selgitamisele vastavatel lehekülgedel.

Jahipidamise tähtaegu selles kalendris toodud ei ole, sest need on antud eraldi jahikalendris (vt. lk. 112/113).

Tööde nimetus	Jaanuar	Veebruar	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	August	September	Oktoober	November	Detsember
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1. Võitlus jahimajanduse kahjuritega.												
Hunt, ilves												
1. Kollektiivsed jahid (aju-jahid lippudega ja lippudeta) (lk. 92)	XX	XX	XX	X						X	XX	XX
2. Huntide hävitamine mürgiga		XX	XX	X								
3. Pesakondade otsimine ja nende hävitamine				X	XX	XX	XX	XX	X	X		
Rebane, kährikkoer												
1. Kollektiivsed jahid hagi-jatega	XX										XX	XX
2. Kollektiivsed jahid hagi-jateta (aju-jahid lippudega või lippudeta) (lk. 92)	XX	XX	XX	X	X	X	X	X			XX	XX
3. Jahipidamine uriskoortega	X	X	X	X	X	X	X	X			XX	XX

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
4. Pesakondade otsimine ja nende hävitamine					X	XX	X					
Hulkuvad koerad ja kassid												
1. Selgitustöö tegemine elanikkonna hulgas koerte ja kasside kinnihoidmiseks ning hulkuvate koerte ja kasside hävitamiseks	X	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	X	X	X	X
Kahjulikud kullilised ja vareslased												
1. Kahjulike kulliliste ja vareslaste laskmine (lk. 71 ja 102)	X	X	X	XX	XX	XX	XX	X	XX	X	X	X
2. Kahjulike kulliliste ja vareslaste munade hävitamine (lk. 81)			X	XX	XX	X						
3. Kahjulike kulliliste ja vareslaste poegade hävitamine				X	X	XX	XX	X				

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
4. Kahjulike kulliliste püüdmine kullikorvidega (lk. 98)			×	×	×	×	×	×	×	×	×	
5. Jahipidamine kassikakuga (lk. 102)			×	×	×	×			×	×	×	
II. Jahijärelevalve												
1. Selgitustöö tegemine elanikkonna hulgas salaküttimise vältimiseks (artiklid ajalehtedes jahitähhtaegadest) ning salaküttide ja salaküttimisjuhtumite avastamine	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
2. Selgitustöö ja inspeksioonikäigud enneaegse jahipidamise vältimiseks			×	×			×	×		×	×	
III. Lisasööda varumine												
1. Lisasöödapõldude rajamiseks maa-alade hankimine				×	×	×			×	×	×	
2. Lisasöödapõldude väetamiseks väetiste hankimine	×	×	×	×	×	×	×	×				

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
3. Lisasöödapõldude rajamine (lk. 8)				×	×	×	×	×	×	×		
4. Lisasöödapõldude vahelt-harimine ja pealtväetamine (lk. 9)						×	×	×	×			
5. Vitamiinheina, heina ja lehisesööda (vihtade) varumine (lk. 23)						×	×					
6. Söödapõldudelt saadava saagi koristamine								×	×	×	×	
7. Metsasilo valmistamine (lk. 27)							×	×	×	×		
8. Söödakapsa põldude tolmutamise DDT-ga (lk. 11)					×	×	×	×				
9. Lisasööda transportimine söötmiskohtadesse	×	×	×				×	×	×	×	×	×
IV. Lisasöötmise ja kasulike ulukite elutingimuste parandamine												
1. Uute söödasõimede ja soolakute ehitamine, vanade remontimine ja nende söötmiskohtadesse ülesseasetamine (lk. 30)								×	×	×	×	

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2. Kasulike ulukite lisa-söötmine söötmiskohtades (lk. 33)	XX	XX	XX	X							X	XX
3. Põldpüüde eest hoolitsemine looduses ja kinnipüütult ületalve hoidmisel (lk. 46, 52)	XX	XX	XX	X						X	X	XX
4. Kevadine kinnipüütud põldpüüde rõngastamine, vahetamine naaber jahindusorganisatsioonidega ja lahtilaskmine (lk. 119)			XX	XX								
5. Metsiste liivakohtade ja jaanirukki lumevaba hoidmine	XX	XX	XX	X								X
6. Kunstlike pardipesade valmistamiseks pilliroo varumine ja mattide valmistamine (lk. 55)	X	XX	XX	X						X	X	X
7. Kunstlike pardipesade väljapanek ja nende asustatuse kontrollimine (lk. 55)			XX	XX	X	X	X					
8. Kunstlike pardipesade loodusest ära korjamine ja varju alla paigutamine							XX	X				

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
V. Organisatoorne töö												
1. Jahindusorganisatsiooni biotehnilise plaani väljatöötamine, seksioonides läbiarutamine ja ellurakendamine	X	XX	XX	X	X		X	XX		XX	X	
2. Koosolekud seksioonides			XX	XX			X	XX		XX		
3. Keelualade täiendav märgistamine			XX	XX			X	XX		XX	X	
4. Uute liikmete vastuvõtmine (eksamid)			X				X			X		
5. Ulukite loenduse läbiviimine jahimaa-aladel (lk. 115)												
a) halljänes	XX	XX									X	X
b) valgejänes, põder, metssiga ja metskits	XX	XX								X	XX	XX
c) rebane, kährikkoer ja mäger					XX	XX						
d) teder, metsis, laanepüü, rabakana ja põldpüü				XX	X		X	X				

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
6. Lisasööda ja -põldude arvelevõtmine (vormistamine aktidega) (lk. 166)						×	×	×	×	×	×	
7. Jahimeestevahelise sotsialistliku võistluse organiseerimine	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
VI. Kultuur-massiline töö												
1. Klubiõhtud	×	×	×	×							×	×
2. Loengud, seminarid	×	×	×	×						×	×	×
3. Artiklid ajalehtedes ja ajakirjades	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
VII Jahtide organiseerimine												
1. Jahtide organiseerimine röövulukite hävitamiseks või nende arvukuse piiramiseks	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
2. Plaanilise jahti organiseerimine kasulikele ulukeile (lk. 112/113)												
a) kevadine jaht ja selle ettevalmistamine			×	×	×							

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
b) sügisene linnujaht ja selle ettevalmistamine							×	×	×	×	×	
c) sügistalvine jahihooaeg ja selle ettevalmistamine	×									×	×	×
3. Erilubadega peetavate jahtide (põtradele, metsigadele) ettevalmistamine ja läbiviimine							×	×	×	×	×	×
4. Riigimetsades jahipidamise organiseerimine (plaangraafikute koostamine) (lk. 168)	×								×	×	×	×

Jaauuar

Tähtsaimaks tööks on kasulike ulukite lissöötmine (lk. 33) ja kahjulikele ulukeile jahtide organiseerimine. Huntide alalise esinemise korral teostada «sissesöötmist», et neid hävitada mür-giga.

Metssigade ja metskitsede söötmiskohtade juurde on vaja viia ka kaeravihke või kaerateri (lk. 33). Parim aeg silo andmiseks. Tuleb alustada hall- ja valgejäneste eest hoolitsemist (lk. 40).

Sektsioonide koosolekuil jahindusorganisatsioonide töötajad, kellel on selleks Jahimajanduse Inspektsiooni poolt välja antud volitus, pikendavad jahipileteid ja võtavad vastu jahimajandimaksu.

Jahimeestel tuleb meeles pidada, et jahisaagiks saadud metsloomade nahad kuuluvad riiklikele loomtoorsaaduste kokkuostu kontoreile äraandmisele hiljemalt 15 päeva jooksul pärast antud ulukile jahitähataja möödumist.

Veebruar

Jahindusorganisatsioonide peamiseks ülesandeks on endiselt kasulike ulukite eest hoolitsemine (lk. 33).

Jahipidamine hagijatega on keelatud.

Alustada sektsioonis olemasolevate kullipuuride remonti.

Eriti tuleb intensiivistada metssigade söötmist (lk. 39).

Kevadistesse tedremängu kohtadesse võib hakata ehitama onne.

Märts

Tuleb veelgi intensiivistada kasulike ulukite lisa söötmist, sest algab sarvede kasvamine sokkudel ning poegimine metssigadel ja jänestel (lk. 33). Eriti tuleb anda nimetatud ulukeile jõu sööta (kaera või kaeravihke).

Huntidel lõpeb jooksuaeg ning nad kogunevad tagasi eelmise aasta pesitsuskohtadesse.

Lõpetatakse kullipuuride töökorda seadmine ja viiakse nad püügikohtadesse (lk. 98).

Kinnihoitavatele põldpüüdele on vaja peale tavalise lisa sööda anda rohelist orast, jahvatatud vitamiinheina ja lubjasegust kruusa (lk. 52).

Toimuvad viimased ettevalmistused kevadkülviks.

Tuleb hankida taimekahjurite (naerimardika, mullakirbu jt.) hävitamiseks preparaate.

Sektsioonide ja osakondade koosolekuil lõpetatakse lisa sööda varumise ülesannete kooskõlastamine.

Tedre mängukohtadesse ehitatakse onnid.

Aprill

Tähtsaimaks ülesandeks on kevadiste lisa söödapõldude rajamise õigeaegne alustamine (lk. 8). Algab jaht tedrekukkele ja metskurvitsaile (lk. 112/113).

Soomaade harimine ja keltsa peale külvamine. Sobiva kevade korral varajase kevadkülviteostamine (lk. 8).

Toimub maapirni kevadine paijundamine (lk. 16).

Kuu teisel poolel tuleb alustada juurvilja ja söödakapsa külviga lavadesse, et saada taimi avamaastikule istutamiseks (lk. 9 ja 15).

Kasulike ulukite lisa söötmise lõpetamisel puhastada sõimed ja soolakud sinnajäänud jäätmeist (põletamise või matmise teel) (lk. 51).

Lõpetatakse kunstlike pardipesade ülesseadmine ning on vaja alustada tõhusat röövlindude hävitamist partide pesitsuskohtades — eriti kunstlike pardipesade läheduses.

Mai

Toimub lisa söödapõldude rajamine: suviviljade ja juurvilja külv, kartuli mahapanek ning söodakapsa seemne külv lavadesse taimede saamiseks (lk. 8). Kuu teisel poolel istutatakse söodakapsa taimed avamaastikule (lk. 9). Jätkub maapirni kevadine paljundamine (lk. 16).

Kui sektsioonil puuduvad söodakapsa taimed, tuleb taimede saamiseks pöörduda kohalike kolhooside ja sovhooside juhatuste poole.

On tarvis puhastada seni puhastamata jäänud talvised söötmiskohad toidujäätmeist.

Jälgida kunstlike pardipesade asustatust.

Juuni

Sobiv aeg kasulikele ulukeile lisa sööda varumise ja röövlindude hävitamise hoogtööpäevade organiseerimiseks.

Algab heina ja lehisevihtade varumine. Toimub vitamiinheina valmistamine (lk. 23).

Algab söodakapsa istutamine metsa ja jätkub nende istutamine avamaastikule (lk. 9). Maapirni väljadel toimub herne külv (lk. 16).

Külvina rajatud söodakapsa ja juurvilja põlde harvendatakse.

Juuli

Lõpetatakse vitamiinheina ja lehisevihtade varumine. Intensiivistada hundipesade otsimist ja noortele röövlindudele jahtide läbiviimist. Hundi pesi on kerge leida, sest nüüd emahunt pesale lähenedes ulub ning sellele vastavad pesast pojad.

Toimub jaanirukki põldude ja jätkub söödakapsa põldude metsa rajamine, viimane taimede istutamise teel (lk. 9 ja 12).

Kohtades, kus esineb põldpüüsid, tuleb alustada põõsastest sisemiste okste väljalõikamist ja kärpimist talviste söödakohtade rajamiseks (lk. 46).

Toimub kasulikele ulukeile rajatud söödapõldude arvele võtmine (lk. 166).

Algab linnukoorte õpetamine selleks eraldatud koorte õpetamise maa-alal.

August

Algab varajase kaera koristamine vihkudena ning jätkub põldpüüde söödakohtade ettevalmistamine (lk. 13 ja 46). Algab sügisene jaht noorlindudele (lk. 112/113).

Siloks võib kasutada juba ka maapirni pealseid, kuid tuleb lõpetada silo valmistamine heintaimedest (lk. 27).

Sektsioonide koosolekutel peab kontrollima, kas sektsiooni liikmed on tasunud jooksva aasta II poole jahimajandi maksu ja täitnud röövlindude hävitamise kohustuse.

September

Algab järgmise aasta lisaöödapõldudeks ettenähtud kõlvikutel sügiskünd.

Alustatakse viljapeksujäätmete varumist põldpüüdele (lk. 26). Metsasilo valmistamiseks on parim aeg kasutada maapirni ja juurvilja pealseid ning ristikuädalat (lk. 27).

Kuu teisel poolel saab alustada vesiriisi seemnete kogumist ja vesiriisi viimist teistesse veekogudesse (lk. 19).

Parim aeg jahtide pidamiseks pasknäärilede tammede läheduses.

Oktoober

Tuleb hoolt kanda, et alanud erilubadega jahtidel (põder, metssiga) viidaks läbi täpne ulukite loendus ja need andmed kantaks vastavatele blankettidele (lk. 117).

Parim aeg vesiriisi seemnete kogumiseks ja teistesse veekogudesse viimiseks (lk. 19) ning ulukite lisaöödaks tammetõrude varumiseks.

Kuu teisel poolel tuleb alustada maapirni sügistest paljundamist (lk. 16) ja põldpüüde lisaöötmist (sissesöötmist kinnipüüdmise hõlbustamiseks) (lk. 52).

Määrata kindlaks jänesejahiks jäneste laskmise limiit ja jahikord hooajaks, koostada riigimetsas jahipidamiseks plaangraafikud (lk. 168).

Tuleb läbi viia kõigi lisaööttade lõplik arvele võtmine (lk. 167).

Algab hagijate õpetamine selleks eraldatud maa-aladel.

November

Tuleb alustada aktiivset röövulukite hävitamist. Esimese lume tulekul organiseerida hundi-, ilvese- ja rebasejahte. Parim aeg kährikkoerte hävitamiseks veekogude lähistelt hagijaga ja halbade (vihmaste) ilmade puhul jahipidamine rebastele urgudes mägriku (taksikoera) abil.

Lõpetada kahjulike kulliliste püüdmine kullikorvidega ning paigutada puurid korralikult puhastatult ja õlitatult katuse alla vihma ja lume eest varjule.

Olenevalt sügisest tuleb alustada kasulike ulukite lisasöötmist. Söötmiskohtadesse on tarvis välja panna: metskitsede heinu, metssigadele kartuleid, metsistele kruusa ning täita metskitsedele ja põtradele väljapandud soolakud talviste segudega.

Alustatakse põldpüüde kinnipüüdmist (tuleb korrastada ja puhastada ületalve hoidmise kohad).

Lõpetada vastavalt jahindusorganisatsioonilt saadud lisasöödade jaotuskavale lisasööda sööt-miskohtadesse transportimine.

Detsember

Peamine tähelepanu tuleb suunata korralikule kasulike ulukite lisasöötmisele (lk. 33) ja aktiivsele kährikkoerte ja rebaste hävitamisele nii hagijate kui ka urukoerte abil. Jätkata tuleb ka jahte huntidele ja ilvestele. Huntidel algab jooksupäev ja neid võib leida ka seal, kus neid tavaliselt ei ole esinenud.

Sektsioonides on tarvis organiseeritult piken-dada õigeaegselt jahipiletid.

Ei tohi unustada tellimast endale järgmiseks aastaks vajalikke ajalehti ja ajakirju.

Esitada hiljemalt

„___“___ 196___ a.

AKT

lisasöödapõldude arvelevõtmise kohta.

_____ seksioonis/metskonnas
Koostatud „___“___ 196___ a. komisjoni poolt: esi-
mees _____ liikmed _____

Komisjon leidis, et _____ seksiooni/metskonna poolt
on rajatud kasulikele ulukeile lisaöödapõlde (asukoha
skitsid pöördel):

söödakapsast	_____ m ² ;
maapirni	_____ m ² ;
jaanirukist	_____ m ² ;
kaera	_____ m ² ;

Komisjoni liikmete allkirjad:

Söödapõlde olen kontrollinud „___“___ 196___ a., kusjuures
leidsin _____
(söödapõldude olukord ja ettepanekud selle parandamiseks)

Osakonna instruktori allkiri:

AKT

ulukeile lisasööda arvelevõtmise kohta

_____ sektsioonis/metskonnas

Koostatud „_____“ _____ 196__ a. komisjoni poolt: esimees _____

liikmed _____

Jrk. nr.	Sööda hoidja	Lisasööda hoidmise koht	Varutud sööta kg-des							Sööda hoidja allkiri sööda hoiulevõtmise kohta	Märkused
			Põldhein	Looduslik hein	Lehisevihad	Kaer teradena vihku- dena	Kartul Juur- vili	Vilja- peksu- Vilja- puh. jäätm- ed	Tam- me- tõrud	Silo	
Kokku											

Komisjoni liikmete allkirjad:

PLAANGRAAFIK

196 /6 a. jänesejahi hooajaks _____ metstkonnas.

Vahtkonna nimetus ja kv. nr-d	Jäneseid		Jaht toi- mub ha- gijatega või ilma	-Jahid toimuvad			Ühest jahist on ja- himehi luba- tud osa võtta	Jahtidest on pla- neeritud			Jahi alus- tamiseks kogune- takse	Jahil lasti	Märkused
	on praegu	võib lasta						klubile	osa- kon- nale	sekt- sioo- nile			

Plaangraafiku koostas: _____
(osakonna instruktori allkiri)

Plaangraafik on kooskõlastatud ja olen sellega nõus: _____
(metsaülevaataja allkiri)

Plaangraafiku kinnitan: _____

Kinnitan

26. jaanuaril 1962. a.

ENSV PM Jahimajanduse
Inspeksiooni ülem

(L. Mäting)

ALGTEADMISTE KONTROLLKÜSIMUSED JAHIPILETI SAAMISEKS.

Üldmõisted

1. Mida nimetatakse jahipidamiseks?
2. Mida loetakse võrdseks jahipidamisega?
3. Mida peetakse salaküttimiseks?
4. Jahimaa-alad ja nende jaotus (liigitus) Eesti NSV-s.
5. Loetleda alad ja kohad, kus jahipidamine Eesti NSV-s on keelatud.
6. Missugused seadusandlikud aktid on aluseks jahimajandusele ja jahipidamisele Eesti NSV-s?
7. Missugune jahipidamine on Eesti NSV-s lubatud?
8. Missugused dokumendid annavad õiguse jahipidamiseks?
9. Milleks on vajalik plaanipärane küttimine?
10. Loetleda kasulike ulukite arvukuse suurendamise tähtsamad abinõud.
11. Loetleda organisatsioonid, kes on kohustatud kontrollima jahipidamise eeskirjade täitmist, ja isikud, kellel on õigus seda teha.
12. Missugune karistustmäär on ette nähtud jahipidamise eest keelatud kohas, keelatud ajal, keelatud ulukiliigile, keelatud viisil ja keelatud vahenditega?
13. Mida on jahimees kohustatud tegema, kui teda jahil olles kontrollitakse?

Ulukid ja nende eest hoolitsemine

14. Missugused veelinnud kuuluvad jahilindude hulka?
15. Kuidas näeb välja põldpüü ja laanepüü, kus nad elutsevad ja millest toituvad?
16. Kuidas eraldada tedrekukke ematedrest?
17. Kuidas eraldada isametsist emametsisest?
18. Kirjeldage hallhane, rabahane ja lagle tunnuseid.
19. Loetleda jahimajandusele kahjulikud värblinnud. Milles seisab nende kahjulikkus?
20. Loetleda meil hävitamisele kuuluvad kahjulikud kullilised, nende kahjulikkus ja eraldustunnused.
21. Miks osa kullilisi meil on looduskaitse all?
22. Kirjeldage halljänest, valgejänest ja nende jälgi.
23. Kuidas teha vahet ema- ja isapõdra, kitse ja soku vahel talvel?
24. Loetleda meie kahjulikumad kiskjad. Milles seisneb nende kahjulikkus.
25. Kirjeldage hundi, ilvese, rebase ja kährikoera välis- tunnuseid ning nende jälgi.
26. Kuidas näevad välja saarma, metsnugise ja tuhku jä-
jed?
27. Missugused ulukid vajavad lisaõõtmist?
28. Millal ja missugust lisaõõta varutakse metssigadele, metskitsedele ning jänestele?
29. Milles seisneb põldpüüde hooldamine?
30. Kuidas ja missugustele ulukitele valmistatakse soolakuid (lakukive)?
31. Kuidas ja millal korraldatakse lisaõõtmist metssiga-
dele, metskitsedele, jänestele ja põldpüüdele?
32. Kuidas parandada tetrede elutingimusi talvel?

Jahipidamine

33. Missuguseid ulukeid on iga jahimees kohustatud hävi-
tama?

34. Mida tuleb teha tabatud ning ilmselt mingisugust haigust põdenud ulukiga?
35. Kuidas peetakse ajujahti, peibutusjahti ja otsijahti ning missugustele ulukitele neid jahte korraldatakse?
36. Kuidas peetakse lipujahti, varitsusjahti ja hiilimisjahti ning missugustele ulukitele neid jahte korraldatakse?
37. Missuguseid ulukeid võib püüda mürgiga ja missuguse mürgiga, missuguseid ulukeid püüdisraudadega, mis aastaajal ja kuidas?
38. Kuidas peetakse jahti jänestele?
39. Missugused jahipidamise viisid tetredele on meil lubatud?
40. Kuidas peetakse jahti põldpüüdele ja laanepüüdele?
41. Kuidas peetakse jahti urus olevale ulukile?
42. Missugustele ulukitele võib pidada jahti individuaalselt?
43. Mida nimetatakse kollektiivseks jahipidamiseks?
44. Kuidas tuleb nülvida hunti, rebast, metsnugist, jänest (vaibana, sukana või tupena)?
45. Mida tuleb teha saagiks saadud karusnahkadega ja kuhu ning millal need nahad tuleb ära anda (müüa)?
46. Kui pikaks ajaks antakse välja suunamisluba ja missugused märkused sellele tehakse?
47. Missugustel eesmärkidel ja kelle loal võib pidada jahti keelu all olevatele loomadele ja lindudele?
48. Missugustel eesmärkidel ja kelle loal võib pidada jahti jahikeelupiirkondades?
49. Missugustel tingimustel lubatakse kollektiivset jahipidamist kasulikele ulukitele riikliku metsafondi maa-aladel?
50. Kirjeldage jahipidamist kurvitsalistele.
51. Missugustele lindudele ja loomadele võib pidada jahti linnade ja asulate territooriumidel ning kelle loal?
52. Mis eesmärgil ja kuidas vormistatult võib elusaid metsloomi ja linde püüda?
53. Loetleda jahipidamise tähtajad lindudele.
54. Loetleda jahipidamise tähtajad loomadele.

55. Missugustele ulukitele on jahipidamine aastaringi keelatud?
56. Loetleda ulukid, kellele jahipidamine on aastaringi lubatud.
57. Missuguste koertega on jahipidamine lubatud ja missugustel tähtaegadel?
58. Missugustel päevadel võib jahti pidada kasulikele ulukitele?
59. Missugused koerad ja kassid loetakse hulkuvaiks. ja miks nad kuuluvad hävitamisele?
60. Missugusel juhul kuuluvad jahikoerad hävitamisele kui hulkuvad koerad?
61. Kui kaugelt võib reeglina ulukit lasta haavlitega?
62. Kui kaugelt tulistatakse ulukit haavliraua kuuliga?
63. Kuhu tuleb sihtida liikuva, seisva või lendava uluki laskmisel?
64. Mida peab jahimees tegema kui ta on tabanud rõngastatud linnu või märgistatud looma?

Jahipidamise vahendid

65. Missuguste relvade ja vahenditega lubatakse jahipidamist Eesti NSV-s?
66. Missugused relvad, vahendid ja jahipidamisviisid on Eesti NSV-s jahipidamisel keelatud?
67. Kuidas toimub 12-, 16- ja 20-kaliibrilise jahipüssi padrunite laadimine?
68. Missuguse numbriga (või läbimõõduga) haavleid kasutatakse eri ulukiliikide küttimiseks?
69. Kuidas tuleb jahirelva ja laskemoona hoida?

Ohutustehnika

70. Kuidas kantakse (hoitakse) püssi jahile minnes, jahil olles, jahilt tulles, autos või hobuveokis sõites, tõkkeid ületades?

71. Missugused reeglid kehtivad püssi ohutul käsitlemisel?
72. Kuidas pidada ohutult jahti paadist, ajujahil, kõrkjastikus, võsas, udus, hämarikus?
73. Milles peab jahimees jahil olles täiesti kindel olema enne lasu sooritamist?
74. Missuguste troppidega on keelatud kuival ajal jahipüssist lasta?
75. Missuguseid kuule võib kasutada haavliraudadest laskmiseks?
76. Missugusest püssist ei või lasta suitsuta püssirohuga?
77. Mis võib põhjustada püssiraua paisumist või lõhkemist?
78. Missugused on kaitseseadmed kukkedega ja kukkedeta jahipüssidel?
79. Millal ja missugustel tingimustel võib metsas teha lõkketuld?
80. Missugused märgid on NSV Liidus toodetavatel jahipüssidel ja mida need tähendavad?

Eesti NSV PM Jahimajanduse
Inspeksiooni van. inspektor
(R. Kaljuorg)

SISUKORD

EESSÕNA	3
I. osa. KASULIKE ULUKITE EEST HOOLITSE-	
MINE	7
KASULIKE ULUKITE LISASÖÖTMINE	8
Söödapõldude rajamine	8
Söödakapsas	9
Jaanirukis	12
Kaer	13
Segavili	14
Juurviljad (söödapeet ja porgand)	15
Kartul	16
Maapirn	16
Vesiriis	19
Koresöödad ja nende varumine	23
Hein	23
Vitamiinhein	24
Lehisevihad	25
Viljapeksu- ja viljapuhastusjäätmed ning kruus	26
Metsasilo	27
Soolakute valmistamine	30
Söötmiskohad ja ulukite söötmine	33
Metskitsede lisa söötmine	33
Metssigade lisa söötmine	39
Hall- ja valgejäneste lisa söötmine	40
Põldpüüde lisa söötmine	46
Metsise ja teiste jahilindude-kanaliste lisa sööt-	
mine	50
Partide lisa söötmine	51
Põldpüüde ületalve hoidmine	52
Partlaste pesitsustingimuste parandamine	55
KAHJULIKE ULUKITE TUNDMINE JA HAVI-	
TAMINE	64
Röövloomade jälgede eraldamine	65

Hundi, ilvese, rebase ja kährikkoera jälgede eraldamine koera jälgedest	67
Kahjulike kulliliste ja vareslaste eraldamine kasulikest lindudest	71
Kana-, raud- ja roo-loorkulli eraldamine loodusel kasulikest lindudest	74
Kulliliste ja vareslaste pesad ja munad	81
Kahjulike ulukite hävitamine	92
Ajujahtide korraldamine	92
Kulliliste püüdmine kullikorviga	98
Jaht kassikakuga	102

II osa. VAJALIKKE TEADMISI IGALE JAHIMEHELE

Väljavõtteid jahipidamise eeskirjadest	109
Jahikalender	112/113
Materjalide vormistamine jahipidamise eeskirjade rikkumise kohta	113
Jahimaa-alade boniteerimise ja ulukite loenduse otsarbest ning tähtsusest	115
Lindude rõngastamine ja loomade märgistamine	119
Jahisaaduste kasutamine	122
Jahirelvad ja laskemoon	128
Jahirelvadel olevad märgid ja nende tähendused	130
Sobiva jahipüssi valimine, selle laskeomaduste proovimine ja jahipüssi hooldamine	132
Märkmeid püssirohuliikidest, haavlitest ja padrunite laadimisest kartetšide ja kuuliga	136
Jahipüssi kandmine ja ohutustehnika reeglid püssi käsitlemisel	144
Jahi- ja jahisportlaskmine	146

III osa. JAHIMAJANDUSLIKE TÖÖDE KALENDER

Algteadmiste kontrollküsimused jahipileti saamiseks	169
Sisukord	172

Парик, Юло Александрович
ПАМЯТКА ОХОТНИКУ

На эстонском языке
Издание Тартуского Охотничьего Клуба

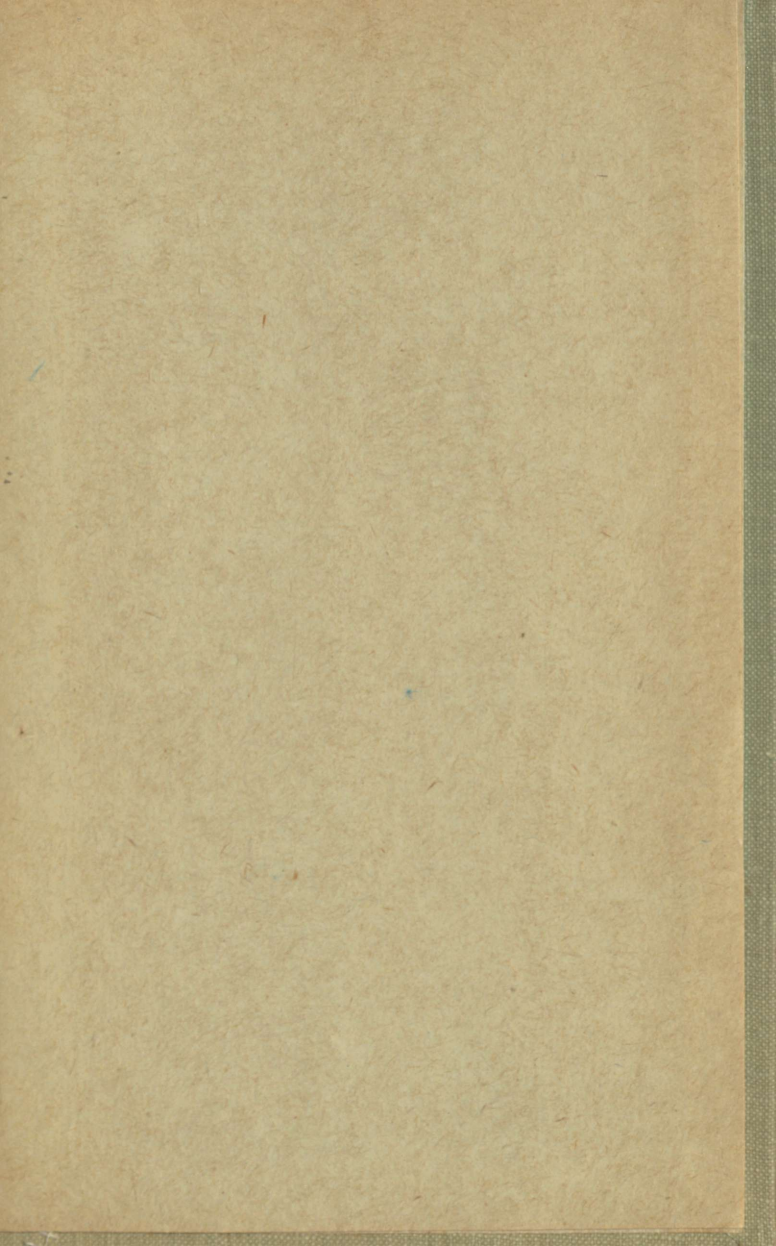
Toimetaja H. Ling

Joonised O. Rätsep

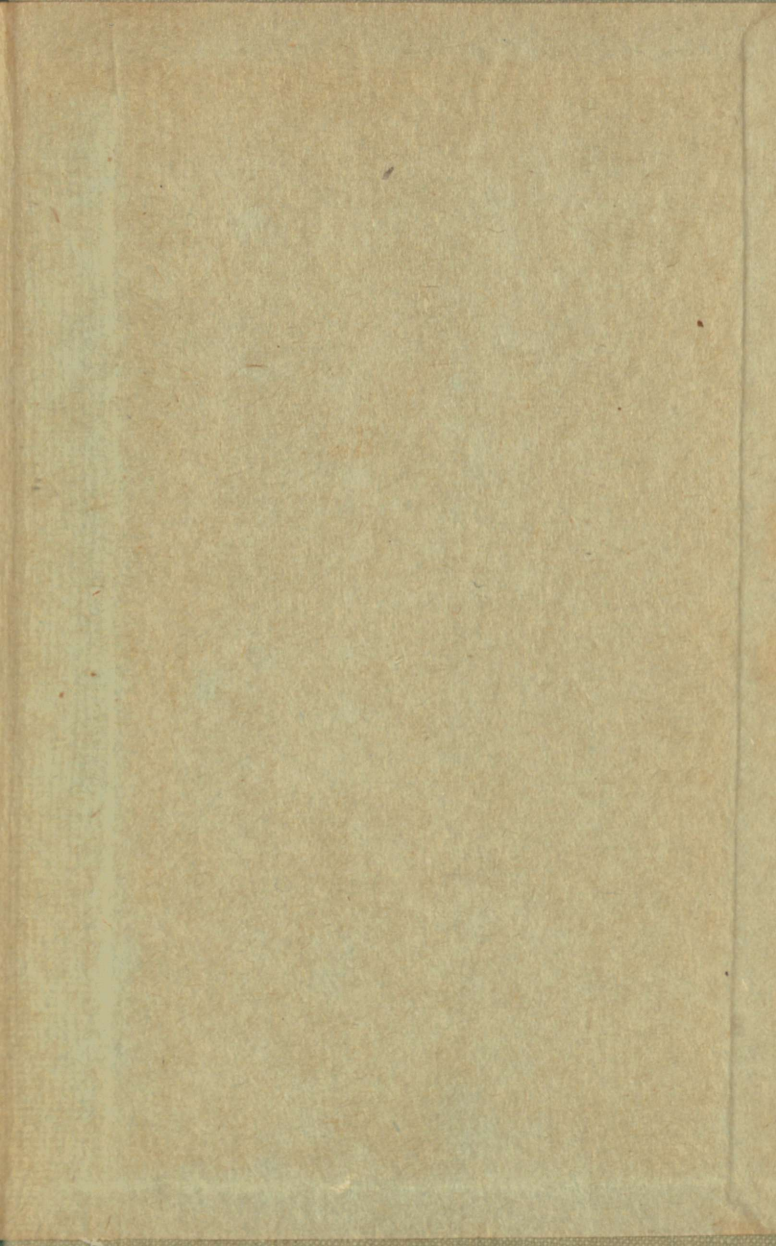
Keeleline toimetaja L. Uuspõld

Ladumisele antud 9. XII 1961. Trükkimisele antud 29. III 1962. Pab.
70×90 1/32. Trükipoognaid 11. Arvutuspoognaid 7,86. Trükiarv 600
MB-02866. Tellimise nr. 10733. Hans Heidemanni nim. trk. Tartu
Ülikooli 17/19 I.

Hind rbl. 0.60

5579

60 kop.

Kmr 675

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00542668 1